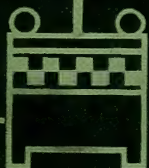
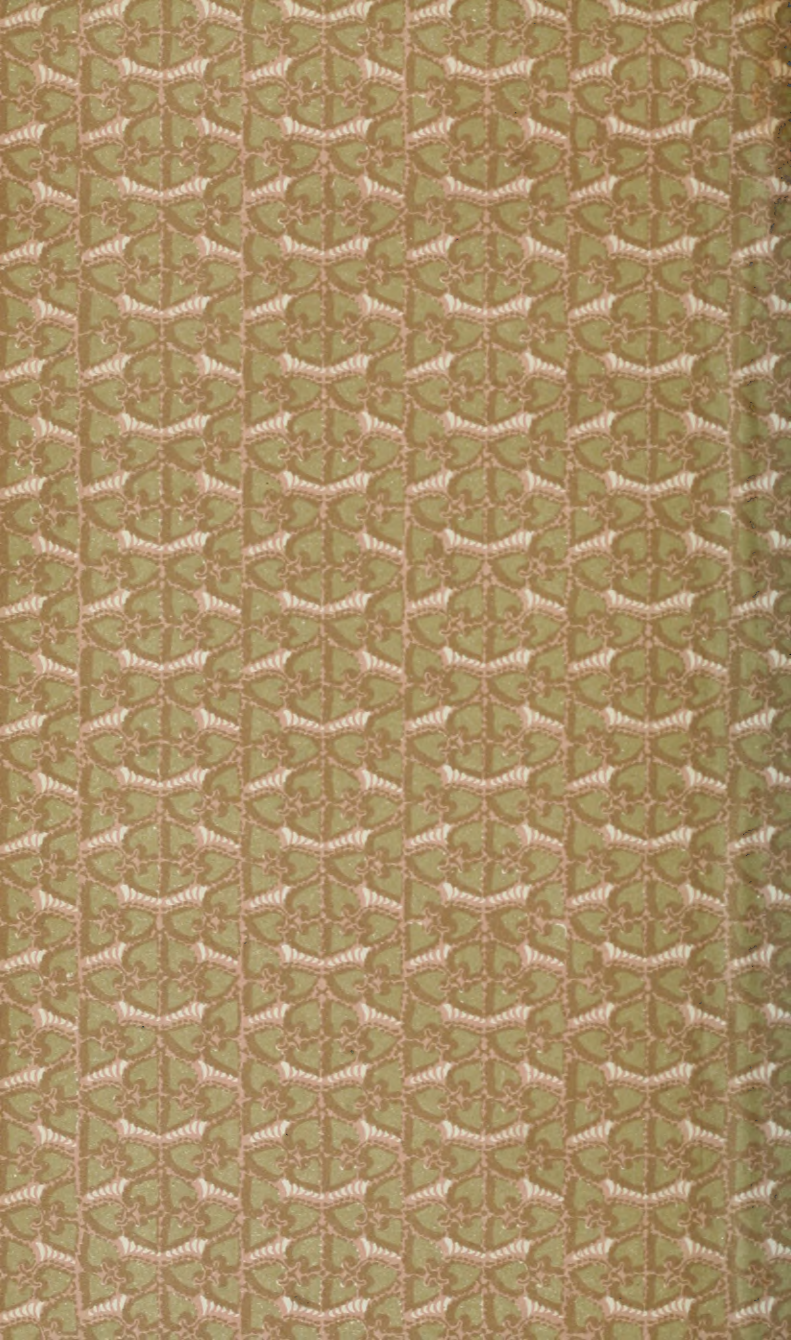
Sväzok VI.

Sobrané Diela Svetozára Hurbana Vajanského

134. 201. 280, 294.

Vajanský

VI.

Sobrané Diela Svetozára Hurbana Vajanského.

Sväzok VI.

Kniha veršov.

I.

Nákladom Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turčianskom Sv. Martine. 1909.

Tlačil Kníhtlačiarsky účast. spolok v Turč. Sv. Martine

I.

VILÍN.

Povesť.

I.

Bajan.

Už neraz bájnou zvesťou ľud som budil,
bez potlesku znel spev a možno — nudil.
Šumenu darmo slávil lyry hlas.
Ozveny nečuť. Kritik umný mlčí,
veriaci sluchač nemo plece krčí:
pre fantasie nepríhodný čas.
Dnes treba všetko k rukám poukladať,
len jasno, zrejmo, triezvo nite spriadať,
nech bujnú romantiku berie ďas!
Ó, lyra moja, spevy divné prervi,
má dnešné pokolenie tupé nervy.

No mladosť moja mizne, prchá, letí;
raz ešte aspoň nazrem v bájne svety,
kým na hlavu mi spŕchne zimný srieň,
raz rozhorím sa ohňom fantastickým,
opojím dušu chmeľom romantickým,
a potom klesnem v pustú, triezvu lieň!

Ó, biedna doba! Mráz mňa pred ňou striasa,
keď zmĺkne pieseň, zbledne duše krása,
kol srdca ustelie sa hustá tieň!
Klas vymlátený tak na dvore hnije,
tak zhaslý vulkán mlhou hlavu kryje.

Tu teda povesť prostá, nepoučná.
v nej morálka sa nenachádza zručná,
nešumí Ganges, nerve Zeusa hrom.
Do japonských sa nerozumiem drakov,
donn španielskych a cudzoperých vtákov,
mne milý je len môj slovenský dom.
Tam nájdem všetko, čo si duša žiada:
bosorku, draka, kráľa, žreca, hada,
na sklenom vrchu citronový strom;
to komu málo, nech sa so mnou rúti
v hrad, ktorý na kurej sa nohe krúti!

Len jednu milosť, bratia, spevcu dajte:
nič ukrytého v piesni nehľadajte,
allegorie otupný je tón;
ó, beda lyre, štetcu, sláčku, dlátu,
keď z umelectva ctného majestátu
sostúpi v nudných moralistov shon!
Nech učí kodex, Hegel, kanceľ, rostra,
sál musea, nôž pitevný i kostra,
nech v snem i vzburu volá ľudí zvon.
Ty, poesia, sebou si nám slavná,
mravná i múdra i samodŕžavná!

Za skleným vrchom kňažil junák starý,
peň dobrý, na ňom výhon zrástol jarý,
otcova nádej, bohatýrsky syn.
A otec predsa nad ním často žialil,
že najradšej sa s popelvárom šialil,
za ním sa vláčil, jak za telom stín.
I roky idú, šuhaj dozrel v muža,
preň rozvíja sa stolistová ruža,
Jarmila, krášliac zámok Žulotýn.
No, Vilín náš sa, ľúbiac, devy stráni;
čo na to rieknu dnešní mladí páni?

Fúz nebrnie, a už má šuhaj lásku,
i nedbal by hneď manželského svazku
okúsiť lyko, starý šestnásť liet.
No, keď už príde rozum, prídu roky,
kde Hymen? Heros robí bočné skoky,
krýdlami trepe! Pštros má taký let.
No Vilín môj sa mladý sväzku bojí;
pod Žulotýnom v lunnej noci stojí,
z úst ľúbej piesne leje sa mu med.
Na výklen deva v bielej ríze vkročí,
zatemnil lunu pablesk modrých očí.

Vilínova pieseň.

Luna plynie po lazúre,
  v striebro šatí Žulotýn!
Pod výklenom ku tambure
  spieva pieseň bludný syn.

Milujem ťa, krásna deva,
láskou chorie moja hruď,
Sudička sa na nás hnevá,
krásna deva, zdravá buď!

Vetry dujú od severa,
hučí bor a rieka lká,
tajná túžba dušu sviera,
hviezda planie zďaleka.

Hviezda čarná blesky mení,
o nej večne zuní spev,
diaľna hviezda srdce plieni,
ssaje z neho rudú krev!

Milujem ťa, krásna deva,
láskou chorie moja hruď,
hviezda tá sa na nás hnevá,
krásna deva, zdravá buď!

A zase indy jun môj tajným krokom
z teremov schodí dolu ku otrokom,
tam popelvár ho víta, priateľ dúm;
on skazky jemu divným šeptá retom
i nepoznaným vodí myseľ svetom
čez búrky, biedy, mora tajný šum.
Tu oba zblúďa v bor, kde jaskyň divá,
v nej čarodejník sivobradý býva;
on nedostižno hlboký má um!
Liet sto už nocou jeho lampa kmitá,
liet sto už v knihách s pergamenu číta!

Raz prísny otec velí drsným hlasom,
že konec nastal mládeneckým časom,
zve posol hostí, obeť chystá kňaz.
Jarmila v sladkej bázni závoj tká si,
perlami zdobí modročierne vlasy
a svieti v čistom kráži mladých krás.
Jej ženich zase u krbu i v hore
s pecúchom svojím v tajnom rozhovore
tak biedno mrhá drahocenný čas.
Nie som už mladý, predsa juna viním:
ja zaletel bych k vnadám Jarmiliným.

Prúd vlasov temných pyšnou šijou splýva,
hmla jemných čipiek hruď len polo zkrýva,
sneh belší nenie než pŕs lunný svit.
Úst karmin nehou jarných ruží rudne,
z belasých zrakov krystálovej studne
nezabudôčky útlej planie kmit.
Viac zjaviť nejdem. Načo mnohé slová?
Už predišla ma Músa Petrarkova,
ba v »Piesni piesní« venconosný Žid.
Ja plagiator nie som, moji milí,
hoj, darmo Spielhagna ste pokúpili.

Môj prameň prostý, sám ho udám zjavne,
olúpiac takto o zásluhy slávne
studené duše, hľadajúce kal:
z úst ľudu môjho čerpám tieto báje,
i strach i radosť, pekla bôľ i raje,

tak jak to Marko Daxner napísal.
Veď môže niekto lepšiu složiť pieseň
než ja, čo smutnú nažívam už jeseň,
nik lepšie ľúbiť ľud svoj, blesk ma spáľ!
No látka stojí v bájoch, sošit tretí,
list tridsaťôsmy, kto chce, nech ta letí!

Rád dušou vnikám do Madonny zrakov,
pod nohami jej chumeľ ľahkých mrakov,
Murillo! tvojho šťetca veľký čin!
Ku nebu obracia sa svätosť tvári,
a v tichom jase nadpozemskej žiary
vznáša sa u nôh Márie cherubín!
No tajiť neľzä: pyšné, svodné krásy,
líc sytú farbu, husté, dlhé vlasy
tiež slávi rád a často Músy syn.
Bár v ideáloch duša k nebu túži,
ju k zemi ťahá nach pozemských ruží.

Môj Vilín ľúbi hrdé ženské krásy,
líc samat, bielu hruď a čierne vlasy,
i nôžky malej roztomilý tvar.
No, v hĺbku duše vnoril svoju lásku
a s Bajanom sa baví v divom jasku,
slov jeho temných ssaje strašný dar!
Nie, nemožné sú preňho putá Lady,
lieň sladká, zlato, hory, pevné hrady,
kým horí v duši rozdúchaná žiar!
jak nemoc ona telom plá a páli,
krv vrie a búri sa a oko kalí.

Kmeť hlása jemu zabudnuté činy,
nad ľudom kvíli, ktorý kráľa viny
v moc Černoboha vrhly, strašný pád!
Vrah zúri nad ním, šarkan dežmu sberá,
vrah bujnie, rodný syn sa poneviera
a starcov jasné hlavy stína kat.
Kráľ ďaleko a slabý v pevnom zámku
na očiach tmu má, v starých údoch lámku,
na duši hriechov nepočetných rad.
On v pýche svojej proti bohom zúril,
sám oslepnul, na ľud svoj pomstu vzbúril.

»Vám dobre v zámkoch, mocné valy chráňa
od šarkana i jeho budzogáňa,
pred zbojom Ľuta bráni sluhov roj!
Jarmila kvitne voľne v Žulotýne,
ty bôle topíš v sladkej medovine,
no v kraji požiar, krv i ston i zboj!
Kvet devíc vädne pod chrlením draka,
mlaď hynie v ostrých pároch Vlkolaka,
Ľut, strašný zbojník, pije prácny znoj!
A nieto spásy, nieto mocnej ruky,
už srdce puká od pekelnej muky.«

A starec zalkal, sivou bradou blysla
slz riava, juna ruka čepeľ stisla:
»Ha, starče svätý, požehnaj ma v seč!
Na Ľuta pôjdem, draka mlatom skolím,
na Vlkolaka udrem mečom holým,

veď načo nosím zlatopošvý meč!«
»Ó, chráň nás Spása!« starec žiaľno zvolá,
»veď škoda by ťa, dobrý synku, bola:
»Černoboh strašný dýchne: už si preč!«
Nuž ktože potrie divým besom hlavu?
»Jun, ktorý živý spatrí Nebies Slávu.«

II.

Rozluka.

Ja rád som, že môj Vilín ohňom sála,
že duša jeho chrabro splápolala
a čestným hnevom rozhorlil sa rek.
Žiaľ, jestli piesňou odvahu chceš sláviť,
nesmieš sa v časoch prítomnosti baviť,
lež nazad leteť v praslaviansky vek.
Dnes žijú ľudia v ustavičnom ľaku,
keď po mátohe nieto ani šľaku,
stínu sa boja. Dušu moju vztek
otrávil do dna nad tou chabou bázňou
mudrcov splašených a múdrych bláznov.

Kmeť mlčí, žasne: čarodejné slovo
už nenie tajným! Srdce junákovo
jak smädná roľa vpilo divný jed.
Ó, šíri hruď sa, v sluchy oheň páli,

hľa, nová hviezda vyšla razom v diali,
pred okom duše nový zkrsol svet.
»Ó, riekni, otče, ktorá cesta vedie
»k Nebeskej Sláve, o hlade a smäde
»dám sa na spasonosnú cestu hneď!
»Nič nezdrží ma od hrdinskej púti,
»nech reve more, zem sa v rumy rúti!«

Jak krásny je môj Vilín v túžbach juných,
plá veľké oko v blýskaviciach mlunných,
na biele líca sadol tuhý nach.
Tak žiari letné ráno, keď bez zory
sa biele slnko zpoza lesa norí
a hádže zlaté šípy po horách.
Hruď Vilínova dlhým dychom dme sa,
jak búrna vlna tatránskeho plesa,
keď víchor víri v kosodrevinách.
Hoj, jemu zašiel hviezd roj mihotavý,
i vzošla jedna, čarná hviezda Slávy!

»Hja, ťažká cesta,« Bajan temný vetí:
»hľa, páč len nahor': hviezda nebom letí,
»kde zkrsla a kam padne? Svantovít
»zná sotva nebies nepreniklé taje;
»tam budúcemu pokoleniu zraje
»poznania nový mir a jasný byt.
»Tam zpoza mora divné idú chýry:
»nebeskej Slávy divný posol šíri
»právd nepoznaných lučezarný svit.

»Len toľko tuším z kníh a temných zvestí:
»kto k Sláve chváta, nesmie tonúť v štestí.

»Jak ľalia nad čistou vodou plesa,
»jak fialenka v tmavom lone lesa:
»pre teba kvitne deva. Otec tvoj,
»vek zmárniv svárom, v krútňavách a strasti
»od teba čaká pozdných rokov slasti,
»náhradu tichých dňov za nepokoj.
»Miláček Lady, dedič moci, zlata,
»nie tebe drsná stezka, tŕnim siata,
»nie tebe sluší krušnej práce znoj.
»Zrieknuť sa devy, zlata, moci, chleba
»ten musí, kto chce uzreť Slávu Neba.«

Tu starec z kúta zapadlého prachom
prastarú tablu ťahá, oko strachom
posvätným hára! Do tajomných rún
duch vhĺbi sa a tajný smysel háda.
Kmeť ticho šepce: »S červeného hada
svleč kožu, vnor do rieky čistých vín,
na vlnách zjaví sa ti bájne slovo,
to riekni, mocné krýdlo Tátošovo
rozkazu tvojmu slúžiť bude, jun!«
No sotva starec tajné slovo rečie,
už slza bôľu bledým lícom tečie!

»Ó, beda starcu! Hľa, na konci zuní
»hrom strašnej kliatby! Kto prečíta runy,

»nadarmo čaká hrobu tichý mier!
»Kto starej table smysel vytlmočí,
»nezavre svoje zunované oči,
»len keď sa vráti posol z diaľnych sfär!
»Ó, drahý synu!« Bajan na zem klesne,
zúfalé dušu jeho zastrú tiesne!
Už z jasku zmizol mladý bohatier,
rún tajné slovo nejde mu viac z hlavy
a tuží želanie za bleskom Slávy.

O Sláve spievať Slavianovi sluší,
hoc pochybnosti temnejú sa v duši,
keď uzre poet obra tupú lieň:
on vylihuje na dvoch časťach sveta:
na točne hlava, na Kavkaze päta,
a nad ním až po zenit hustá tieň!
Tak Turgenev môj veľký, temno-zraký
dym videl iba, púšť a sen a mraky —
nám dosť je pozreť na slovenský kmen,
k nám veľký ston sa Slávy nedoluní,
veď domáci bôľ celú dušu plní.

Tak rodia matky naše vrahom voje,
tak z úlov našich sršia silné roje,
med zanášajúc v atelkuzský úl,
tak umy naše nad nami sa smejú,
tak city naše cudzie prse hrejú,
tak mlat náš na nás ostré meče zkul,
tak duch náš jasný pre nás tma je hustá!

Hľa, jak sa rdejú našich devíc ústa,
lež cudzí jazyk z nich nás zahriaknul!
Hej, pery pelom malinovým vába,
keď otvoria sa, vyskočí z nich žaba.

Môj Vilín od tej chvíle prchá z hradu,
on od tej chvíle devu svoju mladú
len z diaľky na výklene vída stáť.
Len v temnej noci tiché melodie
k nej posiela, no v piesni bôľ sa kryje,
jak v kvetnej hrade jedovatý had.
Sotva že zora ponad Tatrou svitá,
on u nôh leží boha Svantovíta,
bohatú žertvu dáva jemu rád.
Žrec berie zlato, božstvu vôňa chutí,
no Vilín mukou chradne, bledne, smúti.

Kňaz sudy zlata z temných sklepov valí,
radostnú obeť bohom spásam páli
a teší sa už na svadobný hluk.
To staré oko novú zoru vzhliadlo,
to staré srdce novou vesnou zmladlo,
že na pni slávnom nový tryskne puk.
Už túžba jeho smelo napred chváta,
v Hrad Starý o rok Živa slietne svatá,
na lone starca usmeje sa vnuk.
Hrad ožíva už, dvižné mosty stenú!
Kde korisť, ta sa draví vtáci ženú.

A jakí vtáci! Kňazov pyšných rady
na dobu hodov ustaly od svady
o údely a laná. Jaký skvost:
sobolie čiapky, perá na nich zlaté,
medvedie hune agraffami spiate,
jantár sa jagá, belie slona kosť.
Znatní to páni. Z veže trúba zreve:
Dol riekou jako búrka v desnom hneve
na lodiach pláva nevolaný hosť.
Kňaz dobrej vôle, chvíľu váha, húta,
i zvolá: »Nuže, prijímam i Ľuta!«

Ľut jako orol slietol z divých prahôr,
tur neskrotený k zámku stúpa nahor,
zabijúc loďné lyká v riečny breh.
»Buď zdravý, kňaze, česť i teba viaže,
»sám Radgast hostí slávne uctiť káže,
»no ja som, kňaze, už nie podlý zbeh!
»Nik z vás sa k šelme hroznej neodvážil,
»ty sám si v tichu vlastný hrad len strážil,
»vám znatným strašný býval draka brech!«
Ľut zpoza hune šinul ruku ľavú,
pred kňazské nohy hodil dračiu hlavu.

Tak bývalo, že často zbojca zlostný
viac dobra urobil než človek ctnostný,
ach, býva to i teraz, bohužiaľ!
Ctnosť utiahne sa, krášli hruď i líce,
nad ľudstvom šibú kosmé blýskavice,

hrom udre, požiar pažravý sa vzňal.
Tak mäkko ctnosti v ohňovzdornom hrade,
tak múdre naučenia dáva ztade!
Mne pri nich v líce bije krvi val.
Ó, Bože, veď sa chránim všetkej zlosti,
ty chráň ma, Pane, od bezpečnej ctnosti!

Kňaz na Žulotýn poslal svoje dary:
zlatohlav grécky, purpur z diaľnej Sarry,
plá zlatá spona, reťaz, ihla, skvost.
No Jarmiline oči bežne zrely
na drahé dary, náhle vlahou zvrely,
tok slz ich zalial, nevídaný hosť,
keď vrelých túžob splnenie sa blíži,
keď celé nebo ku zemi sa níži,
odkrýva žitia sladkú tajomnosť;
keď myrta vonia, biele lôžko kynie
pod záclonami v skvostnom baldachýne.

No ťažko vniknúť do deviných tají,
archanjel studu bielym krýdlom háji
pŕs úbelových neprístupný chrám.
Jak páper ľahká býva ženská vôľa,
dych vetierka ju nenadále zdolá,
jak lístkom vrtí ľahko sem i tam.
Len keď raz láskou nežné srdce horí,
nič vôľu milujúcej nepokorí,
ni rosa nebies, ani pekla plam.
Krimhilda pomstou nenásytnou zúri,
Helena desaťročnú vojnu vzbúri.

Stud válči s láskou. Beznádejná válka.
Lel víťazí, a Lada, mocná kráľka,
rozloží v srdci svobodne svoj stán.
Noc tajomná sa na Žulotýn sniesla,
Jarmila v slzách u obloka klesla,
z hôr v kemenátu búrny zavial van.
Kôň zrehce v diali! Dievky v tuhom spánku,
závory voľné! Čez záhradnú bránku
už letí krásna, postrelená laň.
Tma nehatí ju. Smelo v tône kročí,
Vilína vzhliadly milujúce oči.

Ó, nemám farieb, nemám tónov vrúcich
ospievať sladkú chvíľu milujúcich,
a bojím sa i trochu napokon!
Mňa netešia už erotické kvety,
oddanosť útla mladej Julietty,
Romea viera, Wallenroda ston.
A poneváč tá moja povesť lieta
po zdravých nivách pohanského sveta,
jak ľahko obrazil bych »dobrý tón!«
Predkovia naši prostým mravom žili,
z plného roha medovinu pili.

Tak končím sucho druhú rapsodiu
a počnem inú, drsnú melodiu,
bo starý, drsný ospevujem čas.
Viem, že mi piesňou chvály nepribudne,
veď ona razom vrelou krvou zrudne

holubím srdciam našim na úžas.
Ač vyznať treba: holubičie mravy
ver' nášmu rodu nepriniesly slávy,
do rabstva zohly voľný niekdy vaz,
a jestli kedy jarmo národ zdrví,
hej, bratia moji, zrudne kraj náš v krvi!

III.

Svadba a kar.

Rev trúb a bubnov hrmenie už budí
Hrad Starý! Z diaľky tiahnu roje ľudí,
pod zámkom šiatrov zabelel sa srieň.
Obetných ohňov zkundolené kúry,
červeným súknom obtiahnuté múry
zvestujú ľudu výročitý deň:
vajanský sviatok boha Svantovíta
kňaz zasvätí a nadto hostí víta
ku svadbe synovej. Hľa, štedrá žmeň
rozsýpa hojne pohostinské dary.
Ó, huľať znali dobre naši starí!

I prehuľali voľnosť, česť i statky,
či pri pohári, a či v ohni schvatky
brat mláťac brata. Radoval sa vrah.
A keby iných nemali sme svedkov,

že zákonné sme deti svojich predkov,
netreba hýbať listín starý prach:
dôkazom plným zdedené sú zvyky,
hostiny, hody, pohuľanky, kriky,
i svár a svada v slavských krajinách.
Čím starý hrnec navrel veľkolepý,
tým páchnu ešte rozdrobené črepy.

Jaknáhle jeden národ Božou láskou
zosilnel, sprostil ruky rabských sväzkov
a svobody si dobyl majestát,
už rodný národíček zlobno dme sa,
nad nemocami mohutného plesá,
a každá hŕstka tvorila by štát!
Ach, hnusné slovo, v ňom sa podlosť skrýva,
prázdnota pidimužov na vás zíva,
práv historických smrdí hnilý klát!
V ňom práchno, žúžal, červotoč a hnitie;
len v sviežej krvi, v ideáloch žitie!

Veď mali sme už celú šachovnicu
štátikov, krajín, kňazství miešanicu,
čo bohatýr, to údel, každý krok
do inej zeme cestovníka vniesol,
keď dobrý pastier bičom svojím plesol,
v troch krajinách ho čuli. Výsledok:
ach, známy, známy. Oponu len hustú
spustite, bratia, na historiu pustú,
nám budúcnosti jasný kynie srok!

Ó, zabudnite na slávu i žiale,
krv svieža búri, zovú ideále!

Dvor plný. Kňazov hrdé prilby svieťa
v jutrených bleskoch. Pre spanilé dieťa
na Žulotýn už išlo dvanásť žien
i dvanásť mužov vehlasných a slávnych
so spevom, zdedeným po dedoch dávnych;
dnes ťažko zjasniť textu starú tieň;
ach, šedá rúška prešlosť celú halí,
zrak pozdných synov kruté beľmo kalí,
že už i slnko iskrou zdá sa len.
Ďaleké, dávne more nášho žitia,
len pieseň háda jeho vlnobitia.

Spev svatov a svatiev.

Vyletel vták hore nad oblaky,
mal on perie nado všetky vtáky,
nado všetko stvorenie!

Vyletel vták hore nad oblaky,
mal on zraky nado všetky vtáky,
nado všetko stvorenie!

Vyletel vták hore nad oblaky,
zaspieval on nado všetky vtáky,
nado všetko stvorenie!

Loď ovenčená na rieke sa húpa,
doľ žulotýnskou hradbou sprievod stúpa,

Jarmilu vedie rujný chorovod.
Sám Žulotýnsky ku kormidlu sadá,
vesiel sa chytá chasa jeho mladá,
poľnica velie revom na pochod.
Plavno a vážne jako labuť biela,
keď nad vodami trepe jasné kriela,
po rieke plynie nevestina loď,
už Starý Hrad ju prívetivo víta,
plamene blysnú ku oslave Víta.

Vítanie slávne! Rudé súkno planie,
z kadidiel dymom vôňa milá vanie,
veselý hlahol zuní, národ vrie.
Kňaz, okrúžený hrdým svojím dvorom,
soľ a chlieb nesie. S výše na priestorom
žrec k požehnaniu zbožné ruky strie.
Ľud vlní sa. Jak more šumí vrava:
»Hľa, Žulotýnsky dcéru odovzdáva,
»hľa, ona bledne, iste túžbou mrie!
»Ó, aké skvosty, aké vyšívanie,
»snár šťastie vešti, povlek nesú panie!«

Jarmila v kruhu družíc krásou horí,
jak jutrenka v hviezd lučezarnom mori,
jak ľalia nad kvietim drobným plá!
Výšivky rudo-modré v bielom šate,
na ramenách i nôžkach spony zlaté,
jej závoj ľahký, jako ranná hmla!
Dav žasne, chváli, radosťou sa plní

hruď každá, bleskom keď raz na výslní
diadém devy na hlavenke hrá!
Ó, kráse korí sa i divá zruta:
na jasnú devu hľadia oči Ľuta.

Ver' krásny národ! Už i Nemec svedčí,
že lživé boly jeho príkre reči,
zášť vrhajúce na náš slavský ľud.
Sám chladný Brit už v slavské kraje stačí
a veľké knihy pochvál o nás tlačí,
Frank uznáva svoj ľahtikársky blud:
len odrodilec náš zostáva blbý;
hej, ponapráva jeho krivé kĺby
víťaznou mocou neďaleký súd!
Ja trpelivo onú dobu čakám,
ó, pomsta, prídi! V prach pred Bohom kľakám!

Dvor pestrie sa i národ ihrou jasnou:
tam v záhyboch sa sukňa vlnou riasnou,
tu parta skveje žiarnym mihotom;
tam na snehovej nôžke obruč zlatá,
tam riava vlasov diadémom spiata,
pŕs úbel svieti pyšným jasotom.
I lengajú sa hune s mocných ramien,
na čiapke orlie perá, drahý kameň,
a všetko búrnym horlí životom,
a všetko silou, farbou vrie a horí,
lež strašná suďba riadi na nádvorí!

»Nie!« zvolal Vilín v rodičove slová,
»neznesie putá vôľa junákova!
»Jarmila, chráň mi vernosť, príde čas,
»hoc milý tvoj sa v bájne svety ztratí,
»ku vnadám tvojim rád sa prinavráti,
»až nakochá sa Slávy tajných krás!
»až v lučezarnom nadsvetovom chvení,
»v nebeských tajín slávnom odhalení
»ukojí túhu duše, príde zas!«
Blesk nebom zarachotil, víchor zavyl,
v tom Tátoš okrýdlený v dvor sa zjavil.

Peruťou zvíril prach a slepil oči!
V tom zrehce, ohňom fŕkne; Vilín skočí
na hrdý chrbát! Aký strašný let!
Jak orol, holub, včelka, mizne v diali...
na dennom nebosklone hviezda králi,
neslýchal o nej posiaľ šíry svet.
Veď ona v hĺbku letí, rastie, blčí...
ľud žasom zhuhle, kľaká, potom zmlčí,
len prosby k Spásam šeptá siný ret!
Kňaz bôľnym hnevom zastene a — padne!
Morena prijíma ho v ruky chladné.

Hľa, dej za dejom Músa moja spieva:
hluk sviatku, svadby, Vilín, Tátoš, deva,
svit čarnej hviezdy, kňaza desný skon;
tak bez príprav sa radom diela snujú,
snáď spevca bratia naši nezunujú

a zatlieskajú predsa napokon!
No a ty, kritik, zažmúr jedno oko,
že let môj pári skromno, nevysoko
a časom v spev sa vlúdi ostrý tón;
no nadovšetko buď mi verne stála
žien šlechetných a krásnych devíc chvála!

Ich prelesť nikdy neprestanem sláviť,
hoc tiaž ma rokov k zemi bude dláviť
a blízky kostiam mojim kynúť hrob!
Na mäkkých rukách, obsypaný kvetom,
nesený bol si, rozlúčiv sa s svetom,
trubadúr lásky, Heinrich Frauenlob!
Ja neželám si triumf toľkej slávy,
keď zhasne očú blesk a v domec tmavý
napraví cestu svoju Boží rob,
len jednu slzu želal bych si devy,
čo vylúdil môj román, moje spevy.

Plač zahlaholil, kvílbou stenú davy,
ženiny kňaza vlasy rvú si z hlavy,
tesť s polomrtvou dcérou prchá v Týn.
V kar zmenily sa sladkej lásky hody,
v zúrenie smútku strojné chorovody,
na obraz žitia smrtný padol stín!
Už múr sa zámku v čierne súkno halí,
už skaly zrutné silnou rukou valí
k dočasnej hrobke mladý čeľadín.
Mrtvolu svlečú, v skalný kopeň složia,
meč dajú k nej, chlieb, peniaz, med i zbožia.

Hrad rozhučal sa nárekom a kvasom!
No, nemusíme nazad k starým časom,
i teraz ľudia vínom topia žiaľ,
a zvlášte jestli chudiak na postlaní
v chlopote večnej, v starosti a draní
samému sebe mieru nedoprial,
a všetko rúče na dedičov lačných
pripadne! Oni v citoch, slzách vďačných
tak smutne chytajú sa za pokál;
tak rýchlo vdova v čierne šuchne šaty,
jestli ju totiž čierno dobre šatí.

Než odpustíme predkom divé kvasy,
i bubnov, trúb a poľníc duté hlasy,
i čudných spevov rozbúrený jek!
Po svojom oni smútok vyjavili,
pražili volov, med i brágu pili,
až pod stôl klesol mnohý silný rek.
Ba žien a ženín rozuzdené chóry
tancujúc pely pieseň Kykymory,
žartujúc tkaly plátno na oblek
mrtvému kňazu. Sama iba Kruta
mrzuto hľadí z príšerného kúta.

Babizeň hrozná! Šedé vlákna s čela
na tvár jej padly. S uschnutého tela
v záhyboch vetchých čierny lengá háv,
zázračný oheň zo zapadlých zrakov
jak blýskavica z hromonosných mrakov

chvíľami srší. Ona zlatohlav
umelou rukou pre mrtvolu šije.
Jej hovor: sykot jedovatej zmije.
Ju nemo slúcha žien i devíc dav.
Zasyčí Kruta, vpadlým okom blysne,
devici každej úžas srdce stisne.

Ľut vyvoláva mužov ku zápasu
na poctu kňaza. Múry hradu trasú
sa bojovnými výkrikami hneď!
Mlat praští, cvendžia meče, rehcú kone,
prach a znoj kryje lučezarné brone;
po strašnej ihre sladký v čaši med
i bräga v rohoch turých búrno kypí
a hlahol drsných hlasov v šumot lipy
mieša sa. Ľuta razom hlása ret:
»Národe, riekni, kto pri hrách i boji
»jak prvý junák nad mrtvolou stojí?«

I ticho stalo! Ľuta hrozné oči
jak čierne slnká sršia zpod obočí,
medvedia koža strašno lengá s pliec.
On zvíťazil pri hre, i draka skolil,
sám mrtvý kňaz ho v pohostinstvo volil,
jak možno protiviť sa! Istá vec:
rameno jeho: Perúnova strela!
I razom vrava búrna ľudom zvrela:
»Ľut prvý junák, prvý molodec!

»To svätý ľudu súd! Nuž, Ľute smelý,
»dar voľ si! Dáva ti ho národ celý!

»Dar drahý voľ si: zbraň, či jantár žltý,
»Loď hrdú, dievku, vranca, zlaté pruty,
»či krásnu korisť mäkkých kožušín!«
Ľut oprel ramä o štít, nemo slúcha,
to divé jeho srdce mocne búcha,
na širošíre čelo padol stín.
»Nuž, prisahajte! Bes nech národ zhubí,
»keď nezadrží sväto svoje sľuby!«
Ľud prisahá! Hôr vekovitých syn
zaplesá hlasno: »Nuže, buď vám vďaka,
»Jarmilu volím v dar za hlavu draka!«

Čo národ sľúbi, sväté je a právne.
Žrec obeť páli, rozžiarené hlavne
do rieky metá na osudný znak:
kto nezadrží slovo s kliatbou dané,
tak zhasne jako uhlie rozmetané,
a duše v peklo schváti Vlkolak!
Kvas ďalej búri. Noc už temná králi,
ohňami zrudly rozpukané skaly,
na rieke žiaľno hvizdnul vodný vták.
Vo vlnách blesky ohňov zrkadlia sa,
hluk karu mrtvým kňazom v hrobke striasa!

———

IV.

Trizna.

Neklamnou bola Jarmilina tieseň,
nedarmo smutno znela juna pieseň,
predtucha splnila sa v čierny deň.
No, trudno veriť, hoci hrom už zhrmel!
Snáď bázlivý um suďbe nerozumel,
snáď je to všetko iba trápny sen!
Snáď precitne, a sladké zvuky znovu
prezradia milej blízkosť Vilínovu,
keď Upír zanechá jej tichú sieň,
keď z búrnych mrákav vyjde slnko žiarne.
Tak trudno veriť, že už všetko márne!

Nad hrobom ešte nádej krýdlom veje,
tak patetický Nemec Schiller peje,
mne zhorkla už i nádeja i bard.
Veď samá nádej, samé upovanie
složily veľký národ na postlanie,
a v Europe králi Eisenbart!
Ba ešte drobný synak teremtete
pod mocné naše nohy sa nám pletie
a vešia sa na obra mocný nart!
Preč, nádeje, ó, zjav sa, čin, a treskni!
zle lebo dobre. Duša v mieri teskní.

Muž v boje chváta, krvou smäd si hasí,
tak letkom míňajú sa dlhé časy,

ty, žena, čítaj hodín nudný rad!
On víťazstvom i pádom k sláve speje,
ty, opustená, smutná, bez nádeje
kloň hlavu a toč nôžkou kolovrat.
Ach, jaké muky sovrú opustenú,
jak úzkostlive útle prse stenú,
až zrieknutia ich hrobný skľúči chlad:
len nemé steny, temné kúty vedia,
a nemý hrob! No svetu nepovedia!

A ešte niekto vie! On dvoma zraky
viac vidí, nežli Argus tristozraký,
hĺb vniká v taje, nežli baník v zem.
Tma jemu sverí to, čo večne kryje,
na tátošovi bujnom fantásie
za chvíľku letí, letí ta a sem.
Boh sám dal jemu čiastku svojej sily,
on ohňa nalial miesto krvi v žily,
na hlavu složil slávy diadem,
no k blesku pridal nepokoj a muky!
Ó, poet, draho platíš sladké zvuky!

Znám jedno strašné, infernálne slovo!
Keď umenie už celé satanovo
najsť nevedelo korunu všech múk,
keď málil sa mu trpký osten smrti,
mor, vojna, zúfanie, čo dušu drtí,
i sopky živej zemetrasný huk,
keď úzkosti mu všetky nestačily,
pach hrobu, duchov ľudomorné sily,

vzal hlaveň z pekla do prekliatych rúk
a zažal v srdci ľudskom oheň lásky,
a potom prerval razom duší svääzky.

Sklamaná láska! Niekdy na tigricu
premeníš ženu nežnú, bielolícu,
i dýku chladnú tisneš v mäkkú päsť.
No Jarmila, sťa krotká holubica,
len slzou horkou máča svieže líca!
Tu na Žulotýn strašná letí zvesť:
Prísaha ľudu, smelá túžba Ľuta!
Jarmila, jako zmijou uštipnutá,
s výkrikom padá lôžka na peľasť.
»Ó, zachráň, otče!« Starík klesá v bôli,
kto sprotiví sa ľudu silnej vôli?

Kto sprotiví sa Ľuta hroznej zbrani,
už oko jeho z diaľky smrtno raní,
on smeje sa len právam starých dôb!
Ó, Jarmila, ty holúbok môj sivý,
nad tebou kolá láme jastrab divý,
už hrozí bielym ňádram jeho zob.
A obranca tvoj v nepoznanej strane!
Len hotuj závoj, ľaliové skráne,
svadobným vencom pre zbojníka zdob!
Tak lovcom hnaná srnka stala razom
v úzkosti smrtnej nad bezodným srázom.

Za ňou šíp strelcov, svorka psov už blízko,
útesu pod ňou zrutné priepadlisko,

nuž, voľ si, biedna! Hádam smelý skok
na večné veky svobodu ti skytne;
no nikdy viacej, nikdy nezasvitne
deň lásky, žitia, nikdy poľubok
na tvoje pery Vilín v sladkej chvíli
nevdýchne, otec v temnom Týne zkvíli,
že odletel mu sivý holúbok.
Jarmila v strašnom boji trnie, váha;
v tom vzdorne hodí hlávkou korisť vraha.

Pod Starým Hradom rieka žiaľno stoná:
loď svadobnú z jej strieborného lona
ťahajú lanom na pieskový breh.
Ľud tmolí sa a hučí temná vrava.
Už nikdy neobmyje vlnka hravá
bok lode, nikdy na svobodný beh
vetrilá svoje biele nerozšíri.
Pod koráb brvná podložili štyri,
brezové, biele jako padlý sneh.
Nos hrdo pnie sa, na ňom z dreva zmija
žihadlom hrozí, chvostom dračím zvíja.

Loď na suchu! Hľa, žitia môjho obraz!
Na plavbu voľnú chápal som sa sto ráz,
i vetrilá som biele rozšíril;
bár zadul vietor, koráb žitia stojí!
Snáď iný živel dušu moju zhojí;
v nádeji mladistvej som rozvíril
plam poesie, v náruč čistej Músy
svoj bôľ som niesol i duševné hrúzy,

v háv fantásie oheň svoj som kryl!
On vybúšil, až k nebu blysly plamy:
mne ostaly len obhorené trámy.

Už odvaľujú s hrobky ťažké skaly.
Kňaz objavil sa. Biele plátno halí
meravých údov gigantický tvar.
Šedivá brada mužné prse kryje,
pod obrvami sklené oko nyje.
On žil i v hrobke. Ajhľa, smrtný dar
dotknutý. Medu ubudnulo z rohu,
chlieb načatý. »On príjemný bol bohu,
»náš víťazný a silný hosudar!«
Tak národ. Znovu hlaholily kvasy,
obete zdymily sa bohom Spásy.

Okolo kňaza devy, ženy, roby...
Už Kruta telo myje, potom zdobí
trizničným rúchom; najprv biely háv
mrtvému dáva. Modré šaravary
oblieka. Čiapka purpurová žiari
sobolím prámom. Grécky zlatohlav
na stuhlé plece, mrtvé ramä klade.
Tak odetého zdvihnú devy mladé
i nesú na loď. Aký strašný zjav:
na kresle poduškami povystlatom
trup v lodi sedí a jagá sa zlatom!

Tvár zosinelá v blesku zlatoviny
a stuhlé údy s šperkom slonoviny,

a v zmeravenej ruke ostrý hrot
a v druhej varito a čaša zlatá.
Jak čudno sluší mrtvým živých šata!
Smrť chladná darmo hrá sa na život.
Ó, ani brokát nedá zrakom jasu,
raz mrtvé ruky hrotom nepotrasú,
nebrnkne v lyru mrtvý vajdelot.
A čo tak žiaľno, darmo čašu tríma,
keď zlatej k ústam siným nepodníma!

Ku nohám kňaza ženy, devy, deti
čarujúc hádžu zeliny i kvety,
hloh, baziličku, rozmarín i pyr.
Korenie vonné, čo z východnej zeme
priviezlo na trh moreplavné plemä,
i trofeje, čo dobyl bohatýr,
v loď uložia. Žrec vedie koňa k lodi,
pred modlou Velesa na tvár sa hodí.
V tom zahrmotá bubnov dutý vír
a vranný kôň pod toporami klesá,
k mrtvole hádžu kusy jeho mäsa.

Dva voly ešte, kohúta i kuru
žertvujú. Ale s čela kňaza chmúru
nezaplašila zveri teplá krev.
A preto trikrát beda všetkým živým,
jak vinovatým, tak i spravedlivým,
keď neuskrovnia jeho hrobný hnev!
»Nuž, ženiny a devy! Trizna čaká!
»veď žije vo vás láska, vernosť, vďaka!

»Ozvi sa, najšťastnejšia z všetkých diev!
»Bo ktorá v žertvu vojvodovi dá sa,
»dnes ešte v raji Svarogovom zjasá!«

Tak vetchý starec. Hrúza ženy trase!
Kňazovo oko v obrv hustej riase,
hoc mrtvé, volá v žertvy svätý plam.
Nuž darmo: Šafárik náš ideálny
uveriť nechcel na zvyk otcov žiaľny
a čestnú dušu ukolísal v klam.
On videl samú mäkkosť, veľké ctnosti;
no i v nás sídlil dämon zúrivosti!
Ač oné časy nazad neželám,
mňa vrelá túžba často volá predsa,
ó, Siemiradzki, k dielu tvojho štetca!

Krv tam i úžas! Na Sahare suchej
dňov našich, v sebeckosti maloduchej
krv rosou je a úžas lahodí!
Tak nízko život slovenský sa vlečie,
tak mutno hodín lenivý tok tečie,
so zlosťou sytá chabosť závodí,
tak malichernosť v tuku vypína sa,
tak genij v jarme hmoty zohýňa sa,
tak skutok mrie prv než sa narodí,
že krotká duša, presýtená mliekom,
ku krvavým sa obrátila vekom.

Ach, mliečne časy, city, duše, diela
a slová krotké! Bár by Božia strela

zpárala duší našich chabú lieň,
bár by už svitol v krvorudej zore
túžený, krásny, búrlivý jak more,
krvavej pomsty výročitý deň!
Nie, neželám si uzreť mieru slávu,
rád prvý oddám ubolenú hlavu
na katov našich vražedlný peň,
len nábeh chcel bych videť k činom slávnym!
No nazad hippogryf môj k časom dávnym!

Kmeť vyzval ešte raz. Jak hlasno bijú,
raz pokušením a raz bázňou nyjú
horúce srdcia starohradských žien!
Hľa, zem tak krásna: rieka valným tokom
jagá sa v slnku. Kam len hodíš okom,
temnie sa jedlín večný zimzeleň,
a nad ním v sytých farbách velikáni
skalnatou hradbou až ku nebies báni
nad jazerami pnú sa. Sladký deň,
lež noc je trpká. No čez nočné tmiská
raj Svarogov sa lučezarne blýska.

I ticho vôkol. Tu čez husté davy
devica chváta. Závoj sorve s hlavy,
pred kmeťa padá na belostnú tvár.
»Ja v žertvu dám sa. Kde je sladká čaša?
»Nech dušu moju k bohom Spásam vznáša
»obetných ohňov víťaziaca žiar!«
Dve devy rýchlo za ruky ju berú
i zdvihnú s pôdy Žulotýna dcéru,

zavedú k starej Krute pred oltár.
Hoj, neskoro Ľut turým hlasom zreve!
Nik nepomôže odhodlanej deve.

Jej sľub je svätý; nedala ho živým,
lež mrtvému a bohom spravedlivým,
a mrtvý korisť svoju nevydá.
Hľa, oheň obetný sa rozplamenil,
tvár zosinelú žiarou zarumenil,
až mrtvé oko plápolať sa zdá!
To mrtvé srdce iste radosť cíti,
že ktorú za nevestu želal v žití,
dnes sprievod jemu k Svarogovi dá.
Jarmila krásna z Ľuta ramien vilných
do stínov prchá večných, podmohylných.

A divá pieseň rozzuní sa znovu,
ku lyram pejú slávu vojvodovu,
nábehov jeho chrabrých hrdú zvesť.
Staruchy chudé zalamujú ruky,
i nariekania zúfanlivé zvuky
do oslavy tak čudno vedia vpliesť.
U žertvišťa, kde loď sa k nosu tenčí,
príšerná Kruta bledú devu venčí,
nôž tríme baby žilovatá päsť;
Černoboh ona, pri jej boku tmavom
Jarmila v rúchu bielom, ligotavom.

Jej voľná ríza pestro vyšívaná,
perlami, zlatom hojne lemovaná,

opleckom lengá stuha až po zem.
Rozvité vlasy ako čierna riava
nadol sa vlnia, v nich sa poihráva
s lúčami slnka zlatý diadem.
Tvár bledá ako mramor, veľké zraky
túžobno hľadia ľahké na oblaky,
snáď s výšin kynie niekto: »Vyleť sem,
»tu Vilín tvoj, tu žitia tvojho ciele,
»nuž rozšír čistej duše krýdla biele!«

Do rúk jej čašu zlatú dajú devy;
i zmĺknu razom kvílenia i spevy.
Jarmila smädnou perou pije med,
smiešaný s tuhým čarodejným mokom.
Pol čaše prázdno. Zduchovnelým okom
pozre sa deva v nadoblačný svet:
»Ach, vidím svojich! Jasná žiara zláti
»trón smaragdový, na ňom drahá mati;
»už volá dcéru svoju v slávny let,
»už rukou vzdušnou s výše za mnou siaha,
»ó, prídem, prídem, mati moja drahá!

»A u nej v kráži sedmofarbej dúhy
»môj sladký Vilín! Umieram od túhy,
»ó, zvír sa, plameň, Stribog, víchor daj!
»Nuž s bohom, družky, s bohom, ľude ladný,
»už volá Svarog, boh nad bohmi vládny,
»ku sebe devu v nadoblačný raj!
»ó, s bohom, valná rieka, hrad i hory,
»lúk zeleň jasná, temné, šíre bory,

»i celý, celý ľúbený môj kraj!
»No, posledná sa duma k tebe chýli,
»ó, odpusť biednej deve, otče milý!«

A zase k ústam zlatú čašu prihne...
V tom Kruta hadím okom devám mihne
a s Jarmilinej hrudi sorve šat.
Tak neskvejú sa snehom družné hole,
tak neoslepí oči čisté pole,
keď postriebri ho ranná inovať
a zora hodí naň pár zlatých ruží!
Tu istou rukou chladnú oceľ vhrúži
do srdca devy Kruta, desný kat.
Štít bitý mlatom zúfanlivo zvoní...
nik nepočuje mrúcej žertvy stony.

Ku nohám kňaza mrtvú devu složia;
pod loďou sprašti ohňom suché hložia,
po brezách tiahne dymu šedý mrak.
Ľud trnie. Stribog sletel s výšin Tatry
i zadul vetrom do trizničnej vatry,
až šľahly plamy rudé po oblak.
Na mäkkých krýdlach ohňa v rajské svety
kňaz s krásnou devou v náruč bohov letí,
nestačí za ich letom ľudský zrak.
Čo zostalo, keď zhasol oheň búrny?
hľa: šedý popol pre dve zlaté urny.

A nad urnami vzrástol kurhan svieži,
len runa hlása, čí prach pod ním leží,

ó, šťastný, kto tú hádku rozrieši!
kto, odvráťac sa od profánnej vravy,
zrak vnorí v hĺbku dávnovekej slávy
a dušu rozpomienkou nateší!
Ó, pieseň, ty znáš tajné písmo runy,
nech hlas tvoj zamoreným krajom zuní,
ozvenu hľadá v každom prístreší,
snáď najdeš kurhan a v ňom runy heslo,
čo mužnosť by do duší našich vnieslo!

Na Tatry naše sadly dusné pary,
to nie sú ľahké mlhy blízkej jari,
pre rany Kristove! to jaseň mdlá!
ach, jaseň, jaseň, a nebolo leta!
Tak deva moja, prvé slasti sveta
okúsiac, v desnú smrť sa odhodlá;
no ona nádej má na slasti raja!
Náš národ v uhle vlastnom svojho kraja
jak opustený ohník plápolá
pokonnou žiarou! Ešte vzplanie jasne,
púšť osvieti a ticho hasne, hasne!

No možno i tak: Stribog razom zhučí
do našej vatry, až sa rozhorúči,
iskrami pŕšku desnú skundolí,
a beda vašim búdam z biednej trsti!
Meč zablýska sa v nepokornej hrsti,
plam rozžerie sa v rovnom údolí!
Ha, vysoké sú štíty našich Tatier,
ďaleko vidno ohne našich vatier,

ďaleko výkrik bôľny hlaholí!
Len jedno daj nám, lučezarné nebe,
daj, Bože svätý, vernosť samým sebe!

V.

Nebeská Sláva.

Na starohradskom rozjarenom dvore
rozlúčil som sa s Vilínom, naskore
ho nedohonil piesne voľný let,
bo Tátoš rychlej letí než sa píše.
No ešte rychlej švihne sa do výše
myšlienky fantastický samolet.
Môj Vilín kruto prchol; v naše časy,
do presýtenia najprv poživ krásy,
seladon fádny poberá sa het.
Lež nie za slávou k vysočinám neba!
skôr v teplý kútik za krajícom chleba.

Chlieb dobrý. Z rannej brillantovej rosy
ver' nevyžije, v zime chodiť bosý
tiež nemôže náš módny Herakles;
i mužnú honbu za Mamonom chválim,
hoc sám za sebou k nemu mosty pálim,
no bridí sa mi ako zdochlý pes:
hlad nenásytný kŕmeného tela,
v ňomž každá iskra citu dávno stlela,

škuľavá závisť, pokrytectva bes,
zásluhy neuznanie, pýcha skrytá,
hriech obielený a lieň parasita.

Viac, než to, nenávidím mládež starú,
keď priaha ducha v hmoty biednu káru,
hoc na líci jej purpur prekvitá,
keď prv než nadšením sa opojila,
než plameňom sa mladým rozhorlila,
už chlebtá mláto tučné z koryta,
a presýtená chabé kladie údy
na mäkkú posteľ pôžitku a nudy,
prv než by žila z šťavy vyžitá;
bez hviezdy, cieľa, nadšenia a citov,
tuk pre červi, hnoj drahý pre hrobitov!

Bez žertvy národ nemôže sa vzchopiť,
predarmo celé hŕby plánov kopiť,
nárekom plniť sveta okolok,
keď resonanciou plaču brucho mastné!
Ach, strašno dumať: čo obete jasné
získajú, sytý troví paholok;
pot dejateľa, práca nadgiganta,
krv mučeníkov: osoh intriganta!
Česť siala, no žne nízky holomok.
Hrdina stráda, mrie na čistom poli,
diplomat čibuk kúri v dobrej vôli.

Pred junom mojím čarná hviezda svieti...
Hoc divým letom Tátoš jeho letí,

on k nej len dvíha roztúžený zrak.
Pod jazdcom prepadá sa kraj. Hľa, mihly
sa štítov horských nedostupné ihly,
už spľasly, zem sa šerie, diaľny fľak,
vždy menšia, menšia — až sa celkom ztratí.
Vo výške Vilín letom rozohriaty,
kam nedoletí ani kofta-vták.
Okolo neho nemou strie sa nehou
efíru more bez vĺn a bez brehov.

Len časom junák zahľadí sa dolu:
hľa, slnko tratí bleskov aureolu,
už zmenšilo sa v hviezdy matný kruh
a v ďalekosti mizne nekonečnej,
jak drobný, hmlistý atóm Cesty mliečnej.
Už zmizlo. Krýdel Tátošových ruch
a živých prsú dýchanie len šumí.
Nič! Prázdno! Pusto! Bez svetla a dumy
tak tleje nemo zapierania duch.
No nad Vilínom hviezda! Drahí bratia,
nás všetkých lúče ideálu zlatia.

On nad hlavami planie s vysokosti!
Bez neho sme len skelet vetchých kostí
a vôkol nás len tupá nemota,
bez neho srdcia naše hnilým mäsom,
bez neho duše korisťou sú besom,
bez neho hlavy: trápna pustota!
Nie! Zapierania dämon iba letom
krýdlami zšumel nad slavianskym svetom,

keď zatemnila duchov driemota!
Sen zmizne, krv sa búri, oči blysnú,
z tmy nové tvorby slavianske sa tisnú.

A nové formy myslenia a citu!
Bard nový najde novú Sulamitu,
i dláto svoje nový Laokon,
na plátno štetec nové svety čarí,
palácov nové zjagajú sa tvary
a v hudbe zavznie nepočutý tón!
Duch rozšíri nad svetom krýdla vládne,
svet celý vesnou našou sviežou zmladne,
z pŕs starej Gaje vymre bôľny ston.
Kto hatí nás, je človečenstva katom,
smilníkom ducha, večnej tône bratom.

A hviezda rastie, blíži sa a planie,
zrak sotva znáša farieb mihotanie
i ostrých lúčov šípy. Dobrý kôň
zarehce. Na hrivu jun hlavu kloní.
V tom zabelie sa efir: štítom cloní
jazdca i koňa anjel Selfadon,
pred nimi letí k hviezde, kruhom štíta
dážď bleskov očiam nevýnosný chytá.
Už blízko túžené Empyreon,
už očiam voľno, srdce slasťou nyje
pri zvukoch tiahlych rajskej harmonie.

Na hviezdu sadli. Pustá ona zblízka,
čez útes brána nebeská sa blýska,

svod pnie sa v kolossálnom klenutí.
Selfadon zostal v rozochvenom kráži.
Anjelov detských vzdušná čata stráži
vchod. Ľahko veje snehom perutí
a ticho peje v takte bielych krýdiel.
Ó, šťastný pútnik z temných zeme sídiel,
ty trasieš sa a tonieš v pohnutí!
ty ssaješ smädnou dušou divné tóny,
čo pejú nebies biele legiony:

Spev anjelov u brány.

Sláva a krása
víťazne jasá,
minútou zdá sa
äona diaľ.
V dúhovom chvení,
anjelskom pení
blahoslavení
necíťa žiaľ.

K príbytku Pána
rozjagotaná
klenie sa brána.
Blažených strán
strážime dvere.
Silný vo viere
priamo sa berie
v blaženstva stán.

Prebeda tomu,
k Božiemu dómu,
k poznania stromu
hriechov kto tiaž
zanáša smelo!
Hnevom sa schvelo
Hospoda čelo,
zatmel sa kráž!

Sláva a krása
víťazne jasá,
minútou zdá sa
äona diaľ.
V dúhovom chvení,
anjelskom pení
blahoslavení
necíťa žiaľ.

I zastal Tátoš, krýdla svesil nadol.
Pred Selfadonom Vilín na tvár padol,
celoval úbel anjelových nôh.
Za ruku vzal ho jasný posol Boží,
háv bieloskvúci na plecia mu vloží.
»Čuj slovo, bude ti len na osoh.
»Ó, pomni, človek, oko smrteľníka
»nech nikdy v sväté stány nepreniká,
»v ichž majestáte cári svätý Boh!
»Tys' prvý túžbou silnou zmohol hrádze,
»či oko toľko slávy uniesť vládze?

»Ó, pomni, človek! Anjel sám to velí:
»keď za okamih jeden oči zrely
»Nebeskej Slávy nadäterný jas,
»hneď k bráne spechaj! Dosť je okamžiku
»pre dušu tvoju, smelý smrteľníku,
»dosť záblesk jeden večných Božích krás!«
I pošli. Anjel nadnášal sa nízko,
len ľahko krýdlom vanúc. Už sú blízko,
už počuť Serafínov milohlas,
hárf trasné zvuky v spev anjelský zvonia,
báň zlatých myrrha v ústrety im vonia.

Tu brána. Nikdy, veľký Alighieri,
tvojeho ducha, tvojej silnej viery
stín nezachytí pozdný epigon.
Ba šťastný som, že povesť tak to želá,
že nevysloví to, čo duša zrela
junáka môjho, spatriac Boží trón.
On sám by neznal odkryť závoj jemný
slovami, veď on pohan ešte temný!
Len toľko: Vilín vošiel napokon
do Slávy Nebies. Rozlietly sa brány,
Selfadon viedol juna v sväté stány.

Oponu teda spustí moja pieseň,
jak hustú mlhu na kraj hôrny jeseň,
čo všetky krásy rúškou zakrýva;
no bár i vzala sklamanému oku
hôr húštinu i rieku striebrotokú,
šum oboch predsa i hmlu preryva.

Tak čujme hlasy, keď už oko postí:
»Jun, nazad z dómu Božej velebnosti!«
»»Ach, ešte chvíľku!«« on sa ozýva.
»Ha, nazad, junák, rýchlo nazad k bráne!«
»»Len chvíľku malú ešte dovoľ, pane!««

Hľa, Hybris, za ňou iste príde Ate!
Môj Vilín slová neposlúchol sväté,
tri chvíle meškal, smel len okamžik.
Bez trestu nezostane ľudská vina,
tak prastarý nás zákon napomína,
lež darmo, bez vín nevyžije nik.
Už nikto viacej v tele neprekročí
prah nebeský, už nikdy živé oči
neuprie na tvár Božiu smrteľník.
Závora ťažká, uzamknuté dvere,
no útecha a pravda v silnej viere!

Tak zostalo nám nepochybné »áno«,
len »ako« mysliam našim odobrano.
Um ľudský darmo v spupnom odboji
rád vŕta na zjavení, plný zmätku.
To slovo, ktoré bolo na počiatku,
na večné veky vekov obstojí
a neubudne z neho ani jotta:
v múk večné peklo ťahá hriech a hmota,
raj spravedlivých bôle zahojí,
tu sláva Božia a tam diabla hana;
no k obom vedie tesná smrti brána.

Lež riekni, Sanzio, či si asnáď živý,
držiac sa mocne Tátošovej hrivy,
prenikol rovno v nebies svätý stán?
Veď ty si sniesol na zem čiastku neba!
Ja stál som nemo, zabudnúc na seba,
pred tvojou maľbou. Nebo do korán
otvára brány, čistých foriem línie
zrak k Bohu tiahnu, Božia mater vinie
ku sebe dieťa, pri nich svätý Ján
kríž dáva Kristu! Madonna Albína,
jak zbožne duch sa na ňu rozpomína!

Ó, čistá matko, predmet malieb večných,
Sixtina, i pred tebou v nekonečných
túženiach zastal v dávnych časoch jun,
keď z mlhovitej Germanie krajov
jak vtáča do slovenských letel hájov!
Ó, pridaj nehy do strieborných strún,
vlej čistoty do srdca, nadchni spevy,
umierni zhorklej hrudi mojej hnevy,
olejom svätým utíš búrku vĺn,
daj mieru svojho rozpálenej hlave,
kráľovna nebies! Ó, Mária, ave!

VI.

Kurhan.

Selfadon zavrel za Vilínom bránu...
Hneď dušu juna slasťou rozihranú

úzkostný, divný znepokojil bôľ.
I láska k deve ozýva sa v hrudi
a túžbu za domovom milým budí!
Už Tátoš bleskom käruje nadol,
jas slnka rastie, už sa blíži Gaja,
už sú nad horou otcovského kraja!
Tu pevná pôda. Rýchlo sosadol;
veď čaká naňho milá v mladej kráse
i otec s hosťmi pri svadobnom kvase.

Tak rýchlo dostihol on svojho cieľa!
Veď ešte slnko lúče rozosiela
do milých dolín i na kyprú stráň,
za hory sadnúť ešte neuspelo,
čo zlietal junák diale nebies smelo
a ovil slávou bohatýrsku skráň.
Ó, smútok devin v plesanie sa zmení!
On v citov fanatickom rozhorlení
Jarmile složí k nohám lásky daň.
Čin nasýtil už dušu. Lela hroty
dve vrelé srdcia vábia do samoty.

Zátišie lásky! Padlý závoj tajín!
Keď v hneve hroznom vyhnal z rajských krajín
praľudí prvých svätý Hospodin,
ľútosťou premožený, slzu v zraku,
pred neho razom objavil sa z mraku,
krýdlami vejúc, biely Cherubin
a riekol k Bohu: »Keď už v prácnom znoji,
»v úzkostiach smrtných, v bolestiach a boji

»má večne hynúť hliny hriešny syn,
»len jedno daj mu rajské okamženie!«
Tak vyprosil nám lásky vyplnenie.

»Nuž s bohom, Tátoš, súdruh slávnych letov!
»Tys' verne niesol mňa do vyšších svetov:
»jak odmením ťa, okrýdlený zver?«
Tak Vilín; hladká pyšnú jeho šiju,
no Tátoš zpäl sa voľný! Krýdla bijú
zem, v tom sa švihol v oblasť diaľnych sfär!
No Vilín ľúba zem a plesá v duši,
že nikda chorá túžba nerozkruší
jej sladký, slávou vydobytý mier.
Že poznania slasť veľká srdce kojí,
zvesť nová rany ľudu jeho zhojí.

Čiže ho klamú oči, sen ho morí?
Veď pred ním dobre známe rodné hory
i rodnej rieky majestátny tok,
no rieka iným korytom sa valí
a cudzo naňho hľadia holé skaly,
veď obnažil sa jejich mocný bok,
čo zeleňou sa smaragdovou šatil!
Kdeže Hrad Starý, kde sa razom ztratil?
Len pusté rumy vidí! Čez oblok
báň modrá kmitá, voľne vietor dýše!
Na rumy orol skalný hľadí s výše.

Kde svadobníkov čata vyberaná,
ľud, ktorý čo prišiel k zámku na Vajana?

Obetných vatier kam sa podel plam?
Nik neodvetí! Iba rieka šumí
a nemo čnejú do blankytu rumy,
a skalný orol pári ku horám.
Ach, rozrumené rodičovské prahy!
Ó, deva milovaná, otče drahý,
jak najde v zmätku pravú cestu k vám?
Snáď Tátoš zaniesol ho v cudzie strany?
Nie! Tatry grúň, hľa, hromom rozoraný.

Slovenská duša slabá, rozklátená
zrieka sa ľahko slovenského mena,
tak snadno, mäkkú, cudzí vtiahne prúd.
No hoc i jazyk skoro zapomína
a láme hoci bľabot Tatarína,
hoc ľahko padá v renegátsky blud,
z nej obraz Tatier nikda nevybladne,
k nim ona nikdy, nikdy neochladne,
jej večne milý tichý horský kút.
Platonská láska: ľúbi Tatier granit
i krystal jazier, a nevie ho brániť.

Môj biedny Vilín blúdi po nábreží.
Hľa, aký divý kopec pred ním leží,
má nový, cudzí, nevidený tvar,
hoc každú skalku kraja svojho pozná.
Na kopec vyjde. Úzkosť sovre hrozná
junovu dušu. Z rieky ľahkých pár

Žulotýn vyčnel. Vilín k nemu chváta.
No cudzí strážnik pred ním zavrel vráta:
»Dnes neprijíma hostí hospodár!«
»»Ja Vilín, pánov zať zo Starohradu!««
Zasmial sa vrátny a pustil sa v zvadu:

»Od hradu vari! Beda tvojmu telu,
»ty tulák, choď ta, kde si nabral chmeľu,
»a vyspi svoju starohradskú báj!«
Ó, deva jeho iste sľub svoj láme!
Ľud tiahne cestou. Asnáď tváre známe
uvidí. Beda, drahý rodný kraj
len cudzie tváre, cudzie kroje skytá;
darmo sa po otcovi svojom pýta,
nik nezná jeho mena. Nebodaj
i on sa zriekol syna na Vajana!
Tu Vilín spomenul si na Bajana.

Na srdci ranu, v duši vzdor a lásku,
môj Vilín dlho hľadal cestu k jasku;
zarástla ona hustou trninou,
zatarasily prístup skaly hrubé.
Meč tasí junák a cestu si rúbe,
krok každý prácny horskou divinou.
Už cesta voľná. Jasku chladné tiene
už kynú. Ston sa ozýva zo siene,
až hrúza strasie duše hlbinou!
Ston a spev, ako nočnej búrky vytia:
čo muka smrtná proti muke žitia?!

Spev z jasku.

Za hory sadá slnko ostarelé,
na lono matky kladie slabú hlavu,
zora mu smrtné lôžko z ruží stele,
noc rozprestrela zemou rúšku tmavú.
Ja bôľom nyjem,
že ešte biedny na tom svete žijem!

Slncová matka nové chlápä rodí,
tma prchá pred ním, vítajú ho zory,
v jas odely sa nebies modré svody
a zrkadlia sa jasno v sklenom mori.
Ja nudou kvílim,
ach, kedyže sa v sladkú hrobku schýlim!

Jar oblieka sa v kvetnú zlatovinu,
na ľahké nohy spony zlaté dala,
so spevom zvučným beží čez dolinu,
až v tereme sa ztratí Leta-kráľa.
Ja strachom upím,
ach, kedy v mieru večné jaro vstúpim!

Zimstrla chladnou rukou skvosty metá
na hory, lesy i na čisté pole,
zem drieme v bielom háve zaodetá,
snom tuhým zmeravely biele hole.
Ja bôľom nyjem,
že ešte biedny na tom svete žijem!

V jask chváta Vilín, pot mu kanie s čela.
Čo vidí? Kostru Bajanovho tela,
ľpí na nej koža žltá, vráskavá,
no oko živo prebleskuje riasu
šedivých obŕv, brada visí k pásu
a ruka pozdvihla sa trasľavá.
»Ó, vítaj!« hrobno rečie. »Dávno čaká
»má sužovaná duša na junáka
»a na skon tela schránka boľavá;
»poď, vyveď kmeťa na kopeň u rieky,
»tam obom kynie mier na večné veky!

»Smrť zabudla ma, srdce moje nylo
»a v ustavičnom umieraní žilo,
»mrieť nevoľno a nevýnosno žiť!
»A roky tiekly, každá malá chvíľa
»múk nové rany do srdca mi ryla!
»Hľa, zhrubnul jasku biely stalaktit,
»čos' nechodil.« A Vilín nemo žasne,
snáď mlha zatemnila smysly jasné
dobrého kmeťa. Asnáď slnka svit
rozženie z mysle fantastickú dumu.
I viedol starca ku rieke a chlumu.

»A teraz počuj rozriešenie hádky:
»Čas v Sláve Nebies zdal sa taký krátky,
»no s každou chvíľou ubehlo sto liet.
»Tvoj otec dávno v zemi odpočíva.
»Hľa, kurhan tento jeho popol skrýva.

»S ním klesol v hrobku i tvoj biely kvet,
»i Hrad tvoj rodný rozpadol sa v rumy,
»i rieka valná iným žľabom šumí,
»rod nový povstal, novým ruchom svet
»vrie nepoňatným, nové slnko svieti,
»no nie pre teba, starče tristoletý!«

I prchne mladosť z Vilínovho tela,
vlas gaštanový šedivie do biela,
strieborná brada rastie, rovný driek
na kruh sa hrbí, hasne oka plameň
i mizne letkom sila z nôh i ramien:
na starúška sa zmenil silný rek!
Dva kmeti radom stoja na kurhane.
Blesk večerného slnka rudo vzplanie
a zlatom zfarbí pustý okršlek,
van tichý krajom ľahké rozpäl kriela:
v prach rozpadnú sa vetché starcov telá!

Poznámky.

Murillo, najslávnejší španielsky maliar. — **Lel** = bôžik lásky = eros. — **Trizna** = pohrabné slávnosti. — **Svarog** = neviditeľný boh; jemu modiel nestavali a privlastňovali mu moc nad všetkými bohmi. — **Stribog** = boh vetra. — **Veles** = boh nad statkom; obetúvali mu kone a voly. — **Siemiradzki,** slávny maliar. Tu je narážka na jeho obraz, predstavujúci upálenie mrtvoly

ruského kňaza. Obraz nachodí sa v moskovskom Historickom Museume. — **Šafárik**, hovoriac o skytských obyčajoch, menuje obete ľudí pri triznách hnusnou obyčajou, a preto je hotový zapierať slovanskosť Skytov. (Starožitnosti I., III., § 13., str. 235.) No Samokvasov dokázal nezvratne, že dobrovoľné žertvovanie sa mrtvému bolo u všetkých Slovanov rozšírené. Nenútili ženy k smrti, ako v Indii, ale ktorá raz povedala áno, nesmela odvolať. — **Hybris** a **Ate** v gréckej tragédii i epike. Hybris znamenala prepych a spolu i vinu, spáchanú prepychom. Ate je pokuta; na pr. v Homerovi: Patroklos spácha Hybris tým, že napáda Aresa. — **Rafael Sanzio.** Tu je narážka na jeho dva obrazy: Madonna d'Alba (Petrohrad, Eremitáž) a Madonna Sixtina (Drážďany, Zwinger). — **Kurhan** = nad hrobom alebo popolnicou nebohého naházdaný veľký kopec. Mohyla. — **Braga** = nápoj pivu podobný. — **Spev z jasku** = o východe a západe slnka viď: † Pavel Dobšinský: Prostonárodné Slovenské Povesti, sošit 2., str. 1—12, 1880, »Cesta k slncu«. — **Spielhagen.** Autora »Suchej ratolesti« upodozrievali z plagiátu, a to zo Spielhagena; kúpili všetky diela jeho a — nenašli, čo hľadali.

(1885.)

ŠUMENA.

Vajanská báj.

Šumena spí. Vajanská noc dýše
čarné chlady na tvár mojej Víly.
Nad ňou konár bukový sa kníše,
svätojanské mušky rozsvietily
v mäkkom machu svoje modré svetlá;
na jej závoj priezračný a pestrý
najkrajšia z nich ľahkým krýdlom slietla,
diamantom zdobí čelo sestry.

Veľkolisté kapradie sa jasá
zlatým kvetom, len o Jáne kvitne.
Húšťavami pestrý šat sa kmitne
túlavého ducha Koloďasa.
To on, čo rád mätie kroky ľudí,
šuchorinou zastrúc horské stezky,
a keď potom človek horou zblúdi,
plesá, šibal, radostnými vresky;
deťom jahôd rudú korisť dáva,
ony, biedne, za maškrtou v skoku;
poblúdené v plači zanecháva
u bystriny bublavého toku.

Šumena ho rada vidí v kole
duchov svojich, lebo strúha vtipy,
celá hora pri ňom dobrej vôle;
žart a smiech tak letnou horou kypí,
keď on dobrodružstvá svoje hlása,
ako dvorný blázon šumnej Víly,
a keď chybí v duchov bájnej chvíli,
všetko volá: škoda Koloďasa!

I dnes šťastne túlal nocou ladnou.
Šuhaj-študent, žertva jeho lesti,
šiel do poľa s dušou velesmädnou
vajanského vzduchu po prelesti;
šiel do poľa od veselej vatry,
ktorú mládež Vajanovi k sláve
navatrila v úbočine Tatry,
nôťac piesne, krúťac tance hravé;
šiel do poľa, samota kde tichá
rozhorčené srdce milo chladí,
kde tak voľne mučená hruď dýcha,
tuchne čo len chvíľkou oheň mladý,
stuchnú asnáď city vrúcej lásky,
búrlivé i bôľne, srdcomorné:
ľúbi šuhaj dievča pyšné, vzdorné,
černooké, s havrannými vlásky,
ale Zorka hrdá smiechom zvonným
odpovedá na cit jeho bôľny,
s jeho vzdychom hlbokým a stonným
žart si strojí tvrdý, sebevoľný;

preto snáď, že otec zlatom vládne,
šíre nivy jemu rodia klasy,
preto, že má líčka biele, vnadné,
brillanty a dlhé, rujné vlasy —
ale Milko, synak biednej chaty,
nemá nič, len hlavu a rúk dvoje!?
Márny prvej lásky pablesk zlatý,
netráp, synak, túžbou srdce svoje!

Ale Milko túži len a túži,
jemu oči Zorky čudno svieťa —
pre ňu sbiera poľom drobné kvieťa,
pre ňu v temnú noc sa šuhaj hrúži.

Koloďas ho zbadá. Ihneď spletie
kroky zaľúbenca, tak že kolom
blúdiť musí potemnelým poľom,
až ho v horu ducha vtiahnu siete.
A tá hora nemá konca-kraja,
slabne noha, hruď sa tuho vlní,
z húšťavy tma zizá na šuhaja,
v diaľke chechot Koloďasov zuní.

Potkýňa sa Milko na korene,
padá mäkko na koberce machu,
zase vstáva, s kopca doľ sa ženie,
polo v hneve, polo v čudnom strachu;
tu raz trávou, tu zas šustím brodí,
tŕň ho kmáše — celá odev zdraná!
Šuhaj mladý, zle sa tebe vodí —
načo blúdiš nocou na Vajana?

Tvoja Zorka na balkone sedí,
číta ohne, čo po kopcoch blčia —
a ty, bludár, zunovaný, bledý
padols' pre ňu duchom do náručia!
Ďalej, ďalej! Vzmuží sa a kročí —
Šumena v tom otvorila oči.

Kolodas vo svojej vospustnosti
viedol Milka ta, kde krásna Víla
svoje plné údy v ustalosti
mäkkým machom voľne rozložila.
Jej sen ľahký, sladký, nehlboký,
vzbudily ju bludárove kroky.

Žiara blýska z modravého zraku,
obledaly mušky v temnom machu,
ako hviezdy, keď už zpoza mraku
slnko vyjde v brillantoch a nachu.
Na lakeť si Víla opre zlatnú
hlávku svoju, zvonným hlasom volá:
»Kde ste, Víly? Do našeho kola
bludár vložil nohu neposvätnú!
Zjav sa, Ďunďa, vzbúr mi hory, lesy,
hustý závoj sem ku mojej hrudi,
ľudské oči zhliadly moje údy!
Ďunďa, Ďunďa, hoja Ďunďa, kde si?
Hor' sa, Gnomi, Lešní, Zmoky, Ďasi,
Vlkolaci, Zmamy i Karasi!«

Milko stojí v žase; v svetle bledom
krása Víly slepí oči matné...

Dolu bielou šijou vlasy zlatné
lejú sa jej hojným vodopádom,
hnevom plná biela hruď sa vlní,
poľnice hlas čarnou horou zuní.

Z temna mraku plná vyjde luna,
jak čez sito listím bukov blýska.
Hah! už hora šumu, ruchu plná,
s všetkých strán sa čeľaď duchov tiská.
Bludičiek sa sypú husté hajná,
strojným radom, ako vojsko, stanú —
Šum a hurhaj! »Hoj, tu chvíľa prajná«,
myslí Milko — hop! — a skočí v stranu...
Ale beda! Za hrdlo ho chytá
ruka Koloďasa žilovitá.

Nieto rady, beda, Milko, beda...
Hustnú, hustnú horských duchov pluky:
na motýli nočnom Neposeda
letkom jechá ponad duby, buky,
Rusalky zas na jeleňoch; Víly
pružným behom húštim cestu razia,
s vážnou tvárou horskí Černokňazia
na trojchvostých zmijach dorazili;
oblúd, mátoh šíky čierne, šedé,
i veterných duchov šémy bledé.

Maras s puškou neomýlnou v ruke
strážou nad šuhajom naším stojí;

ach, on celý v srdcolomnej muke
trpne, bledne, vydýchnuť sa bojí!
Karas zlaté prasa v ruke tríma,
Zmok sa smeje, Znachor korbáč pletie,
Víly hľadia zrakmi útrpnýma,
Rusalky zas z trsti snujú siete,
Gnomov zručná, žilovatá ruka
lykom viaže šuhaja o buka.

Horia ohne na horách i bralí,
divej mladi rujný pokrik zneje.
Ďunďa jasné údy v závoj halí
kráľke svojej, pieseň pri tom peje,
bludičky sa v divnom tanci trasú,
Milko zmiera v bolesti a žasu.

Bludičky už páliť sa ho stroja,
netopiere tepať bledé tváre;
z oka sovy fosforové žiare
ako šípy kalené sa roja;
smädný sosiak Upíra už čaká
na krv vrelú zblúdeného žiaka.

Prúty dala, plačúc, hybká lieska,
ostré klince dalo horské trnie.
Drobná háveď duchov už sa hrnie,
bičíkami z žíhľavy si plieska,
nimi mrskať bude Milka telo.
A on: »Tebe, tebe budem verný!«

V tom i meno sladké vyletelo
tichým zvukom z trasúcej sa perny:
»Zorka!«

Šumena sa razom strasie:
»Čo chceš, rabe, s menom týmto zlatým?
Ja som Zorku v krásnom letnom čase
sprevádzala ku obradom svätým,
bo sa ona na svätého Jána
v ladnej noci mojej narodila;
celá hora krst jej zasvätila
rujným plesom z večera do rána.
Dar môj v križmu: sľub, že lásku vrelú,
dušu čistú najdem pre to dieťa;
prešla som už našu krajnu celú,
rodín poznám, ktoré slávou svieťa,
ale duše žertvohojnej, čistej
nenašla som; povedz, bludár smelý,
ako ústa tvoje vyriecť smely
meno krstnej mojej dúhovistej?«

Milko na Šumenu pozre jasne,
zajasá a prehovorí hlasne:

»A ja Zorku ľúbim do skonania!
Poďte, Ďasi, mučteže ma, mučte,
z mojich múk sa nesmrteľní učte,
čo vie znášať ľudské milovania!
Plevou sú len všetky vaše sily,
plevou ste vy, bo ste neľúbili!«

Rozzúria sa Gnomi, Lešní, Ďasi,
Maras krivú šabľu naňho tasí.

»Zpiatky!« velie kráľka. K stromu kráča,
kde je priviazaný Milko bledý.
Oči Víly ostro naňho páča:
hasnú v krásnej hrudi náhle jedy.
Tá tvár juna milá, ideálna,
v očiach túžba, nadšenie i tieseň,
na vysokom čele duma žiaľna,
ústa rudé, stvorené pre pieseň
a pre fanatické celovanie.
Víla cíti v hrudi smilovanie.

Kynie Víla — všetko sa jej kloní,
hlas jej nocou svätojanskou zvoní:

»Svobodu ti dám a krstnú devu,
jestli ona láskou k tebe planie,
jestli nežných citov pri výlevu
vyznala ti svoje milovanie.«

Čuší všetko vo zvedavom žase,
nočný motýľ ľahko krýdlom trasie.

»Láska moja nešťastná a bôľna,
Zorka nezná nežných citov vrenie —
hor' sa, kati — cesta k prsiam voľná,
horký život bez nej, sladké mrenie!«

Rozšumia sa horských duchov davy,
Karas na Marasa pozaškúli,

Víly šepcú, vedno styknúc hlavy,
v nedôvere Znachor ústa špúli,
tichý chechot Gnomov machom šuští,
Neposeda lišaj zakantári,
oblúd, mátoh šíky zhuhlú v húšti,
Černokňazom radosť svieti v tvári,
Ďunďa citná tajné slzy leje,
Koloďas sa zlostným smiechom smeje.

Ale v oku Šumeninom žiare
zblčia, ako ohne na oltáre.

»Dolu väzby, húžviny a lyká!«
Šumena sa k jeho lícu kloní,
jasné oko Víly perly roní,
biela ruka čela sa mu týka,
biela ruka kvety trhá skvostné
z kapradia a Milkovi ich dáva:
»Polož kvety ta, kde Zorka spáva;
zaľúbi sa krstná moja vo sne,
obraz tvoj sa duši mladej zjaví,
ona túžbou vzplanie o čas krátky —
Pocelujže ústok púčok smavý,
riekni: ajhľa, dárok krstnej matky!«

Milko sotva verí svojim sluchom.
Šumena zas kynie svojim duchom:

»Láska ľudská viac než naša sila,
vnady naše pred ľúbosťou vädnú —

Láska, pravda juna zvíťazila!
Hoja Ďunďa! K spevu, hviezdy blednú,
hučte hory, duňte vetry v speve,
hymna nech sa vznáša až do rána,
jak dym vatry na svätého Jána,
ku cti Milkovi a jeho deve;
hoja Ďunďa! Zajtra pri chytrosti
postav, Ďunďa, obom zlaté mosty!«

Hymny znejú, hučia duchov chóry,
všetko plesá, víri sa a točí,
Koloďas len hnevno chmúri oči,
lebo musí Milka vyviesť z hory.

(1881.)

NOČNÁ NÁVŠTEVA VO VÄZENÍ.

Žart.

I.

Starí naši prebudenci
hovorili nám o sláve,
o Devíne, o Trenčíne,
Mojmírovej o dŕžave.
Kriesili nám Svätopluka.
Jeho svadba, jeho boje
zdaly sa nám obnovením
starých dejov gréckej Troje.
Hollý nás až do Indie
viedol svojím mužným tónom,
Sládkovič nám kráľa volal
na paripe hore Hronom,
a náš jasný, veľký Kollár
plakával nad mohylami
starých predkov. Ale teraz,
bratia, čo sa stalo s nami?
Prečo o tom mládež mlčí?
Staré deje zapomína?
Hádam preto, že niet sily,
že niet duchovného vína,
ktoré šumí v mladej duši,

ktoré by sa ohňom vzňalo,
ktoré by zas staré deje
do života privolalo?
Alebo snáď vyšumela
z mladej duše česť i viera?
Fantásia sa len nudne
dnešnou biedou poneviera,
dnes len úzke kruhy kreslí,
maľuje, čo dá sa hmatať,
ospevuje malé deje,
na stránku čo možno vpratať.
Darmo, darmo, prešlosť naša
smútok len a nudu tvorí;
držíme sa prítomnosti,
potoka, nív, brala, hory;
zaujíma, len čo žije,
čo sa hýbe, trvá kdesi.
Kedy, kedy príde prorok,
ktorý prešlosť našu vzkriesi?
Ó, vy šemy osianovské,
poďte zrumiť podlú dobu!
Ó, vy tiene otcov našich,
príďte hoci rovno z hrobu!

II.

Tak som dumal, tak som žialil,
tak sa tešil nádejami,
tak som blúdil v rozpomienke
historie závejami.

Obrazy sa snuly radom,
dvíhaly sa a zas spľasly,
svetlá krásne blkotaly,
ale zase biedne hasly:
tak som v zúfaní a zlosti
nad Slovenska ärou hluchou
dal sa, ako doktor Faust, už
citovať i samých duchov!

III.

Tak som dumal nocou v celle.
Víchor bil mi na obloky,
triasol dvermi zamknutými.
V tom začul som duté kroky
po mramore korridora.
Ku dverám sa niekto blíži...
zámok šťukne, dvere vrznú!
Bože, pomôž v desnom kríži!
Hádam vraha poslali sem,
hádam súd sa nový valí,
vari mi pre »Hyenismus«
ešte málo väzby dali;
alebo snáď nemožnosti
idú diať sa v chvíli nočnej
a mňa idú osvobodiť
z väzby dlhej, celoročnej?
Lampa moja potemnela,
už len sliepňa, skoro zhasne,

už len slabo osvecuje
holé steny, pusté kasne,
osvecuje slabo dvere:
v nich sa starý rytier zjaví,
ťažký pancier hruď mu halí,
ťažkú prilbu sňal si s hlavy.
Z pŕs mu stonú ťažké vzdychy,
oči jeho ohňom horia,
zarachotí ťažkým mečom,
bledé ústa prehovoria:
»Čo ma voláš, drahý synu,
mocnou svojou túžbou z hrobu?
Divím sa ti! Slabo poznáš
svoju äru, svoju dobu!
Prečo nás vy zabúdate,
milý synku, to je jasné;
prečo len o prítomnosti
zunia vaše slabé básne?
Preto, preto, že už máte
prítomných bied celé kopy;
nemyslí na dávne biedy,
kto sa v svojich blízkych topí.
Prečo vy k nám netúžite,
milý synku, to má háčik;
prečo k nebu nedvíha sa
drobným krýdlom malý vtáčik?
Ale buďme úprimní raz:
hľaď, i lampa smutno hára,
kdeže máte Hollého dnes,

Sládkoviča a Kollára?
Ach, veď máte velikánov,
máte obrov, v tom som istý:
každému z nich pluncoch visí
z nohavičiek... a nie čistý.«

IV.

»Ale, prosím ponížene,
veď som pánom tejto celly,
s kýmže mám to zvláštne šťastie?
Ešte sme sa nevideli.
Aspoň ja sa nepamätám,
dlhá väzba pamäť kalí.
I váš oblek vyšiel z módy,
kde ste sa tu, pane, vzali,
kde ste vzali hrdú smelosť
do ärárnych múrov vtrhnúť
a to nové pokolenie
sarkasmami biť a drhnúť?«
»Ja som Rastic, slovenský kňaz,
predkov tvojich poveliteľ.
Teš sa, synku, z cudzej väzby
prišiel tebe vykupiteľ!«
»Dobre, pekne! Ale, prosím,
odpusťte, mne chybí viera;
ukážte, či máte, pane,
vstupný list od Heinzingera.*)

*) Direktor segedínskeho väzenia.

Bo bez toho do väzenia
nesmie vkročiť cudzia noha,
čo by mala priam paspartout
od samého Pána Boha!«
Vietor striasol celým domom,
lampa moja zhasla razom...
Škoda! Bolo po besede
so slovenským veľkým kňazom.

(1893.)

DUŠINSKÝ.

Fragment romána.

Anička šije. Stroja kolo
vrtí sa pružnou nôžkou hnané,
na bielom plátne švíkov rady
sprevádza bystro oko vranné.
Izbica celá vôňou dýše
panenskej sladkej prítomnosti,
a hoci skromnosť všade vládne
meštianskej, tichej domácnosti:
čistoty jasná polahoda
tak príťažlivo srdce vnadí,
uhádol by si na pohovke
presedeť pri nej hodín rady
a nenudiť sa ani trošku,
poškuľujúc na úzku nôžku.

U nás sa život divno valí,
prúd jeho nemá žľabov riadnych,
nepravidelnosť polkultúry
narobí z mužov rabov zradných
a ženie v márne, špatné boje
o hrudu, chlieb a sinekúry.

Česť, žertva, krása po väzeniach,
a podlosť jasá na cimburí.
I šlechetín sa chabo kryje,
i dobrý za podlým sa tvári,
tak sila slúži nízkym dielam
a barbar hrdo samocári.
Ach, vyšumel z nás krepký duch,
zošklivil sa mi mužský kruh.

Z chaosu žitia netrebného
devušky naše milo svieťa.
Zúfalé srdce pookreje,
keď mladé našich Tatier dieťa
sblíži sa k tebe. Hnevom svätým
rozplamenené oko skloníš
a z neho slzu umilenia
na bledé líce povyroníš,
keď v zátišine utúlené
dievčatko zazreš našich vlastí,
rozoznáš srdca nežné bôle
a nežné duše mladej slasti,
pokorný zápal, búrku tichú,
plameň i ľady v jednom vzdychu.

Znám dobre vás, ó, lastovienky,
vy jara nášho prorokyne,
zárukou ste mi, že duch dobrý
z národa môjho nevyhynie.
Hej, boly časy, keď som druhé
proroctvá z vašej tvári čítal,

keď sebeckosti roztúženej
plameň sa v hrudi mojej chytal,
keď horúca krv bujno vzplála
a túžob nežných sladké muky
z varita môjho vylúdily
náruživosti trasné zvuky.
Odznely dávno. Keď vás chválim,
za sebou lásky mosty pálim.

Už slnko zašlo. Deva moja
k oblôčku ľahko pokročila,
horúce čielko k sklenej table
v myšlienkach dumných pritlačila.
Na ulici sa národ rojí:
s hrabľami ženy, chlapi s kosou.
Za vozom senným poskakuje
šesťročný šibal nohou bosou.
Nacifrovaná dáma s dcérkou
jak páva hrdo napreduje,
ju švihák nízkym komplimentom,
platiacim dcére, pozdravuje.
Prach kundolí sa sem i tam
za šlepmi malomestských dám.

Miest našich obraz filisterský
kto nepoznal by, milí, z vás?
Tam nieto hriechov grandióznych,
no ani ctností veľkých jas.
Tyranček dáky v každom sídli,
má zásluh v Pešti protokoll,

na ktorom pevno basiruje
budúcej voľby monopol.
Poneváč ruka ruku myje,
má k službe so pár verných hláv.
Meštianok, ľúbiac svätý pokoj,
čbán, tartlík, ženu, starý mrav,
hnev, kritiku len v kapse skrýva
a na ratúzi hlavou kýva.

Tam som ťa uzrel, deva moja,
bezsenných nocí šumná kráľka.
Na brehoch našej rodnej rieky
ťa ukrývala zlostná diaľka.
Šiel som za bozkom: ako para
vozdušné mizly tvoje údy.
Zavolám: postoj, moja víla!
Len echo prázdne horou blúdi.
Hodím sa v chladné ratolesti.
Zaveje víchor, rieku zvlní,
olšina šumí, jedľa práska,
vzduch nápevom sa búrnym plní:
kto chce byť žrecom ženskej krásy,
darmo sa k sladkým bozkom hlási.

Nuž objektívne: Moji milí,
tok života jej jednoduchý:
vo škole kráťom suchým trápil
Aničku rechtor polohluchý.
Katechismusa knižku tenkú
nosila v ranci pri chlebíčku,

v hlavičke povesť o drakovi
pri nežnej mysli na paničku.
Keď vyrástla už vyše kľučky,
starostná Vienska vážne vraví:
»Dievča mi rastie, ako z vody.
»Lež, Bože, kde sú jemné mravy?
»Kde knix a manír, reči dary?
»Už čas je: musí na Maďary.«

Výchova dievčat známa bieda,
fialôk našich útle lístky
pod suchopárnou vädnú rukou
maďaromanskej moralistky.
Ó, šťastie, jestli korienočky
rodinná vlaha verne háji,
tak zotaví sa útly kvietok
po návrate zas v rodnom kraji,
a zvlášte keď, jak Anna moja,
s úsilím verným namáha sa
zabudnúť doma svedomite,
čo v inštitúte učila sa,
veselo zahodiac v prach hustý
i knix, i manír i reč pusty!

Anjeli Boží, Cherubini
chránili Anku moju snivú!
S úžasom mater privítala
z cudziny dcéru takú divú,
jak bola driev! Z úst karminových
reč vbyflovaná nezazvoní!

A plachá srnka v rujnom skoku
záhradou lieta, sedí v tôni,
plot víta starý, známu hrušku,
do búdky z chmeľu v znoji sadá.
Jej vrkoč s hlávky sošmykol sa
a voľne svižným chrbtom padá,
a stará pieseň zvučí zase
na chodbe, dvore, na terrasse.

Keď vospustného detstva doba
nad hlavou devy prešumela,
s ňou dobrá tetka do veľmesta
k rodine na rok odletela.
Jej návrat celé mesto splašil,
kritici v sukniach i vo frakoch
uznali skoro jednohlasne,
že krásy oheň tlie v jej zrakoch,
že hruď sa vlní v útlej línii,
že štíhly driek má, ruže v tvári,
že krôčkom pružným prechádza sa
po hrbľovatom trotoári.
Len matky, ktoré dcéry maly,
nič zvláštneho v nej nebadaly.

Rok po roku sa rýchlo míňa!
Môj Bože! Jak mi srdce stená,
keď predo mnou sa v hrdej kráse
objaví deva odrastená!
Nedávno som ju, malé púpä,
po vláskoch rozčesaných hladil

a na detinské, jasné čielko
bozk rodičovských citov vsadil —
A teraz — divy — zarazený
zdvorile beriem klobúk s hlavy,
»ty« viazne v hrdle, hlúpe »slečna«
zmätený jazyk trasno vraví,
z krás rozkvitnutých pre mňa horí
len jedno: »o, memento mori!«

Pochvaly matke lichotily,
no predsa v kútku horko vzdychá:
»čo bude z teba, sirotenka?«
a tajne myslí na ženícha!
Už vidí šťastná vranné vlásky
venčené myrty vzácnym listom,
úzkostnej túžby, sladkej bázne
svitanie v zraku potemnistom.
A v rozpomienkach materinských
otvára škrinku zabudnutú,
z nej zažlknutý vyne závoj,
i myrtu dávno uvädnutú:
sobášu svojho znaky milé,
emblemy slávnej, veľkej chvíle!

V tej samej škrinke temným vláknom
sú späté prútky rozmarína,
ich sňala s rakvi, v ktorej niesli
manžela jej do cintorína!
Plesania chvíľa — doba žiaľu,
rad dlhých rokov delí vás,

no tesno spája obidvoje
spomienky čarodejný hlas!
Tak schodíte sa, ako družky
na materinskej lásky poli,
ako keď rôznych tónov znenie
v akkorde divnom zahlaholí —
hrob čierny, posteľ sneho-biela,
z vás láska k decku zahorela!

No deva moja netúžila
za matky svojej ideálom,
hoc nových citov ranná zora
počala svitať v srdci malom.
Nepokoj divný, pocit ženský
zašumel dušou pekno-dumnou,
jak tichý vetor predvýchodný
Äola harfou striebro-strunnou,
purpurom líčko zrúžilo sa,
keď na schodoch raz stretla z rána
šuhaja, ktorý vyučoval
tri deti domového pána.
Vít Dušinský sa volal. Skazky
hrdina mojej, hodný lásky.

Choroba matky, otca bieda
jar mladosti mu strpčovaly.
Alumneum a suplikačka
ho v školách biedne vychovaly.
Čítaval nocou Sládkoviča,
až pristihla ho nad ním zora.

Počúval čez deň ex cathedra
úradný posmech professora,
na národ posmech, na reč matky
matušky, ktorej ruka milá
posledným trasným požehnaním
siroty čelo pohladila!
Bachratý špintal professor,
nezbedných chlapcov tlieskal chór.

Trápený trpkou nenávisťou,
vulkána ohne v sebe skrýval,
na rujné druhov beťárčenie
zagáneným sa okom díval.
V samotu chyžky pred ním ušiel,
kde Hegel v ríše ducha večné
unášal myseľ zavrženca,
kde túžby budil nekonečné
krásotou Goethe mramorovou,
kde slepý spevec Iliona
ospieval bohov zápolenie
i búrne hnevy Peleiona —
kde Vallenroda zimné bitvy
pomstily chrabrý národ Litvy.

Vyhnanec sveta, neuhádol
parketom šibko poletovať,
pred ženštinami klzkým vtipom
a rozumom sa vystatovať.
Bálovnej noci vozduch vrelý,
šum hodvábu a hudby znenie

tak nedostižným zdalo sa mu,
jak snov a divov vyplnenie!
On utiahol sa do buffetu,
pil pivo, sedel, kúril, chodil,
len keď sa dvere otvorily,
do sály okom kradmo hodil:
strom vianočný tak túžby okom
pozerá chlapec pod oblokom.

Dokončiac kursy almae matris,
priskákal v rodné mesto svoje,
u Lukomorských vyučovať
s úsilím počal detí troje.
O budúcnosť sa málo staral,
nevolal v duši: chleba, chleba!
nemyslel hneď na karrieru,
keď mal, čo nevyhnutne treba.
On vlnou žitia voľným tokom
dal unášať sa v Božom mene,
nad ním sa voľné nebo šíri,
východom slnka vyjasnené!
A pred ním neba veľký dar:
mladosti rujnej sladká jar!

Šuhajci sa mu dobre učia;
už veľká Malva odhodlane
pršteky biele prelamuje,
sonáty cvičiac na piane.
Pán váži si ho, pani hostí,
priateľa našiel úprimného

v Karlovi Dubskom na Dubíne.
Nič nechýba mu! Razom v neho
kýs' zloduch vletí! Aká zmena!
Pokojný úsmev mizne s líca,
v belasom oku časom planie
akási čudná blýskavica...
Stráni sa ľudí, v chyži čuší;
nevoľu v srdci, horkosť v duši.

Zasmušilosť sa nevídaná
počala v duši jeho rodiť,
k Dubskému svojmu do Dubína
blízkeho prestal zrazu chodiť.
Samota troví mladé sily,
samota dušu jedom pojí,
on sa jej v suchú náruč hodil
v búrlivých citov nepokoji!
Výhľady jasnej budúcnosti
hmlou akousi sa razom kalia,
a slnko jeho ideálov
mrákavy černošaté halia,
čo tešilo ho, to ho rmúti,
trepotá srdce, um sa múti!

Čo stalo sa? Ach, všedné niečo:
Vít učil chlapcov pri obloku,
keď Anka Vienská za Malvínou
pribehla zdola v jarom skoku.
Jej nebolo. Vít narovnal sa
a letkom pozrel deve v tvár,

i videl purpur na jej líci
a v očiach krásy zornú žiar.
On prekvapený žasol, bledol,
jak prikovaný nemo mlčal,
keď po Malvínke pýtala sa...
No potom ohňom rudým zblčal.
V tom začul smiech a Anka milá
za dvermi zmizla, ako Víla...

Či možné to i v skutočnosti,
na jasnom dni a v próse chladnej,
čo čítavame po románoch
o Amorovej strele zradnej,
že niekdy razom v srdce vletí
a zaryje sa ostrým hrotom
a potom už sa nedá vyrvať
len s krvou, ba i so životom?
Ja neviem, milí! Toľko zradím:
Vít zavrel knihu, chlapci radi,
s veselím, s hurtom dolu schodmi
sleteli, voľní, do záhrady.
Inštruktor ostal v izbe sám...
V ňom zimnica: raz chlad, raz plam.

Nuž zaľúbil sa ramenito
do mladej devy. Aké divy?
Veď mladý bol a zápalistý,
citami svieži, dušou živý,
a ona krásna, v prvom kvete...
To všetko býva a je milé...

Nuž ale načo bôľne stony
a rozorvané, čierne chvíle?
Nač zimníc plamy, zimníc mrazy,
nač tajné slzy v temnom háji?
Nač ukrýva sa, mlčí, trúchli
a city svoje v hrudi tají?
Veď Malvínka už šípi čosi
a tajnou slzou líčko rosí.

Odrastlá žiačka môjho Víta
bystrotou devy útlocitej
zbadala prvá čudnú zmenu
v učenca duši slabo skrytej —
Malvína dávno krátke šaty
už dlhou sukňou zamenila
a vlásky detsky rozpustené
frisúre tesnej podrobila.
Pátravým očkom učiteľa
pozerá svojho na hodine,
keď hlasom trasným rozpovedá
osudy Korsa pri Brezine,
kde svetoborné jeho voje
podľahly sile ruskej zbroje.

Ihlica žiačky pilno snuje
potešiť Víta malým darom,
lež bez výsledku! Milé dieťa
potajme pošle za lekárom.
Vít návšteve sa jeho diví,
s úžasom čuje jeho radu:

Jak pohyb tela, vzduch a kúpeľ
zachráni ešte silu mladú!
Jak nočné trudy, napruženie
duchovné môže telo zkaziť,
jak potrebné je preto jemu
po lúkach behať, na vrch laziť:
Vítovi vzkypí všetka krv,
má na lekára zlosť a hnev.

Ty hviezdo blesku čarovného,
ty ženskej ctnosti svrchovanosť,
v prach pred tebou sa pieseň korí,
ženského srdca starostlivosť!
Mužovia tvrdou pätou dlávia
svoj rajský, vonný plnokvet
a nešípia, že v tebe hubia
zázračný žitia amulet!
Ó, Malvínka, ty utajeno
o pomoc tíško Boha prosíš,
v starosti nežnej, v nežnom strachu
podušku slzou večer rosíš
a vzdycháš z hĺbky každé ráno:
ó, chráň ho, nebies čistá Panno!

No jemu druhá deva nechtiac
Archimedejské zmiatla kruhy!
»Noli turbare« pozde volal
a napäl duše všetky zpruhy
a bránil, chránil svojho mieru
posledné zbytky; darmo bráni!

Čím viac sa metá, mučí, vzpiera,
tým hlbšie zadáva si rany,
sám na seba sa hnevá, zúri!
Do poľa beží! Raž sa klasí.
Nad hlavou čistý blankyt neba,
s obilím letný vánok hrá si,
mier na roľach i lúkach hojný:
len on sám búrny, nepokojný.

Už čas je, musí na hodinu,
tu nová bieda: na terrasse
pred sadom Anka šumná stojí
a zastaví ho, planúc v kráse.
»Tak dávno chodí hrdý mudrc
v dom Lukomorských, ani slova
neztratí u nás na prízemí,
kde býva s dcérou biedna vdova!«
»Nie... slečna... rád bych... neviem cesty!«
»Ach, aký bludár... Cesta rovná...«
»Snáď bol bych dámam na závade...«
»Kto nechce, ľahko krivé srovná;
»Nuž, hor' sa, Víte, na poschodie,
»prízemie teraz nenie v móde!«

Tak pomotal sa zahanbený,
keď prišiel nahor... len, len plakať...
Už knihy ani neotvoril,
a chlapci mali zase vakat.
Malvína darmo prišla v sálu
S Schillera knihou v zlatoreze,

Vít ušiel schodmi záhradnými
a čez záhradu, role, medze,
jak víchor letel k blízkej hore,
v húšť zapadol, čez potok brodil,
až ukonaný, uznojený
do vysokej sa trávy hodil..
búchalo srdce... ešte kročiť
a mohlo z pŕs mu povyskočiť.

Ach, aká milá, dôverčivá,
tak jasná bola: nenútene
zastala, krásna, pred divochom
a sladko zvala ho po mene...
a on, jak stĺp, jak hlúpy Ďuro
len jaktal chladné, hlúpe slová,
on urazil ju, bežal od nej,
jak pred slniečkom temná sova!
Nie, ináč ani nedalo sa:
priveľa krásy prší z devy,
veď bledne pred ňou Monna Lisa
i Petrarkove bledn├║ spevy...
Ach, ústa, ústa... bozk ich jeden
svet premenil by v slastný Eden!

Hľa, rýchlo ide nemoc Víta,
len pred chvíľou sa bázňou triasol,
len pred chvíľou sa pozreť váhal
do tvári devy, chvel sa, žasol,
zem pod ním mizla, dom sa krútil,
prepadaly sa schodov dosky,

a už si myslí s roztúžením
na koralových ústok bozky!
Nuž, nedivte sa, takých ústok,
netknutá, vonná, rudá ruža
pobalamutí, zajme, skruší
i otvrdlého v bojoch muža,
kamenné srdce mení v vosk,
ó, ave, ave, prvý bozk!

Jak kŕčovite srdce moje
zabúcha o hruď ochladnutú,
keď spomienka mi vyčaruje
minútku polo zabudnutú:
keď v hlučnej izbe starým zvykom
na zálohy sa mládež hrala
a v mojom srdci prvá láska,
ku tebe, perla moja, vzplála!
Hruď dvíha sa, ja znovu žijem
čas mladistvého milovania,
a nezabudnem, nezabudnem
už nikdy, nikdy, do skonania,
keď, v tvári studu nežný jas,
bozkala si ma prvý raz.

Nuž načo blúdiš poľom, horou
sám a sám, Víte! Štíhly buk
a trávy horskej temná zeleň
neuchlácholí tvojich múk!
Už večer tichý na zem sadnul...
Ty unavený domov tiahneš

a na pohovku tvárou k stene
jak čudný, bludný rytier ľahneš.
Slúžobná babka ticho vstúpi,
ustiela posteľ. »Pane milý,
hľadal vás Dubský, dá vás prosiť,
aby ste nikam nechodili!«
Dušinský mlčí, na poschodí
ostrohy zcvendžia, Dubský vchodí.

V priateľstve úzkom nažívali
rozdielnych rázov samotári.
Dubskému úsmev jarý sídlil
na zbarnavenej slnkom tvári;
kým za stolíkom Vít sa trudil
a priadol nite dumných snov,
on s puškou poľom, horou chodil
za štekom svojich kopovov.
Rád mal raňajky poľovnícke
solené vtipom nie bárs nežným,
fanfary rohov v úžľabine
a shon za srncom rýchlo-bežným.
Terč ľúbil, šabľu, tuhý mok,
i ohnivého koňa skok.

Neresti nášho žitia málo
trápily syna zmaznaného,
veď známo, boh※ ťažko príde
i do kráľovstva nebeského!
On zradou dušu nepošpinil,
no nezahorel trápnym citom

a bôľom, ked náš národ bili,
on neplakával s citným Vítom...
K životu láskou naplnený
rád s prúdom panujúcich plával,
hoc pri pohári stoličníkom
satyrou britké rany dával...
Tí sami sa nad sebou smiali,
kavalíra v ňom milovali.

»Čo vylihuješ, smiešny Víte,
»nebadáš ani, aká krása
»u Lukomorských v spodnom byte
»v Abdere našej zjavila sa.
»Do domu, rechtor, chodíš stále,
»lež perly tejto spanilosti
»nezazrels' ešte napriek svojej
»hegelianskej učenosti!
»Hor' hlavu! So mnou musíš, brate,
»slon veľkolepý! Budeš matku
»zabávať, kým ja dvoriť budem
»jej milostnému neviniatku...
»Protestov nechcem! Hor' sa, Víte!
»Čo hľadíš na mňa jedovite?«

Nešípil Karol, aké city
urazil v srdci druha chorom,
nezbadal, že ho bôľno mučí
ľahkomyseľným rozhovorom.
Veď neznal, že Vít beznádejnú
horúcu lásku v srdci skrýval,

Vít, ktorý len o teoriach
a láske k rodu svojmu sníval!
V rozmare svojom rozihranom
priateľa Dubský vliekol dole;
on mraštil sa a protestoval,
no nevdojak sa octnul v kole
rodiny Vienských. Tam, kde devu
na počiatku sme našli spevu.

Veď už i čas je. S nevrlosťou
na riadky moje hľadíš divné,
čitateľ umný! Mnohá kráska
odloží verš a nudou zívne!
Ba mnohý mladík zápalistý
pri jamboch mojich krivých zasnul!
A kritik ostrý malým sväzkom
v kôš papierový pyšno pľasnul:
»Kdeže tu quis, quid, ubi, quando,
kde vyšších citov zápal vrelý,
kde myšlienok tok pravidelný,
kde vtipu, ducha ostré strely?
Len všednosť vidím, plagiáty,
odbočky, skoky, krivé zvraty!«

Mňa vyšší sudca nadchnul, chlape,
v náručí jeho voľne ležím!
On čelo moje nevenčené
posvätil bozkom večno sviežim:
duch môjho rodu slovenského,
tys' vodcom mojím, vzorom, pánom!

Veď duša moja zrodila sa
len s tvojím prvým, jasným ránom!
Tys' mojou stravou! Mater moja
už v kolíske ma napájala
pŕs bielych mliekom, Musa doňho
nektaru božské kvapky vliala.
Mňa otca veľký kŕmil duch,
škrek hlupcov je mi prach a puch!

Mladíkov Vienská vľúdne víta,
jej brat im silno tisne dlane,
v pensii major. On u sestry
odpočíva od hluku zbrane.
»Himmel-Laudon« a »Donnerwetter«
rád hromuje pri dobrom víne
a luže pritom, ako vajda,
o Madžente a Solferíne.
Rok celý v šedých šatách chodí,
na cisárovo meno v gále!
Vytiahne z kasne potuchnutej
rovnošaty už zastaralé,
opáše šabľu bez štrbiny
a čáko stokne na šediny.

Hneď šípi Anka v svojej chyžke,
že hostí víta ujec s matkou...
Šiat záhyby si rukou rovná,
čez vlásky prejde dlaňou hladkou.
A šibne zrakom do zrkadla...
Kto by ju zato, bratia, hanil!

Veď v horšej chvíli toho Puškin
Ľudmile svojej nezabránil!
Medzitým hosťom major rezký
v poháre rujné víno leje,
hrmotne núka, vtipy strúha,
a sám sa im len chutno smeje...
Mamička, zrudlá od radosti,
kritickým okom meria hostí.

Vstúpila Anna. Nemotorno
Vít kloní sa. No Dubský skokom
už pri nej, už ju s žartom vedie
ku »hromotruhle« pod oblokom.
Jak milý úsmev tvár mu zjasnil,
jak vrúcno žiara strmé oči,
jak pružno, smelo, nenúteno
kol devy švihák náš sa točí,
jak zvučným hlasom ku pianu
romancu spieva z plnej hrudi,
jak ľahkým slovcom, anekdotou
smiech, rozmar, dobrú vôľu budí...
A Vít môj? Peklo v útrobách,
s majorom starým hrá sa šach.

No Anna, v čistej duši svojej,
na oboch s rovným citom hľadí,
veď svieži sú a peknoduchí,
obstojne driečni, hlavne: mladí!
S úľubou decka chichotá sa,
keď Karol britké hádže vtipy.

On v rozmare je rozpustilom,
jak šampaňské hrá, perlí, kypí.
Štvorručne hrajú. Nenazdajky
jej rúčka tkne sa jeho ruky,
či div, že v takej chvíľke durknú
z piana trochu čudné zvuky,
že dur a moll sa čudno miesi,
prst chybne udre na klávesy?

Ó, sväto-sväté okamženie,
nevinných zábav polodetských,
keď dotknutie sa tvojej ruky
do výš ma nieslo nadnebeských!
Krásota, sláva, túžba, nádej,
pal ohňa, sladkosť, ducha sily
v dotknutí jednom ako v centre
plápolajúc sa sústrednily!
Keď anjel smrti ponad hlavou
zašumí mojou krýdlom čiernym,
keď zraku iskra hasnúť bude
pod viečkom polozažmúreným:
cit dotknutia sa tvojej ruky
uľaví smrti ťažké muky.

Dušinský — aká desná suďba —
so starcom sedí za stolíkom.
Jak trápno chrániť kráľa baštou
a postupovať pioníkom,
keď stená duša pod bremenom
ľúbosti strastnej, utajenej,

keď žiarlivosť plá, zášť sa rodí
k druhovi v hrudi rozbolenej!
Nemožno ďalej! Od obloka
hlas každý, cvengot od piana
v šíp mení sa a jedom bodá
do prsú nášho hegeliána...
Trasený zlobou, už chce vstať,
v tom zvolá major: pane, matt!!

Už čajník vrelý aromaty
po izbe vonné rozširuje,
Anička zručne klieštikami
do findží cukor rozdeľuje.
Lyžice cvendžia. Na košíku
drótenom koláč svitom chutným
appetít dráži. Vít môj čudný
vyskočí razom, hlasom dutným
za prepáčenie hostí prosí,
úzkostným zrakom hľadá dvere...
Protesty, prosby, zdržiavanie
je nadarmo! On preč sa berie!
V ňom jedna myseľ, jeden cit:
partiu prehrals', milý Vít!

Neslávno mužu úzdu citom
popustiť, Horác prísno súdi.
Trp a mlč, hoci osten bôľu,
jak dýka vražia, väzí v hrudi!
Zásada rimská! Ale pravda
mňa tvrdo núti zradiť Víta:

Keď išiel chodbou, zastal, zmrzol,
stien trasúca sa ruka chytá,
tvár bledú mal a... zarosenú!
A túžba dusí, blčí, páli:
len ešte jeden pohľad krátky,
len jeden pohľad, hoci z diali!
len jeden záblesk oka! Z chyžky
znie za ním smiech a čardáš friškÿ.

Preč! S terrassy do parku behom,
tam chmeľná búdka chládkom kynie,
v nej lavička sa pobelieva,
kol žŕdky slák sa modrý vinie...
Na stolík hlava Víta klesne,
pot krupajami tečie s čela;
s líp zakvitnutých sála vôňa,
čuť džavot vrabcov, bzukot čmela.
Ďalekých vŕškov horské stráne
zapadajúce slnko zláti,
tieň z nižín zakráda sa voľne,
kraj v mäkké svoje rúcho šatí;
Vít zdvihne hlavu v nepokoji:
pred búdkou žiačka jeho stojí.

»Malvína!« zvolal Vít môj razom,
a potom zahanbením zrudnul.
»Odpusťte, slečna, v prekvapení,
»že som sa trochu pozabudnul!«
»Nuž prečo, prečo! Veď sme známi!«
»Vy páni ste, a ja len sluha.«

»Kto vám to riekol? Kto mi bráni
»vás videť rovného a druha?«
»Ach, bráni svet a osud tvrdý.
»Ja sám si bránim! Vaša sfära
nad zemou krúži v čistom pásme,
moja sa v prachu poneviera!«
Malvína rozčulená, bľadá
za stolík proti nemu sadá.

»Už dávno chcem k vám prehovoriť...«
»Som k službám!« Vít môj hlavu schýli.
»Nuž povedzte raz, čo vás mučí,
»veď ste sa celý premenili...
»Mne bôľno na vás denne hľadeť,
»snáď otec, matka na vás brojí?«
»Nie, slečna!« »Asnáď neposluchom
»vás domučili bratia moji?«
»Nik neblíži mi, milujú ma.«
»Nuž prečože ste takí biedni?«
»Som v zúfaní, som bez nádeje,
»čniem nad otvorom temnej bezdny!«
»Ó, sverte sa mi, verne cítim,
»že smierim vás so živobytím!«

A oko devy citom svieti,
na tvári bielej ruže pel,
na vlasy rusé, rozvlnené
tieň zelenkastý hádže chmeľ.
Na piesok drobný pod stolíkom
nervósne dupká nôžkou úzkou,

hruď útla dvíha sa a klesá
nerovno pod jej letnou blúzkou...
»Ach, slečna, kde vziať smelosť tvrdú
»vám sveriť, čo mňa v priepasť rúti,
»vy nešípite, že váš pokoj
»mňa rušiť vaša sústrasť núti!
»Nuž dobre! Nech sa čo chce deje:
»ja ľúbim, slečna, bez nádeje!«

V tom srdce devy, ako púček
stolistej ruže bozkom slnka,
vráz rozvilo sa, zžblnkotalo
jak zpopod ľadu jarná vlnka!
Čo driemalo len v mladej hrudi,
v tme detinského opojenia,
vo fantásii blyskotalo,
to zmenilo sa v jasnozrenia:
To on, on, predmet snov a túžob,
on, v ktorom nevedome žila,
to on, o ktorom v tichej noci
i v jasnom slnku mátožila!
Sám prišiel, drahý! Malva mlčí,
len tvár jej purpurovo zblčí!

A purpur hasne. Poľahunky
na stolík kladie biele ramä,
blesk modrých očú svetielkuje,
až slzami sa tmí a láme.
Na čielko padnú rusé vlasy,
úst rudých tvar sa k plaču špúli...

»Ach, načo smútiť! Pomoc blízka,
»či ste nič v duši nezačuli?
»Len samé túžby, samé žiale,
»že sfăra moja vozvýš tanie?
»Vám ona blízka! Uvidíte
»jej neďaleké mihotanie.«
»Ach, vidím, zdá sa, blízko svieti,
»keď čiahnem — v diaľku temnú letí!«

»Ach, nedôvtipný professore,
»či nevidíte mojej ruky?
»Čez stolík siaha! Pomoc nesie
»pre vás a vaše tajné muky.
»Či chcete videť zahanbenie,
»či próbu chcete robiť tvrdú,
»či chcete mučiť verné srdce
»a cele zlomiť devu hrdú?
»Nuž, vaša vôľa! Vašich rečí
»ja sama pretnem uzol vážny.
»I ja vás ľúbim celou dušou,
»môj svet, môj pán, môj cherub strážny!«
Malvína na stôl hlavu kloní,
slz prúd sa lícom vrelým roní.

Môj drahý slucháč, vrelá vdaka,
žes' ma až dosiaľ odprevádzal
a cestou fádnou, krivolakou,
mi buchiet v chrbát nenasádzal.
Stoj! už sa koncom-koncov púšťam
do záhad duše svojou piesňou,

snáď sústrasť tvoju predsa vzbudím
nad Dušinského tvrdou tiesňou:
dilemma bôľne: Annu Viensku
miluje láskou Wertherovou,
veď v chyžke svojej pohrával sa
už s rúrou smrtnou, oceľovou,
a druhá: brillant rannej rosy
o lásku jeho v slzách prosí!!

Vít skočil s miesta v zmätku čudnom,
k Malvíne sadá. »Bože milý!«
»Ach, dieťa, dieťa! Cudzím bôľom
»tak veľmi ste sa rozčulili...
»ja... Bože!« Ramä vzdušno kladie
na útle pliecko, hlávku nežnú
ku prsiam túli. »Ja som nechcel
»rozbúriť dušu bezmätežnú,
»tú vašu čistú dušu! Žiačka!
»Ja ľúbim vás jak sestru brat,
»ja vzývam vás jak diaľnu hviezdu
»a večne budem zbožňovať,
»vás ako svätú v srdci nosím.
»No, utíšte sa, ja vás prosím!«

»No srdca môjho búrne city
»už patria inej! Úprimnosť,
»Malvínka, vaša odkryť núti
»nešťastia môjho tajomnosť!
»Chcel mlčať som, jak hrobný kopeň,
»sám v sebe zaryť muky lásky,

»chcel utiecť som preč nenadále
»od jednej i od druhej krásky!
»Tam zmĺknuť v tupom zabudnutí,
»snáď morom plávať, púšte zmerať,
»bez otčiny, bez lásky, druha
»po svete sa len ponevierať!«
A smysel tejto kázne k ženskej?
Som buchnutý do Anny Vienskej.

Slov smysel deve ostal temný,
jej zdá sa: čuje lásky šepot,
na pliecku cíti teplo ruky
a čuje srdca jeho tepot.
»Už tmí sa, slečna, čas je domov!
»Vás rodičia už budú čakať!«
Malvína stŕpla... odtrhla sa....
a započala hlasno plakať!
»Ach, utíšte sa, milá slečna,
»to prejde! Zabudnime, milá!«
»Zabudnúť!« zvolá biedna deva
a z besiedky sa vyronila;
Vít zarazený ostal stáť,
a čul už šum len ľahkých šiat.

Až do noci sa Karol Dubský
u Vienskych znamenite bavil.
Majora získal anekdotmi,
nad matkou celý triumf slávil...
Svetácky furták dobre vedel,
kde leží matiek slabá strana:

pečivo s chuťou zvláštnou kúsal
a pochválil ceng porcellána.
Keď zábava a dobrá vôľa
dosiahla najvyšší svoj vrchol —
bez dlhých poklon, nenúteno
vstal, usmial sa a razom prchol...
Tak meteor na nebi jasne
iskrami zblčí, razom zhasne.

Pod návratím už dávno hrabal
nôžkami koník osedlaný.
Pribehol Karol. Z ruky Ďurka
odobral kantár vybíjaný.
Vyskočil šibko. Nepokojný
kôň dlhým státim, hrá sa, spína,
zalomí hlavou, zrehce, fŕka
a letí s pánom do Dubína,
ta, kde do tieňu líp a vazov
dom prízemný sa milo skrýva,
kol neho role, nivy, lúky,
záhrada za ním polodivá,
a ďalej rieka, za ňou háj,
to Dubského je malý raj.

S pocitom novým Karol Dubský
dnes do tichého vstúpil bytu.
Po izbách chodí nepokojný
v mesiaca čarodejnom kmitu.
Pustota naňho z kútov hľadí,
prach na čalúnoch zbadá razom,

zrkadlo — krivo zavesené,
pavučín šmuhy nad obrazom.
A spalňa — aká zdivočilá,
veď je to celý arsenál:
na stene rapír, kordy, šable,
revolver, handžár, samopal...
lež posteľ — spalne hlavná krása,
zmrvená, vŕzga, prehýba sa!

Už dávno Karol takým riadom
žil v mládeneckej domácnosti,
lež dosiaľ ani nepomyslel
na neriady a nerovnosti...
Veď bez nich neľzä... ony voľnosť
mládenca verne sprevádzajú
a mäkšie srdcia, jemné čuvy
pod jarmo ženby privádzajú!
Preč fantásia! Do postele
s vrzgotom ľahne, rozladený,
do kúta čiahne, fidibusom
zapáli fajku z morskej peny...
Dva puky! Fajku hodí v kút,
už ani fajčiť nemá chuť!

Už usína! Tu fantásia
s ním zahráva sa sladko-snivá:
v chaose jeho mládeneckom
zjaví sa rúčka nelenivá!
Pokynie: čalún oprášený,
zrkadlo rovné, len sa lisne,

niet pavučiny, zbroj sa sama
odpína s klincov, von sa tisne.
Dym dohánový jak hmla ranná
ubitá slnkom mizne, redne —
nad dvojnou ložou damastová
záclona kníše sa a bledne:
v jej tieni... Už sa brieždi deň!
Karola tuhý objal sen.

Nuž, bratia, spievam bez nároku
pesničku svoju, prázdnu blesku,
s pokorou uznám kritikovi,
že nie je ona bez poklesku.
Keď sladkým zvukom nehlaholí
od Tatry k Matre, aká vina?
div aký? Veď nás všetkých dusí
pálčivý sámum Debrecína!
Kvet útly hôrskej fantásie
slovenskej pieskom ničí žhavým,
výšivku, nôtu, talent, hrnček,
i truhlu berie driapom dravým,
mlaď hrdluje! Ó, Bože náš!
Už dlho na to pozeráš!

No, predsa spievam, predsa nôtim,
bo núťa dušu vzdušné zjavy!
Nad kolískou už ako šémy
rojily sa mi vôkol hlavy!
To Boží dar, že nečakane
v určitých rysoch jejich krása

žasnúcim zrakom v aureole
krystalo-jasnej zjavila sa.
Náručím šíro otvoreným
čakám ťa, dobrý, slabý Vít,
príď, Karle, srdce rozbolené
čerstvotou, vtipom rozjariť...
Rozložte piesňou čisté stány
dve devy, hviezdy s nebies báni!

U Lukomorských veľká rada
rodinná sedí v modrej chyži,
poneváč deň sa narodzenia
jedinej dcéry domu blíži.
Pred sedemnásťmi rokmi práve
noc darovala svätojanská
rodičom dcérku vyžiadanú;
a preto trakta veľkopanská
osláviť má deň požehnaný.
Už na karotkách mená hostí
písané paňou vlastnoručne
skvejú sa. Sám pán Lukomorský
adressy píše. I tri tanty
pomáhajú jak adjutanti.

Z pomerov miernych Lukomorský
úradmi prišiel k blahobytu.
Nie div. Mal v Pešti strýca túza
a bezúhonnú konduitu.
Keď videl, ako strýčikovi
paláce rastú pri Dunaji,

pomyslel, čo by aspoň domov
pár nenarástlo v rodnom kraji?
Logika táto zúrodnila
námahy jeho. On je pán.
V rodinné mesto rozvažite
preložil domu svojho stán,
kde čestných trudov ovocinku
včuľ požíva na odpočinku.

Lež k našej rade! Tetky veru
prv Lukomorských málo znaly,
no zbohatlým a vyznačeným
do rodiny sa blízkej daly:
Tonike strýko prababičky
spojuje krvi tesnú pásku.
Adele praded po praslici
rodinnú vzbudil razom lásku.
Včuľ sa im tisnú. Pochlebujú,
v Malvíne vidia samé ctnosti,
dňom každým pribúda jej krásy,
rozumu, vtipu, spanilosti,
keď to tak pôjde krátky čas,
zem neunesie toľko krás!

Debattu udať? Moji milí,
rozkazom je mi zaželanie,
pomnite ale, v tejto rade
rokujú »lepších stavov« panie!
pomnite, že ich hovor pestro
sa v štyroch rečiach naraz vinie,

že na nemecké oslovenie
odpoveď po maďarsky plynie,
ba tetka Katka Kološinská
i Franka zvučnú frásu krúti,
s uznania hodným namáhaním
čez nos sa pritom vraveť núti...
A všetky štyri dámy moje
s grammatikami vedú boje.

Lež jazyk, ktorý bez úhony
z dám ružového zuní rtíka,
sotily v zdurnom zaslepení
do maštale a čeľadníka!
Ó, keby znaly milé dámy,
že ich to vlastne veľmi hatí,
že ,meg-meg', ,ben-ban', ,handra-bandra'
tvár hyzdí, ústa, oči špatí,
že rodným zvukom ako cukrom
zbožňovateľa ľahko zlákať,
už dávno, dávno prestaly by
jak sovy vyť, jak vrany kvákať!
No móda, autokratka krutá,
i ženskú márnosť kuje v putá.

Čo určilo sa? V parku scéna
z čečiny, na nej družiek roj
hrá pantominu. Živý obraz.
Keď zmrkne: zsrší ohňostoj.
V dvorane bál a chutný buffet,
Dušinský sadne za klavír,

pán rechtor husle naladí si
i rozvrtí sa tanca vír!
Pán Dubský bude zručne riadiť
kadrily strojné chorovody,
ukáže nový valcer z Viedne
a mazúr varšavianskej módy...
Zasvieťa očká mladých diev...
A zase hra, i žart i spev!

Časť tohto plánu zmarila sa:
Nemohol veru šípiť nik,
že Andrássy si razom smyslí
brať Balkán až do Saloník
na čele jednej muzik-bandy!
To znamenalo pre náš kruh:
opáš si šabľu, lajtnant Dubský,
bagančе šnuruj Vít, môj druh!
Za dvakrát dvanásť hodín čaká
vás, reservistov, rodný pluk
№ 72... a potom rúče
vás expeduje major Fluck
z Wasserkasárne v Bratislave
snáď do hrobu, snáď k brannej sláve.

Ba či len ostal stáť na mieste
dnes Lukomorských veľký dom?
Nuž ostal. Ale celý stŕpol,
jak udrel by doň z jasna hrom!
Deň narodenín nebol chýrny:
už pred polnocou stíchly sály!

O samej vojne išly reči,
a politiku pretriasali.
Len ujec major ožil, zmladol,
v ňom vojenská sa búri záha,
muštruje starú uniformu,
z hrdzavej pošvy šabľu ťahá.
Oj, keby nie tá rana stará,
i on by šiel mrieť za cisára.

A mamky čo? Nuž zavzdychala
si Lukomorská, za ňou Vienska,
veď naskrze sa nepáčila
im politika veľmocenská:
materiam berie milých synov,
ženíchov devám präsumptívnych;
i mnohej žene mladej muža
do krajov ženie cudzích, divných!
Bez učiteľa chlapci rujní
paratia uličnícke kúsky;
i Malvína sa cvičiť mala
na piane a po francúzsky...
No Vienska mala hlbší žiaľ:
Jej tuším zaťka berie kráľ!

Veď Vienskej Karol písal lístok
už cestou k tvrdej povinnosti;
v ňom ďakuje za milé chvíle,
prežité v tichej domácnosti,
a prosí skromne, bez nároku,
podržať o ňom dobrú mienku

a niekdy, časom, mimoletne
i jemu skytnúť rozpomienku.
On, kam ho koľvek hádzať budú
osudu zlého cesty bludné,
na úprimnosť a roztomilosť
rodiny Vienskych nezabudne!
Postscriptum: ešte na rozluku
ujcovi tiskne vrelo ruku.

Hm! veru pekne, roztomilo,
hoc lístok chladný je a krátky,
mať mnoho smyslu vyčítala
a mnoho citu... medzi riadky.
Aničke srdce zabúchalo
a líca polial tuhý nach,
v nej rozpor, hádka, čudný zmätok
a s túžbou válči stud a strach.
Ona sa sama seba pýta,
kam zanáša ju citov vrenie,
či pocítila celou dušou
ľúbosti vrelej nasladenie?
Či cíti silu v sebe sľúbiť,
že Karla bude večne ľúbiť?

Malvína v svojom veľkom žiali
pod večer išla za chotár,
ta, kde u lesa socha Márie,
meč v srdci, božskú kloní tvár
nad lono, na ňom umučené
bezvládne leží syna telo,

bok, ruky, nohy skrvavené
a tŕnim ovenčené čelo...
Les šumí, pole v letnom jase,
pod sochou prameň hlasno žblnká,
po výšinách sa rudo ihrá
blesk zlatý večerného slnka. .
Tri lipy zrutné, päťstoveké
na sochu hádžu tiene mäkké.

Jej zdá sa: z očú Božej matky
vyviera prameň jasných slz!
Žblnk prameňa: to hlasné lkanie,
šum lesa: to vzdych múk a hrúz!
Čez lipy husté ratolesti
predral sa na mih slnka pruh,
i hodil vôkol hlavy Márie
svätého kráža zlatý kruh
a sklzol sa po voľnom háve
na lono Márie v trasnom chvení,
osvietil letkom údy Pána,
i zhasol! Celá socha v tieni,
len ako iskry z potemnista
červenejú sa rany Krista.

»Ó, skloň sa s výše, Požehnaná,
pred tebou biedna deva stojí,
zrak plný slz, strach v srdci chorom
a sovesť s túžbou v drsnom boji.
Kráľovno nebies, čistá panno,
pomocou prispej v ťažký čas,

pre horké rany Syna svojho
čuj úpenlivej prosby hlas:
ó, posväť srdca môjho túžby
a rozrieš žitia temnú hádku!
No jestli, ľúbiac Víta, hreším,
ó, vyveď bludnú z citov zmätku,
na srdce choré vztiahni ruku,
sním s neho hriešnej túžby muku!

I naplň celú dušu moju
želaním jedným v svätej túžbe:
len teba ľúbiť neskonale
a umreť v tvojej vernej službe!!«
Malvína priľne hruďou k stĺpu,
na tvrdé kvádre piedstala
pritlačí hlávku; vrelé čelo
ochladí milo drsná skala,
šum hája vzrastá, lipy hrajú,
už hviezdami plá nebosklon,
od mesta, k mieru, utíšeniu
večerný dumno volá zvon,
Malvína s dušou jasno-voľnou
pomaly ide cestou poľnou...
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

(1879.)

HOSŤOM

Viliama Pauliny-Tótha na jeho literárne jubileum

19/10 1875.

Boh mocný s vami, hostia milí moji!
prepáčte, že tak v prachu a vo znoji
do skvelej som tu spoločnosti vrazil
a zdravice tok duchaplnej zkazil.
Krýdlatý tátoš mútnej od Moravy
do Martina ma niesol. Divné zprávy,
spoločnosť divná so mnou doletela
na krýdlach vetra, čeliadka bez tela.
Trávnica prestaň! Štrngot len pohára
nech ticho cvendží k vesti pesničkára.
Pod večer včera, blúdiac rovňou kraja,
zatáral som sa hlboko do hája.
Jasennou horou žltým listím krytou
blúdil som v družstve fantastických citov.
Jak zlatokrýdle motýle letely
so stromu listy. Brezy odev biely
blyskotal jasne medzi boríc pňami,
jak biela deva medzi murínkami.

Tu stretnem muža mocného v postave,
zlatistý šišak blýskal sa na hlave,

ramená, prsia v oceľovej broni,
na boku meč mu zhrdzavený zvoní,
no tvár mu bola cele mŕtvo-bľadá,
i spýtam sa ho, kto je a čo hľadá?

Beda mi, zvolá, žalostná hodina,
keď básnik nezná Matúša z Trenčína!
Veď Pauliny vypáčil závory,
ktoré ma kryly v hrobovej komori.
Z práchnivej rakvi zdvihol vetché kosti
života slovom a piesňou milosti...
Ty jeho neznáš, a bledneš od strachu?
Včuľ pôjdeš so mnou, chcej či nechcej, brachu.
Prebeda sto ráz, jestli Slovák dneská
každý tak chudý a tenký sťa deska,
každý tak slabý, jak ty, milý synku,
tak obanujem vzkriesenia hodinku!

Márne sa priečim. Šli sme tedy vedno.
Tu z húšťa vyjde dievča mladé jedno.
Z východných látok šaty malo tkané,
uhlisté oči a vrkoče vranné.
Periel sa reťaz na hrdielku jasá,
diamant s bleskmi slnečnými hrá sa.
Rameno dal jej Matúš od Trenčína,
zavolal: »Vítaj, čerkesská Kyčina!«
Sotva to riekne, ajhľa, už hosť nový,
na dvanásťhlavom letí šarkanovi...
Bradatý starec pred nami sa zjaví,
v barnavej sukni a šedivohlavý.

Pod pažou knihu s čarodejným znakom,
pokrytú hlavu trojrohým širákom!
Štipľavým bičom nad hlavami práska,
Matúš ho víta, draka hladí kráska,
mne strnutému rozmarivo kríka:
»Vari nepoznáš, toť Černokňažníka?«
»Spoločnosť divná« poviem sám pre seba,
»tí spolu nikdy nejedali chleba,
»veky a diaľ ich delila veliká,
»jak prídu vedno? Aká to logika?«
Sotva to rečiem, — zdurknú hrozné hluky,
až zachvely sa skaliny a buky,
zpoza každého kýsi ďas sa tiská,
kotrmelcuje, točí sa a výska...
Tam čert, tam žaba, tam žien divých shony,
bludice, strigy na trlici-koni,
bosorák, kozeľ, dvojocasé zmije.
Čo to? »To čeľaď z ‚Ľudskej Komedie‘.«
Tak ma poučí môj Matúš z Trenčína.
Tu sa hrmením otrasie krajina,
z čiernej mrákavy na chrbátoch vrancov
vidím sa rútiť ozrutných šarvancov.
Odina poznám po velebnej tvári,
Tura i Krta v blesku mlunnej žiari,
i tmoborného Vajana vo zbroji,
i bôžkov menších v nesčíselnom roji:
Znachora, Zmoka, Ďasa, Pikulíka,
s kamenným nožom vidím kolibníka,
i otolec sa bruchopasný tiahne,

plačúc, že čert vzal koliby na bahne.
Bronzových predkov celý rad sa valí!
»Kto nás to budí z jaskýň a úskalí?
»Kto nás to mocne z diluvium zove?
»Oh! Pauliny, mocný muž vo slove!«
A z blízkej rieky, kto sa to k nám snaží?
Karbaník notár z »Noci na Považí«
klobúkom mokrým kynie vzduchom hmlistým:
»ani vo Váhu nie som pred ním istým!«
V tom zrevú hromy, vetrisko zastoná
i skočím rýchlo hor' na krýdlokoňa,
i celý sprievod v oblaky sa skrúti
a rovným smerom k Martinu sa rúti!
To moja cesta. Kto chce verné znaky,
nech pozre tamvon hore na oblaky:
nad týmto domom sprievod môj si hoví
a slávu spieva svojmu básnikovi:

»Ty, čos' nás stvoril v piesni zlatočistej,
»čos' nás vyviedol z minulosti hmlistej,
»čos' nás rozjasnil ružozorou v básni,
»slávstvuj a zdravstvuj pre národ svoj krásny.
»Ty si dal tôňam život, hlas i údy,
»tá tvoja harfa mŕtvych z hrobu budí,
»slávstvuj a zdravstvuj nečítané roky,
»tvorca náš milý, sladký a hlboký,
»slávstvuj a zdravstvuj, ty náš všetkých otec,
»historik, básnik, vodca, národovec!
»Udieraj v struny — moc je ešte hrobov

»zamknutých vrahom, suďby lichej zlobou.
»Udieraj v struny, spievaj ľúbym hlasom
»a voveď národ k šťastným, zlatým časom!«

Pozdrav vás Pánbo, hostia milí moji,
na prahu smädný zprávodajca stojí...
Už skončil pieseň! Dajte chválu vašu,
nalejte vína v zlatokutú čašu,
na Jeho zdravie, na spasenie roda,
nech ju brat bratu kolujúcu podá!
A piesne našej hromová ozvena
nech búrne praskne o Tatier temená...
A s výšin mračných duchov počuť hlasy:
»Vráťa sa ešte Matúšove časy,
»vysadne v zbroji skoro na vraníka,
»na pomoc pozve svätých od Blaníka;
»len rukou kynie: už sa ku nám sberá
»Marko od juhu, Igor od severa.«

Pozn. V básni spomínajú sa osoby, myšlienky z diel spisovateľa Viliama Pauliny-Tótha, (* 3. júna 1826 v Senici, † 6. mája 1877.)

II.

Malý drotár.

Keď išiel tatko do sveta,
  pri tomto kľakol buku,
na hlavu moju položil
  tú svoju ťažkú ruku;
i pomodlil sa otčenáš
  so slzou v starom oku.
Šiel — — viacej sa mi nevrátil...
i matičku som utratil
  v tom samom smutnom roku.

Nuž s Bohom, rodná dedino!
  Už ranný vetor dýše;
jak ladno kynie kostol náš
  z lipovej svojej skrýše.
Náš chodník biely, haditý,
  rád by ma volal zpiatky:
»Hoj, nechoď, šuhaj, z dediny,
niet v svete druhej otčiny,
  vráť sa do pustej chatky.«

Oj, svet je veľký, drsnatý —
  tys' jako kvapka v mori:
tys' jako lístok z javora
  sám v húšti veľkej hory.

Veď sa tá kvapka rozplynie,
  list búrne vetry skmasnú,
hoj, vráť sa, šuhaj, v dedinu,
chráň srdce, bodrosť, nevinu,
  i dušu svoju krásnu.«

Ach, a ja musím, neborák,
  sám šírym blúdiť svetom,
veď rodná naša dedina
  nedáva chleba deťom!
Nuž — pomodlím sa otčenáš
  pri tomto starom buku:
blesk slnca kraje ožiari,
ja cítim slzu na tvári,
  na hlave — otca ruku.

Lenivá Kata.

Na lúky, dievčence, na lúky von,
  uschla už voňavá tráva!
Zamĺkol cvendžiacej kosy už tón,
  hrablice prišly do práva!
Hore sa, hrabačky, hore!
Bronejú ružové zore.

Dievčence pretrely s očú si sen,
  kŕdeľ ich na lúku beží.
Betuška pracuje celučký deň,
  Katuša na sene leží,

na sene pod stromom, v tieni
jak sa to príjemno lení!

V hlavičke devinej, koľko tam dúm,
koľko sa obrazov tvorí,
zďaleka šteboty, spevy a šum,
vetierok povieva z hory!
Razom u devinej hlavy
staruška Vedma sa zjaví!

Vedma je bohatá, milý má zrak,
pilných a poriadnych ľúbi,
javí sa, mizne zas — nenechá šľak —
splní však voždy, čo sľúbi.
Na blízku, Kata kde hnilá,
Vedma sto dukátov skryla.

»Dobrý deň, Katuša, krásna si ver,
spanilé ramienka tvoje.
Škoda im postávať. Hrable si ber,
vyhrabeš blaženstvo svoje!
Jediné návidlie sena
dosť bude do tvojho vena.«

Lenivej Katuške lahodí tieň,
pod hlavu ramienko kladie!
»Hrabte si, robte si, sladká mi lieň!
Bosorka! berte sa ztade.«
Vedma sa na kľuku kloní,
zaniká v zelenej tôni.

Betuška za Katu robí o svet,
  líčka jej rumencom planú,
už sa k nej lenivej dohrabe hneď,
  kladie už návidlie za ňu —
U nôh jej sobiera seno:
našla si bohaté veno!

Pltník.

Hore Váhom vetor duje,
nebom biele pary letia;
dolu Váhom sväzok pluje,
na ňom svieže dosky svieťa,
medzi nimi v nepokoji
driečny pltník Maťko stojí.
    Havrani, havrani,
    pažraví hosti;
    havrani, havrani,
    kŕdeľ váš postí?

Neraz pltník sivooký
za studena i za parna
zmeral Váhu strmé toky
z Liptova až do Komárna;
ale nikdy tak urputne
nepozeral v prúdy mutné!
    Havrani, havrani,
    zvedavé deti;

havrani, havrani,
kam tá plť letí?

Snáď sa pltník vlkov bojí,
čo pod jarnou vodou čušia?
Snáď, že dobre neobstojí,
keď ho vlny v Besnú búšia!
Vlkov, Besnej nebojí sa,
nekrižuje, nemodlí sa.
Havrani, havrani,
vozdušné člnky;
havrani, havrani,
čo šepcú vlnky?

Vlnky šepcú o rodine,
v Lubochni čo pozostala,
biela mať tam, synka v kline,
zaspievala, zaplakala:
hajaj, hajaj, biely kvete,
otec tvoj tam v cudzom svete!
Havrani, havrani
krákajú zlostne;
havrani, havrani,
čo šumí v sosne?

V hustej sosne vetor šumí,
šumí, šumí neveselo:
búrka, noc a brvien rumy
a pod nimi biele telo.

Maťko to tam, pltník driečny,
v ústach, očiach piesok riečny.
Havrani, havrani,
pažraví hosti,
havrani, havrani,
dol z vysokosti!

Vzdych.

Letí havran, letí,
radostne si kráka,
nesie krm pre deti,
pre rodinku svoju,
čo tam v hniezde čaká.

Beží vlk a vyje,
mäsa kus má v pysku
pre vlčatá svoje,
čo hladujú, mrznú
v dlhom zimovisku.

Lež tam v lono hory
nejde nik, neletí. —
Čože to za tvory
v biede bez pomoci? —
To slovenské deti.

Na roboty.

Čože to za rákoš
  hradskou cestou tiahne?
bledé, chudé tváre,
  pera smädom prahne.

Idú, idú svetom,
  jako divé husi;
kto sa na nich pozre,
  horko plakať musí!

S Bohom, rodný kraju,
  vítaj, cudzí svete!
Hlad vás z domu ženie,
  bieda biče pletie.

Bieda biče pletie
  na tie vaše väzy,
koľkože vás vženie
  do jazernej zkazy?

Za ten holý život,
  za chatrnú plácu
dávate sa sami
  na otrockú prácu.

Nohy ubolené,
  uplakané oči —
keď sa na vás pozrem,
  svet sa so mnou točí!

Ruky vyrobené,
otrhané šaty —
veruže ti dali,
ľud môj, ľud môj zlatý!

Veruže ti dali
pekný údel razom,
nakŕmili hladom,
zohriali ťa mrazom —

Napojili žlčou,
handrou priodeli,
tvrdý kameň dali
na miesto posteli!

Za tú tvoju vernosť,
za tie tvoje dary
chystajú ti, ľud môj,
v cintoríne máry.

Chystajú ti máry;
no Boh veľký s nami,
možno skoro na ne
oni ľahnú sami.

Čihi — hata!

Ide ťažký furman hradskou,
bičom hlasno plieska;
rád by na noc do doliny,
kde je malá vieska.

Čihi, čihi, kone moje,
čaká na mňa očú dvoje!

Pod oblôčkom čiernym očkom
  mladá Anka číha,
či sa hradská obživila,
  či sa prach už zdvihá?
Čihi, čihi, vrané kone,
za šuhajkom srdce stone!

Z ľava stojí biely domček,
  tably okna čisté;
švarná Betka býva tamo,
  vie to furman iste.
Čihi, čihi, kone vrané —
v ľavo šuhaj pozastane.

A na pravo Anka plače,
  biely ručník močí;
horké slzy kanú ticho
  z uhľočiernych očí.
Čihi šuhaj, čihi ťahal,
k Betke prišiel, Anku nahal!

Neplač, Anka, darmo ti je,
  ta sa šuhaj točí,
kde mu na jar porobily
  sivé Betky oči!
Hore hlávku, Anka zlatá,
príde druhý, pôjde hata!

Povedomie.

Ja som pyšný, že som Slovák:
moje plemä ladné,
sto millionov duší číta,
nad polsvetom vládne.
So slovenskou rečou prejdeš
štyri čiastky sveta:
jeden brat môj palmy sadí,
druhý večné vidí ľady,
tretí morom lieta.

Ja som pyšný, že som Slovák;
veď môj jazyk zuní,
jako hudba archanjelov,
jak šum morskej vlny.
Piesne naše: samá perla,
samý diamant jasný.
Naše báje tajné raje,
z porekadiel múdrosť vlaje,
krása z našich básní.

Ja som pyšný, že som Slovák,
coky, kto ma haní!
Ktože zhasí blesky zory
ráno na svitaní?
Kto vyčerpá vody morské,
strhne hviezdy jasné?
Márna by to bola snaha:
no márnejšia túžba vraha,
že náš národ zhasne.

Súd.

Obludy, k svojmu čo lásky nemáte,
zverom vám divým dobrý náš ľud:
z očú mu slzy, krv z tela ciciate;
beda, už zneje trúba na súd!
Hrozný to hlas:
Slzy a krv — slzy a krv
na vás!

V bolestiach spíname mozoľné ruky,
Zebaot počul prosebný ston:
zďaleka zavznely hromové zvuky;
vydávať počal poplašný zvon
hrozný ten hlas:
Slzy a krv — slzy a krv
na vás!

Otroci národnej zášti a klamu,
v útrobách vašich smradľavý kal,
v zrakoch sa zločinské bleskoty lámu,
zkazu a závrat srší ich pal!
Už je tu čas:
Slzy a krv — slzy a krv
na vás!

Kráľova perla.

Besedu svolal starý kráľ
v zlatisté teremy svoje,
zašumel zámok hosťami,
blysnú sa veľmožov roje.

Klenotmi jagá baldachýn,
zlatohlav slncovo svieti,
okolo trónu zasadli
rytieri, radcovia, kmeti.

»Mal som ja ťažký, divný sen,
väzba ma morila krutá,
kráľovské moje ramená
svieraly hrdzavé putá.

Pod zemou v sklepe stuchnutom
temnota, nemota vládla,
časom len kvapka s povale
na hlavu kráľovskú padla.

Razom sa temno úžasné
v modrastú jasnotu zmení:
nad hlavou sa mi zjavila
Božia mať v kráži a chvení.

Nebeské čelo sklonila,
žiar z neho prúdami tiekla.
Ruku na srdci bolestnom,
k väzňovi, kráľovi riekla:

»»Povedzže, kráľu, jestli ti
svoboda milá a berla,
kde svieti bleskom dúhovým
najkrajšia kráľova perla?

Poznáš, ó kráľu, perlu tú,
poznáš jej chatrnú schránku?

Bez toho, kráľu, poznania
  väzňom si na svojom zámku.««

»Sotva že hádku rozriešim,
  ťažký sen s duše mi letí.
Nuž, kde ten klenot jagá sa,
  hádajte, rytieri, kmeti?«

Hádajú kmeti, rytieri:
  »V korune kráľovej svieti,
diadem krášli kráľovnej —
  v zrakoch plá kráľových detí?

Pokál je milý vládcovi,
  snáď na dne sídlo tej perly,
na zemskom jasá jablku,
  na konci dŕžavnej berly?

Rukoväť šable zdobí snáď
  víťaznej, vraha čo hnala?
Amulet iste skrýva ju
  na hrdle jasného kráľa!

Asnáď ju mladý královič
  vo hviezde na hrudi nosí,
oltár ju tríme, pred ktorým
  kráľ Boha za ľud svoj prosí?«

Potriasa hlavou starý kráľ,
  smútok mu zo zrakov svieti.
Hlboko vzdychol, konečne
  k žasnúcim veľmožom vetí:

»Márne sú vaše námahy,
dôvtip váš poblúdil cele:
jagá sa ona dúhovo
na znojnom roľníka čele.«

Pôvod zrady.

Boh anjelovi svojmu prísno velí:
choď na zem, dones číry med od včely,
choď, dones mäkkosť lipového dreva,
kus piesne slávika, keď láskou spieva,
i sloku škriváňa, keď najvýš letí
na blankyt neba bodom poutkvetý;
i pierko z krýdla lučezárnej zory,
keď na východe bleskotami horí,
i vôňu fialky: tam utúlená
spí ona sladkým sníčkom opojená.
S hôľ belosti chcem snežnej, ber v chytrosti
hviezd trblietanie, hĺbku z hlbokosti,
z sŕdc anjelov mi dobroty daj dary,
jas z hasnúceho ohňa na oltári.
Šum vetra, búrne hukotanie shora,
zo slnka prines ohňa vrelé vlny,
blesk jemný, bledý, z plnolícej luny.
Tam z mliečnej cesty mihotavé krásy,
sfär súzvuk jemný, večný, milohlasý;
let planét dá ti atóm večnej sily,
pel višne nevinnosti poklad milý.

Zas ľahkosť najdeš v labutinom perí,
bôľ, smútok, tesknosť, potôček ti sverí,
ples pýtaj z očú mladuškej materi,
blud vezmi z hriechu, slabosti, nevery.
Aj horkosť prines, ostrosť sober klinom,
pre tmu choď rovno *k tichej noci stínom.*

Za chvíľu anjel prinesie a složí
to všetko pred trón prevysoký Boží.

Boh vezme vše to v ruky svoje sväté,
dych jeho veje v mraky rozopiate —
tie hrmia hromom, blesky nebom klušú!
tak stvoril Hospoď tú *slovenskú dušu.*

Hnev svätý zaplápolá jeho tvárou:
veď dal som duši tejto i zlých darov,
dal špaty, krásy, slabosti, i vnady,
lež nedal jedno! *nedal som jej zrady,*
a teraz vidím škvrny na nej zradné!

Tu anjel v bázni na kolená padne:

Ó, smilovanie — rozkaz tvoj bol hbitý,
ja *pre tmu* letel v tichej noci byty,
noc bola jasná, tma z nej poutiekla,
i šiel som *pre tmu do hlbiny pekla!*

Príšery.

Veru ťa kruto, ľúbený ľud môj,
príšery úžasné hnetú;
svobodnú dušu, ľúbezný let tvoj
v studenú nížinu metú:
ony sa hajnami v mlžine blížal
Príšery, klnem vás znamením krížа!!

Temná noc prišla. Havranné krýdla
trepotá nad nami, bratia.
Pustina všade, nemáme bydla,
opory, záštity, státia,
nemáme obrany, ľútosti, skrýše,
mrazivé vetrisko nad nami dýše.

Bosorák varí otravu v kotle,
šuminy lyžicou sberá;
bosorka pyšno jazdí na motle,
Pikulík otravu merá.
Otrava koluje, krvi tok kazí,
sila sa pred modlou podlosti plazí.

Černoboh Tatrou tyransky vládne,
zrada sa porfýrom pýši.
Detušky rodné za chlebom hladné,
maznavý prišlec vo výši!
Pidimuž, trpaslík, kalika, stvora
urobil cudzinu z našeho dvora!

Slzami Váh sa rozvodnil valne,
žula už bolesťou puká;
víchrica vyje náreky žiaľne —
ďaleko pomocná ruka!
V úmrtné postlanie kraj náš sa mení,
doskami na rakev: skál našich steny.

Strašidlá davom vírivým hustnú,
dobrému strašné je žitie.
Doliny rýchlo nemejú, pustnú,
príšer tam úmorné vytie.
Ony sa k poslednej bašte už blíža!
Príšery, klnem vás znamením kríža!!

Neobyčajné stretnutie.

Ide cestou odrodilec,
veselo si nôti,
slnko blesky naňho vrhá,
až sa celý potí!
Divím sa len tomu slnku,
darmo blesky tratí,
osvecovať renegáta,
to sa nevyplatí!

V hustú horu odrodilec
oddýchnuť si kročí.
Dve nebeské postavy tam
nenadále zočí:

Utešené devulienky,
čiernej, plavej krásy,
šijou po zem vinú sa im
rozvlnené vlasy.

Čierna z prava, plavá z ľava
kolo neho v skoku.
»Si ty človek?« pýta sa ho
každá s svojho boku.
Aspoň tak som vraveť očul.
»Hurra! brata máme.
»Spolu môžme cestu konať,
»veď sme tvoje známe!«

Známe moje? Moje známe?
Ste vo veľkej mýlke,
na moj' dušu, prvý raz vás
vidím v tejto chvíľke!
»Otec tvoj nás dobre poznal,
»znala tvoja matka,
»chodily sme každodenne
»čez tie vaše vrátka.«

A jestli vás otec poznal,
ja vás nechcem znati,
neznajú vás, neznajú vás
všetci moji brati.
Krásne devy miznú, blednú
jak čarovná dúha!
Svedomie tá jedna bola,
Česť bola tá druhá.

Zákon a kov.

Bôľno žije národ bez zákona,
  sám vo svojom tele kruto zúri,
sám sa škrtí, chripí, duto stoná,
  striasa vež sa, miest i hradieb múry:
ale väčším bôľom hruď sa luní,
daný zákon keď sa krivo plní!

Bratia moji, zákon? Zákon máme.
  Hŕbou ležia celé barrikády
kníh, pod nimiž sudcov stôl sa láme!
  Paragrafov celé myriady
strojne stoja v radoch ako broje,
ticho trímu krivé hlávky svoje.

Kov je požehnaný v ruke pilnej,
  v kyprú zem on zrnu posteľ ryje;
kov je hrôza pekla v ruke vilnej:
  pravdu reže, čistú krásu bije.
Bože, zmierni ľudu môjho muky!
Daj nám pilné, poviaž vilné ruky.

Saň.

Starodávna povesť.

Žiaľ veľký hnetie srdce ctného kráľa:
Saň zarazila v jeho krajne stán;
dňom každým hrozné dane na ľud váľa:
šesť mládencov, šesť panien! Z diaľnych strán

kráľ pozval bohatýrov! Darmo, darmo!
Ľud stonom upí, ticho nesie jarmo.

Keď matka radostná si svojho syna
na tvrdých bielych prsiach vychová,
hneď vidno drába, jak naň ramä zpína:
»Pre saň sa prúdiš, ty krv nachová!«
Saň zručí hladom, tlama rozovretá —
dráb do nej biele deťúrence metá!

Var' z pekla prišla do hôr besná saňa
a, beda, našla drábov dosť a dosť,
má katov na výber. Len matky chráňa
si deti svoje, svojho rodu skvost!
Oj, pomodli sa, matko, srdcom vrúcim,
nech anjel bdie nad plodom tvojim skvúcim.

Keď v obeť padne, matko, tvoje dieťa,
vedz: blahosloví národ tvoju hruď;
na očiach verných vďačné slzy svieťa,
oj, matko bôľna, požehnaná buď!
Boh shliadol s jasna do bolesti stínov
a slávi bôľ tvoj spevom cherubínov.

No drábom riekol prorok, prázdny bázne,
hrozivým hlasom: Už sa blíži čas
večitej, krutej, nevyhnutnej kázne,
čo, žráči detí, padne vám za väz!
Už Popelvár si chystá lesklé zbrane.
Na dvanástoro hláv pažravej sane!

Vy myslíte, že poviestka nás klame?
Že nádej naša iba púhy mam?
Hej, obzor zakvitá a diaľne plamä
zablyslo sa už k našim prahorám!
Už východ bronie, puká sa a hára.
My veríme na príchod Popelvára!

Božie hody.

Pred veky hlasná trúba archanjela
fanfárou celým svetom zazunela.

Hlas jeho zahlaholil: »Sem sa, rody,
Boh ustrojil vám veľkolepé hody.

On nakopil na veľkú hŕbu dary,
nuž poďte, berte!« Radosť svetom žiari.

A národy sa hrnú ako z vreca —
prvého, pravda, vidno bolo Nemca.

On v hŕbu vnorí obe veľké dlapy
a »Biederkeit« a »Gründlichkeit« si lapí.

Rus ticho príde, rozmýšľa sa chvíľu,
odpľuje, vezme zmužilosť a silu.

Grék krásu berie, Riman tvrdé mravy,
veterný Francúz márny bleskot slávy.

Talian ťahá úlisnosť po tichu,
náš švagor Maďar papriku a pýchu.

Čech sladkú hudbu berie, Poliak márnosť,
žien lahodu a diev stepilú švárnosť.

Angličan s Židom habnú hneď na zlato —
tak berie každý — už je všetko vziato.

Tu chudák Slovák zapotený letí:
po hŕbe ostaly len biedne smeti.

On dobre počul, čo archanjel kázal,
obneskoril sa, keď si krpce viazal.

Ach, všetko vzali — iba v temnom kúte
zostalo *slovo* celkom zabudnuté.

To sobral Slovák, domov ide v smútku
a slovo svoje chráni v hôrskom kútku.

No neboj, Slovák! tento dar tvoj vzbudí
zo spánku rodných sto millionov ľudí!

Prosba.

Tak ťažko poňať ľudské žitie
i prúdov jeho čudný shon;
hrob — za hrobom zas kynie bytie,
zkiad neprenikol ku nám tón?

Jak zmerať večnosť, poznať Boha,
  rozlúštiť hádok temný roj?
Tu klesá hlava, kľaká noha,
um s vierou počal strašný boj!

Ja poznám hrôzu týchto bojov!
  Krv srdcová v nich v rudý prúd
rozlievala sa hruďou mojou,
  nad hlavou predsa trónil blud.
Nuž vezmi, Bože, v prísnosť súdu,
  i bôľ i boj i márny um;
nech nikdy nevyzreje z bludu
  ten desný chaos mojich dúm!

Nech večnej tmy sa vznesú mraky
  nad hlavou, skleslou v dlane rúk,
a márne tvojej lásky vďaky
  pre dušu moju, obeť múk!
Len jedno, ožiar, Hospodine,
  ty svetla večný, svätý zdroj:
prečo tak trpí, zmiera, hynie
  ten dobrý, sladký národ môj?

Zima.

Tak razom zima priskočila
  a nenadále v bielom šate
s hôľ hupnúc, v doly zabočila
  s brillantným skvostom inovate.

Nuž vítaj, chladná, mrazná panna,
z ľadu a snehu vykresaná!

Hľa, stŕpla jedľa, jakby skutá,
sám ostrý vietor darmo kláti
jej krystálové biele putá,
sám záblesk slnka darmo zláti
jej zimný šat a závoj biely . . .
Chlad objal les náš celý, celý!

A rieka dymí sa a parí,
už plynú po nej ľadné sriene,
hľa, hladný zajac, na chotári
nič nenajdúc, už šuchol k stene,
i plaché pipíšky si z hory
už zaletely v naše dvory.

Na hoľach darmo hľadáš stráne,
kde černelo sa kosodrieva:
sneh, zurvalec, si ľahol na ne,
a výšinou sa pobelieva.
Pod hoľami, u rieky dole
bez úhony zrie čisté pole.

No krásna si ty, mrazná panna,
môj spev nech zuní k tvojej chvále,
hoc z ľadu, snehu vykresaná,
hoc objalas' nás nenadále —
len jedno splň mi: po odchodu
daj dobrú vesnu môjmu rodu!

———

Samson.

Bežia roky, bežia, ako vodné prúdy,
sedem ich už prešlo a každý bol chudý.

Bežia roky, bežia, ako vetru vania,
pre slovenský národ nieto smilovania!

Ľud náš po tme brodí, pasuje sa s biedou,
kŕmi mozoľami zradných darmojedov.

Slovák dobrák čuší! Ale prídu časy,
Samsonovi nášmu podrastajú vlasy:

Napína už žily, povrazami trhá,
plamenné už zraky na tyranov vrhá!

Po slovensky skríkne, z osla sánkou mykne:
Beda darmojedom, keď na boje zvykne.

Po slovensky zvolá, až sa ozve hoľa,
tomu hlasu veru nikto neodolá!

Darmo Filištínsky tučné polia stráži,
Naženie mu Samson lišiek ta do raži!

Potom ramenami schytí stĺpy krivé,
v prach sa srúťa všetky stavby vaše lživé.

Letný dáždik.

Slnko páli s neba,
  prahne smädná roľa,
čistým nebom voľná
  kaňa láme kolá.

Smutno kloní lipa
  zaprášené listy,
háje nemo stoja,
  vyschol potok čistý.

A tá bujná tráva
  akási je šedá,
rada by sa vypnúť,
  slniečko jej nedá!

I ten motýľ krýdlom
  neveselo veje,
rád by rosu mlsiť,
  ale rosa kde je?

Vypily ju dávno
  žhavé slnka blesky.
Uprášené cesty,
  popukané stezky!

Každá, každá hruda
  otvorila ústa,
tuším, šeptom prosí:
  »padaj, dáždik, zhusta!«

»Dajže, nebo, dajže
  svojej vlažnej rosy,
veď i škriváň smädný
  o pár kvapiek prosí.«

Lastovičky razom
  snížia svoje lety,

na obzore mihom
modrý pablesk svieti.

Čuješ žabie hlasy?
Nebo sa už halí!
Kvapôčka už padla
na horúce skaly.

Razom husto, husto
drobný dáždik šuští,
motýľ skryl sa letkom
v olšinovej húšti.

Osviežená lipa
mladne, kyprie, vonia,
trávky razom slzy
od radosti ronia!

I vypnú sa hrdo,
hruda vlahu ssaje,
šumom tichým, sladkým
zahovoria háje.

Schovaly sa vtáčky
v husté, vlhké kríčky,
dažďa neboja sa
iba lastovičky!

I ten dobrý ľud môj
okrial v smutnej duši,
z milej, sladkej vlahy
požehnanie tuší!

Bože, keď už ľud môj
besným sparnom vraždia,
daj mu, Bože, skoro
túženého dažďa!

Priadky.

Prikladajte, dievky, lúče na kozúbok,
rozpoviem vám povesť z našeho chotáru:
»Na jasene našom zavrkal holúbok
žalostive ľúto, že vraj nemá páru!
Holubička jeho ránom vyletela,
vyletela ránom, padla v obeť pánom!

Nebol to holúbok, lež bol šuhaj mladý,
halienka belunká s pol pleca mu viala;
k Aničke dušičke chodil na vohľady,
neraz mu rozmarín za klobúk pripäla:
odišla do mesta na tú službu panskú,
odišla do mesta — nazpak ťažká cesta.

Smutný Janík chodí, túla sa po poli,
Aničkino pierko rozdriapala ruka.
Začal piť na krčme, ale srdce bolí,
začal mrhať, hrešiť, neutíchla muka!
Na cintorín zašiel v nespokojnej noci,
na cintorín zašiel, i tam bôle našiel.

Vädne mladá sila, puká srdce, puká,
temno stoja kríže na cintori radom.
Vietor tuhý veje, s veže sova húka,
strašné echo budí v srdci jeho mladom.
Na matkin hrob kľaká, žiaľne slzy leje,
na matkin hrob padá, o radu ju žiada.

Čo ten vietor vraví, jaké divné dumy?
Ach, to matkin hlások zpod zeme sa snuje:
»Beda, synak, beda, vidím smutné rumy,
plače, divé plače ucho moje čuje!
Nevestička moja vo väzení sedí,
Ó ja biedna mati! čakajú hu kati!«

Beží Janík poľom, hrúza dušu sviera,
na záhumní klesá, hlava jeho horí!
A potom zas hujbuj! ta, kde židák merá.
»Ešte holbu, smrade! nápoj bolesť zmorí!«
Nápoj zmoril Janka, role, domy spláchol,
všetko pre Aničku, bludnú holubičku!

Dopovedal starec, v izbe ticho stalo,
iba kolovrátky švárnych devíc vrčia,
iba drievä v krbe hlasno zapráskalo,
mládenci i devy zadumeno mlčia!
Katka vzdychla nahlas: chráň nás anjel Pána,
nepôjdem do mesta — nazpak ťažká cesta.

Štrbské pleso.

Ku tatránskej sa kráľovnej zas blížim,
už klopím viečka, čelo k žule nížim,
pre oči ľudské neznosný jej blesk!
Tam hradieb zrutných v blankyt čnejú štíty,
tam zámky, chodby, jasky, stalaktity,
teremy: samý brillantový lesk!
Tam vodopádom krystal roztopený
po skalách sype dúhovité peny,
podušku mäkkú bujný stele mach.
Oj, kňažno, odpusť, Músy som ja dieťa,
raz sem, raz ta ma ľahká suďba metá,
a sladko, voľno pevcu na horách!

Viem, božské údy vodopádom vlažíš,
na kyprom machu odpočinkom blažíš:
oj, dopraj že mi šťastný okamih!
Len jeden zážeh oka, úsvit čela,
len ľahký záblesk ružového tela,
pŕs úbelových, jemný, lunný mih!
Hľa! Plesa plocha hladká, nezvlnená —
kráľovna nad ním ľahko naklonená
hrebeňom zlatým plavé češe vlasy!
Nie, nechcem vidieť rovno tvojej tvári
len odblesk matný, ktorý letmo žiari
z vín Plesa tvojho, víla rajskej krásy!

Hnilý mier.

Jak v bosoráckom kotle všetko vrie,
i páchne smolou, nervy zhubne dráži...
Už všade púšť sa odrodilská strie,
ctnosť na hnoji a zločin v svätokráži;
a keď sa niekto k žertve rozkuráži,
sám opustený, zapľuvaný mrie!!
I vlastní bratia naňho hanu metú:
že načo hlavou v múr... a jeden proti svetu?!

A preto preklína ťa, hnilý mier,
kto nosí čo len živú iskru v duši...
Len podliak chváli ťa a netopier
a klebetár, čo bičom ztratil uši!
Len mŕtvec dušou, chabec ticho čuší,
keď peklo na zem lezie z temných dier! —
Ach, darmo spevec žiali, prorok horlí —
kým búrkou nedoletia branní orli!!

Neskromné želanie.

Zavčas rána uzimený
  chlapček kravy pasie —
razom sa mu víla zjaví
  v lúčezárnej kráse!

Chlapec žasne, bičík pustí,
udivene, neme,
víla pred ním povznáša sa,
nedotknúc sa zeme.

Zaľúbia sa mocnej víle
chlapca jasné oči,
ona k nemu milostive —
chlapec od nej bočí.

»Nebojže sa, milý synku,
šťastie nesiem tebe,
želaj, čo chceš, všetko splní
dobrotivé nebe!

Ak chceš zlato, zaželaj si,
keď sa vrátiš domov,
dukáty sa sypať budú
s vašich suchých stromov.

Či chceš slávu? Neboj, synku,
povediem ťa smele,
až ti zjagá zlatá obruč
víťaza na čele.

Či chceš múdrosť? Urovnám ti
nauky tvrdé pole,
budeš prvým múdrym mužom
v živote i v škole.

Či chceš lásku? V tomto kraji
zkvitne krásna ruža —
prvá kráska celej zeme,
tej ťa dám za muža.«

Chlapec sľubmi posmelený
a dobrotou zjavu,
nádej v mladej duši cíti,
smelo zdvihne hlavu:

»Krásna víla, jasná víla,
mám ja túžbu sladkú:
Navráťže mi, mocná víla,
moju mŕtvu matku!«

Jako mlha podjesenná
lúčom slnka taje,
tak sa tratí krásna víla
v nevedomé kraje...

Tratí sa, až cele zmizne.
Šuhaj bôľno kvíli —
Na pašienku rosa padá —
to sú slzy víly.

Bôľno!

Naša tvrdá pravda
často s bludom chodí,
naše jasné svetlo
s mlhami sa vodí.

Čistotu nám neraz
škaredý fľak berie,
medzi borcov ducha
podlý chlap sa derie.

Bôľno! Duša želá
krystálovú krásu,
oplana však vidí
slúžiť tme a ďasu!

Pozrem v tamtú stranu,
kde sa zora rodí:
ani len to slnko
bez chmár nevychodí!

Za Ním!

Raž ťažké klasy ukonano kloní
a beleje sa, zrelá, v letnom slnku;
keď dýchne vietor, vlnami sa roní
a svieti striebrom ako luna v splnku.
Cestička úzka, medzou vyšliapaná
poslušno strie sa k nohám Krista Pána.

A verní Jeho za Ním tichým krokom;
duch mieru s neba na ich hlavy padá.
Jak sladko, isto kráčať za prorokom
a počuť slová, v ktorých hrozná vláda
sa svorne pojí s krotkosťou a láskou,
i svoboda je spiata viery páskou!

Hľa, úzka cesta bielym poľom ražným
sa stala ľudstvu neomylnou stezkou!
Boh s výšin volá neverným a vlažným,
raz šumom obilia, raz mlunným bleskom:
Ó, poďte za Ním z chát, dedín i mesta:
On sám je život i pravda i cesta!!

Nevinné veršíky.

Kukulienka kuká, že sa hora puká,
sama som, sama som, poď, šuhajko, dnuká.

Škovránok švitorí, čože nám hovorí?
Že tá naša ľúbosť obidvoch umorí!

Červená kalina nad vodou sa kníše,
Slovenská mamička smutný lístok píše.

Smutný lístok píše, slzami ho rosí,
že slovenský synček ťažké jarmo nosí.

Smutný lístok píše, krvou ho pečatí,
že poznala zradcu vo vlastnom dieťati...

Ľahšie veľblúdovi cez ihelné úško,
než jej zostať verným, keď je v teple brúško!

Pusté časy.

Jaké že to mraky tlačia naše kraje?
Jeden nemo vzdychá, druhý hnevno kľaje.

Kto by chcel sa usmiať, zrazu horko plače,
a kto by mal plakať, rozpustilo skáče.

I to Božie slnko svieti neveselo,
jako by ho líčko zubom zabolelo.

I ten mesiac plný mračí čelo, briadku,
jako by bol schopil v chladnej noci nátku.

I tie hviezdy Božie, jako slzy kanú,
mliečna cesta smúti, plačom vetry vanú.

Hájik ošumelý, jako žobrák v ceste,
domy zkabonené v dedine i meste.

Už i škovrán z jara jaksi smutno piští,
potratil on nôtu v dlhom zimovišti...

Bože náš, otče náš, či ten svet už stárne,
už k nám nevráťa sa nikdy časy jarné?

Oj, všetko je svieže, hýbe sa a točí...
Závoj smútku halí len tie naše oči!!

Nedeľa Kvetná.

Plesajte radosťou, národy,
  Spasiteľ sveta sa blíži,
je i v triumfe ten samý,
  jako na drevenom kríži.

Metajte sviatočné odevy,
  pokryte šarlátom cestu,
berie sa v pokore k Sionu,
  jako ku Golgaty miestu.

Metajte ratolesť olivy,
  kráľovskú dajte česť jemu;
v purpure ostane ten samý,
  jako v jaslách Betlehemu.

Víťaz on mohutný pokorou,
  Boh, spása s nebies nám daná.
Zopnite, detušky, ručenky,
  volajte »ó Hosianna!«

Veľká noc.

Židovských stráží surové sbory
  strážily smrti skalnatý stán,
aby nezlámal hrobu závory
  na dreve kríža zmučený Pán!

Podľa biskupa márnych nárokov
  štít, hrot a prilba, blýskavý meč
zabrániť maly, aby prorokov
  nesplnila sa plamenná reč.

Moc Božia veľká! Prišiel deň tretí,
  poráža stráže posvätná žiar,
z hrobovej noci víťazne svieti
  Božieho Syna zjasnená tvár!

Popral On smrť i pekelné muky,
  pootváral nám nebeský stán;
detičky, poďte, zopnite ruky,
  volajte: »Vzkriesen je Kristus Pán!«

Prosba.

Myslite, píšte, plesajte a žiaľte,
striasajte duchov, zahrievajte, páľte!

Čítajte, chváľte, kritisujte, haňte,
šlechetných ľúbte, napádaných bráňte!

Hovorte hlasno, počúvajte zbožne,
hľadajte dobré, ničte neosožné!

Milujte krásu, vzlet, vysoké mysle,
svobodu ducha, činy neodvislé!

Milujte jazyk a čo sa v ňom kliesni,
tešte sa, plačte s tónom rodných piesní!

Obrazy duše, maľované skvostne,
okrašľujte vám hojné dni i postné.

Mrvme sa, bratia, živo, bez prestania,
daleko nenie nám už do svitania!

Mrvme sa, hýbme, rozcíťme sa ladne:
lenivosť, chladnosť nech do pekla padne!

Modlitba v lete.

Už cvendží kosa, líha biela raž,
jak tuho páli slnko z nebies bane!
Ty, Bože, ľadvie, srdce moje znáš,
oj, vyslyš moju modlitbu, ó Pane:
daj ľudu môjmu žatvu hojnú, skvelú,
i naplň škrich i stodolienku celú!

Hoc, Pane, nemám zeme ani piaď,
len želiarom som na tom šírom svete,
hoc ani máčne zrnko niet kde vsiať,
raz ta, raz sem ma krutý osud metie,
jak lastovica, ľpím na cudzej stene,
tam hniezdo moje slabo prilepené:

No predsa kľakám na tú pôdu dnes,
oj, požehnaj ju, Bože, hojným darom,
i odvráť vody, krúpy, búrky bes
a zachráň stavy, domy pred požiarom.
Čo na poli sa zrodí v bujnom klase,
nech pytlík mlynárov to pre ľud trasie!

Nech pre teba to trasie, dobrý ľud,
preč, úžero, ty saňa večno-hladná;
preč, besnej otravy ty plný sud,
preč, pijavico úlisná a smädná!
Daj ľudu môjmu, Bože, užiť darov,
a skloň sa k nemu s Tvojou jasnou tvárou!

Dosť.

Nuž driemeš, ľud môj, v Tatier úbočinách,
za pluhom, v chate jarmo tlačí väz,
nad tebou v zámkov šedých rozvalinách
šum vetra kvíli: »Škoda tvojich krás!«
Tam býval síce tyran tvojím vládcom,
bral desatiny, hnietol ťa a bil,
no predsa nebol tvojho ducha zradcom,
tvoj jazyk ľúbil, starým mravom žil!

No teraz s výšin tyran sišiel v doly,
jak pavúk rozprestiera cudziu sieť;
nie telo viac je hračkou jeho vôli:
včuľ ducha tvojho tríma cudzí hnet!
Z úst detí malých vyrvať rád by hlasy,
slovenské hlasy, svieži, rodný zvuk!
Nedaj si, ľud môj! Bronia lepšie časy,
Boh hromom riekol: dosť už bolo múk!

Pieseň.

Už tíchne lyra, zamierajú tóny —
ó beda, počuj, ako trasno zvoní
strún mrúci hlas —
jak mizne v púšti, jak sa darmo tratí,
niet echa v skalách, v rovniach, na úvrati —
Ztratený čas!

Tak márne prchol život plný sily,
tak zvädly vence, čo sme z jara vili,
kvet spálil mráz!
Tak večných túžob vatry v popol stlely,
tak zvonné naše hlasy zanemely —
Ztratený čas!

Nás viedla cesta mimo ideála,
hruď nečula, keď sláva k činom zvala.
Nijaký jas!
Včuľ tma sa šíri, uspáva a tiesni,
len časom iskra vzplanie v tichej piesni —
Či vzbudí nás??

Polárna pieseň.

Nad severnou točnou duch môj smelý
jako orol krýdlami sa vznáša.
Polárneho svetla blysnú strely:
v nich sa krúti zemeguľa naša.
Letí guľa a s ňou rovným letom
šumí duch môj lúčezárnym svetom.

Tundra, Biele More s Kanin-Nosom,
Nová Zemľa, ústie Obu mrazné,
Tajmyr so zálivom Tadeosom,
ostrovov tam brehy skalné, srázne:
kozákov tam stopy smeloplavných,
pól čo oblietali v časoch dávnych.

Dežnev, Vagin, po golf Anadyra
  rozšírili kruhu veľké pásy,
ktorými duch slávsky všehomíra
  objal mocne prítočnové krásy,
vyšinul sa na kosmickú slávu:
Slavian drží zemguľu za hlavu!

Dúhy večné, hadovité, jarké,
  planú v počesť ruským činom ráznym,
tam kde Ľachov na plachtovej barke
  prvý pristal k brehom večne mrazným;
sláva jeho Gajou hučí hlasne,
kamčatské mu svieťa sopky jasné!

Kolumbovej zeme chladné čelo,
  ruský Serdce-Kameň: v družnom styku.
Zaleť, duch môj, na chvílenku smelo
  od severnej točny ku rovníku!
Vráť sa! Čo si videl na tom lete?
»Slavian rozprestretý po pol svete?«

Slávske slovo zvučí na severe,
  mená dáva polárnemu svetu;
do neznámych končín rúbe dvere.
  Nieto hraníc víťaznému letu:
a ty, synku, čo pod Tatrou stojíš,
ty sa o to svoje slovo bojíš?!!

———

Negáň!

Buď verný svojim! To je prvé heslo!
Buď čestný v mále, ohavný je klam.
Buď tichý, čo by million hrdiel nieslo
chvál či hán surmu k nebies výšinám!
Tvoj čin nech svieti zjavno, nepokryte,
tvoj hlas nech zvučí mocne jako zvon,
nech jasá myseľ jak lúč na úsvite
a spevom prsný nech sa vinie tón!
Hor' hlavu, prse von a napred čelo,
zrak priamy ctí a hanbiť sa je hlúpo!
Muž s čistou dušou ide žitím smelo...
Hor' hlavu, prse von a negáň tupo!!

Rada.

Povedzte nám, redaktore,
  dajte dobrú radu:
komu veriť vo výbore
  a kde šípiť zradu?

Hlási sa nám mnoho ľudí:
  »My sme vaši bratia,
my želáme z plnej hrudi
  nech sa sváry ztratia!

»My vás verne milujeme
  v tejto našej vlasti,
za vás boríme sa v sneme,
  by ste boli v šťastí.

»My vám štedrou rukou dáme
  práva svätú rovnosť;
v jednom svätom vlasti chráme
  jedna kynie voľnosť!

»My sme vaši, vy ste naši,
  v nás je duch vlastenský,
darmo vás kto rečou straší,
  vieme po slovensky!

»Zmizne každá bledá bieda,
  zmizne každá psota,
keď sa nikto zmýliť nedá
  a len nám dá vóta.«

Radu chcete? dobre, milí,
  poradím vám próbu,
nezmýli vás v celom žití
  až k temnému hrobu:

Keď vás takto láka pánik,
  usmejúc sa sladko
zapínajúc dolománik,
  spýtajte sa krátko:

»Všetko pekne! Mnoho znáte,
ale pritom všeckom
akože sa shovárate,
pane, s vlastným deckom?«

A jestli sa neshovára
po slovensky s deckom,
nech čokoľvek rační, tára,
lump je pritom všeckom.

Žiara.

Hľa, od juhu šírym nebom rudo-žltá žiara.
Jedni vravia, hlavou krúťac: nebo sa otvára.

A tí druhí: vojna bude, krv to veru značí,
delá zrevú, šteknú pušky a poľnica zjačí.

Mladý gazda smutno hľadí: neúroda bude,
sedem rokov nasleduje: všetko samé chudé.

Deva oko slzou rosí, blednú líca strojné:
len jedno mám potešenie, a to je na vojne!

Starec zvesil bielu hlavu, premeny sa ľaká:
Už som mnoho v svete prežil, čo ma ešte čaká?

Ale žiara ďalej hára, pomalinky hasne,
nad ňou tichým trblietaním svieťa hviezdy jasné.

Nad ňou pláva bledý mesiac s rozosmiatou tvárou:
Ľudia, len sa hriechov bojte, majte pokoj s žiarou!

»Hriechy, svady, vozpustnosti Boh nebeský kára,
či je nebo celé temné a či svieti žiara.«

Čierna víla.

Po dolinách, po dedinách,
od rovín až k horskej chate
chodí víla neustále,
zaodetá v čiernom šate.

Nik ju pod krov nezavolá,
nik ju vľúdne neprivíta;
ona bielym prstom kynie
a len čosi číta, číta...

Oh, ty krásna, smutná víla,
čo tak blúdiš naším krajom?
Čo tak kvíliš usedave
čistým poľom, hustým hájom?

»A ja kvílim a ja plačem,
ja sa krajom vaším skytám,
lebo duše vaše čítam
a nikdy sa nedočítam...

»Matky vaše rodia deti,
v každej chate čujem hlásky,
v každej vidím jasné očká,
svieže líčka, plavé vlásky.

»Bože, Bože na nebesiach,
i vy všetci Boží svätí —
kdeže sa len táto detva
neskôr cele, cele tratí?«

Ja ti poviem, krásna víla,
darmo sa ty krajom skytáš,
nikdy sa ty svojho počtu
nedočítaš, nedočítaš!

Naše matky rodia deti
pre tyrana, pre tuláka,
pre zámorie, Ameriku,
pre cudzinca, darebáka...

Darmo sa ty, krásna víla,
po ich biednej suďbe pýtaš:
nikdy sa ty nášho počtu
nedočítaš, nedočítaš!

Hlásnik.

Na Nový rok lístky letia
s želaniami šťastia, zdaru,
a keď iní sviatok svätia —
poštár tratí dych a paru.

Slovenský zas žurnalista
nové číslo pre vás chystá!

Pod oblokom spevci pejú:
»Radujme sa, veseľme sa!«
Mrazné vetry búrno vejú,
ľad na riekach praští, dme sa.
Deň sa dĺži, slabým krokom,
hej, jasnie sa s Novým rokom!

I ja letím mrazným vzduchom
k vám, vy naše duše milé,
novou silou, novým duchom.
Pripraviť vám pekné chvíle,
spojiť mysle jednou páskou,
zohriať srdcia rodnou láskou!
Spev môj zuní od Martina:
»Chváľ každý duch Hospodina!«

Mohyla.

Beleje sa čisté pole, zapadané sňahom,
na ňom svieti strmý kopeň ponad samým Váhom.
Duní vietor nad mohylou, hajná vrán sa blížia,
obletujú s krákorením štíhle drevo kríža.

Nad mohylou kríž sa spína, ramenami prosí,
aby už raz dalo nebo požehnanej rosy,
aby už raz dalo nebo svetla plné prúdy,
ktoré by nám pobudilo zo sna našich ľudí.

Duní vietor nad mohylou, šepce staré piesne,
tichou kvílbou oplakáva rodu nášho tiesne,
tichým plačom volá, zove: vstaňte, ľudia hore,
nevidíte, že už dávno bronejú sa zore?!

Rozoznajte, dobrí ľudia, kto vás verne ľúbi!
Nie ktorý sa rozhadzuje, metá plané sľuby,
ani, kto vám jazyk berie a cudzinu chváli,
on vám ide siaťa šliapať i stodolku spáli!

Kto si váži rodné zvuky a obyčaj starý,
komu vidno slovenčinu na očiach i tvári,
tomu verte, toho ľúbte, on je vaším bratom,
on za vás i dušu oddá v boji strašnom, svätom!

Kto vás vedie ku mohyle, ktorá kryje kosti
vašich predkov, vašich dedov v temnej hlbokosti,
zavedie vás i ku krížu, znaku našej spásy!
A nad nami zaskvejú sa šťastné, nové časy!

Horám!

Polnoc tiahne, moja lampa poľahúčky hasne,
na papiere popísané nesvieti už jasne.
Zunovano hlavu klonim: vek i práca tiaži...
Okom duše vidím naše hory v čudnom kráži.

Vidím v polsne Bielu Horu ponad rodným krajom,
Korlát trčí u jej päty ovinutý hájom.
Vidím šedú Javorinu, v lesný plášť sa túli,
lebo na ňu bystrým okom Inovec môj škúli!

Babia Gora nad Oravou neschodí mi s očú,
ona sladké bozky hádže dvojhlavému Choču;
ozvenami, spevom, krikom ktosi na nich volá:
»Nebojte sa, milujte sa, Kráľová som Hoľa!«

Letím ďalej krýdlom ducha ponad rodné strany,
zachytí sa krýdlo moje o žulové hrany:
to je Kriváň, tvrdé čelo dvíha k nebies báni,
pýši sa, že Slovenčinu štítom svojím chráni!

Hory, hory, naše hory, milujem vás vrele,
máte moju dušu celú, moje srdce celé,
či vás dažde obmývajú, či vás slnko hreje,
či sa na vás oblak mračí a či mesiac smeje.

Krásne ste mi, hrdé ste mi, srdce po vás baží,
stojíte jak archanjeli na národnej stráži!
Ale zhyňte, srúťte sa mi v peklo strmým pádom,
jestli viac už nebudete Slovenčiny hradom!

Novoročná.

Chváľ každý duch Hospodina!

Zima prišla v naše kraje,
od severa vietor fúka,
krahne pracovitá ruka,
čušia role, čušia háje!

K nebu Slovák ruky spína:

Bože veľký na výsosti,
shliadni na nás jasným okom,
daj nám šťastia s novým rokom,
zdravia, chleba, spokojnosti!

Ó, nech zkvitne kraj, dedina!

Bože veľký, svetovládny,
všemohúci, milosrdný,
prosbou našou nepohrdni:
na náš biedny národ shliadni!

Chváľ každý duch Hospodina!

K Duchu svätému.

Prijď s šumom sladkým svojho kriela,
ó, holubica snehobiela!
Tam vo výšinách nadäterných
vrie svetlo v ohňoch prenádherných:
nech z neho drobné sletia plamy
a zablyskocú nad hlavami!

Prijď, Duchu, s výšin nadnebeských,
bo strach nás sviera v bytoch zemských:
nám jazyk berú, dar Tvoj skvelý,
chcú, by nám deti onemely!

Prijď, Duchu, zapáľ ohne v hrudi,
nech národ náš sa k žitiu vzbudí,

nech temno mizne, noc sa ztratí
a zahanbia sa naši kati!

Prijď, holubica snehobiela:
nad nami rozšír sladké kriela!

Vesne.

Milenko, prijdi! Túžbou srdce puká.
Hoj, rozviň listy košatého buka
a skypri zeme rohovitú tvár:
už prse ťažko syré vetry znesú,
už oko vlhne, k bezlistému lesu
keď vidí leteť chladnú slnka žiar!

Oj, vesno, duše blaženstvo i krása!
Nuž čo tak slabo slnko tvoje jasá,
či máš pred zimou taký veľký strach?
Nuž načo trpíš vetra mrazné vanie,
zamrzlých okien krystálové planie
a bielu plachtu snežnú na hoľach?

Milenko, prijdi, túžbou srdce puká
za kukulienkou, ktorá nežno kuká,
za dychom vlažným tvojich sladkých úst!
Už blížiš sa, hoj, aká svieža, mladá —
už holiam snežná plachta s ramien padá,
a mne — do nosa brnkol mladý chrúst.

Na rumoch.

Už prišla chladná jaseň, sychravý van poľom šumí,
hmly mokré ovlažujú temných jedlín šat,
tak žiaľno šumia smreky. Hľa, tam Strečna staré rumy,
na vetché múry sadla biela inovať.
Už dávno preletely k juhu šípom divé husi,
na krýdlach svojich vzaly teplý slnka blesk,
mráz od severa veje, dychom svojím kvety dusí,
z hôr ozýva sa ostrých sekier diaľny tresk.
Jak šumom plače Váh náš, kalná voda bôľne kvíli,
oj, iste mrú v nej chladom bielolíce vodné víly.

Na rumy hradné kási silná túžba pevca volá,
hoc šedé mraky sypú s neba drobný sňah.
Pod ním sa priepasť šerie, v diali pnie sa biela hoľa,
hmla s výšin lezie nadol, plniac príkry svah.
Diaľ zahalená, chmáry krúťa šeré chorovody,
len časom vidím blysnúť neba modrý jas,
jak pokyn klamný šťastia, ako pohľad do svobody,
jak riedky, milý závan nadpozemských krás
sa časom javí vo sne, prikutému otrokovi,
v ňom zabúda na biedu, na hlad, na smrť, na okovy.

Tak u nás, bratia, teraz hmlisto, temno, nevýnosno!
Tak tupo hľadí s výšky šedá nebies báň,
tak kvíľba stone večne, žiaľnym stonom neúprosno,
že preplňuje hory, dolín tichú stráň!
No časom vidím blysnúť neba modré jagotanie,
tá hĺbka modrá: nádej nová lepších čias,
po tmách a mrakoch príde iste slávne z mrtvých vstanie,
už čujem blízko diel a pušiek milý hlas!
Hrom diel a pušiek štekot, v nich len svoboda sa rodí,
mrak prachu puškového s duší mrákavy nám shodí!

Na Jelaginskom ostrove.

Hoj, zase vidím sväté more,
  zas čujem príboj slaných vín.
On šumí k Jelaginskej hore
  a kníše opustený čln.
Do mora Neva valí vody
a myje pusté vraky lodí.

Už z Ladogy sa pohly ľady,
  aj finský vetor počal duť.
Čez mosty, parky, pusté sady
  na drožke konám svoju púť.
Thalassy šíre prse dmú sa,
ach, skoro v pancier okujú sa!

Na mori biele pruhy ľadov,
  na štíhlych brezách hajná vrán.
Môj izvoščík so šedou bradou
  dvakrát sa pýtal »kam chce pán?«
Blíž k moru, k moru, šedá brada,
veď duša moja more hľadá.

Hoc ľadonosné, ľúbim more,
  hoc v putá kuje Petrohrad.
Snáď spomenie si už naskore
  na teplé more — ruský brat!
Ta túžba ťahá, volá Boh,
hľa: nezamrzá Zlatý Roh!

Jaseň.

Tá jaseň vlhká, tvár má plnú vráskov,
už dorazila s celou svojou cháskou:
už mlhy, dažďa, blata plný svet!
Na hoľach skvie sa snehu biela rúška,
do ruda stará odela sa hruška,
a rezký mrázik skántril pozdný kvet.

Ach, zvrásknuté už listie šumnej lipy,
jak desno čezeň vietor búrny sipí;
kde nechal letnej melodie hlas?
Kde vtákov čvirik, poľa pokrik bujný,
kde štebot žníc a chlapcov pohon rujný,
kde teplá noc a slnka živý jas?

Hľa, ťažko blatnou cestou vozík tiahne,
pod stenou chlapček územčitý krahne,
jak rudý rubín skveje sa mu nos.
Tam zizne dievča bojazlivo z dverí;
hus stojí v mláke, jednu nohu v perí,
a kuká krivým hrdlom na povoz.

Už zora z loža lenivo sa zdvíha
a šafranovou farbou na svet mihá,
hmly do Turca sa tisnú z všetkých strán!
A večer slnko včasno uhasína...
Krk svesila i tvrdá georgina.
Čuť nepríjemné krákorenie vrán.

Do môjho srdca jaseň hupla skokom!
Do kúta hľadím starostlivým okom,
kde letom zanedbaná stojí pec.
»Oj, odpusť, milá, moju letnú zradu,
o tvoju prosí teraz vrúcne radu
už aj tých vyšších citov mládenec!«

»Nuž otvor, drahá, ladné svoje perny,
ver skalopevne zostanem ti verný,
keď skučí zimou búrny severák —
Nuž dýchaj teplom!« Ale piecka mlčí. —
Tu razom vietor duto v kochu zhučí:
»daj dreva najprv v hladný pažerák!«

Tak teda všetko v svete kŕmiť treba!
Čímže ju kŕmiť? Deťom málo chleba,
môj dohán ani v pípe nechce tlieť;
na drevo treba dengy, dengy, dengy,
tých ľúbe u mňa nepočuješ cvengy
a keď i cvengnú — cink — cink — už sú het!

A tak už trúchlim nad tým mrazným svetom,
i teším skrahlé údy babím letom.
Lež ako po ňom? Smutná veru vec!
Tu blysne hlavou myseľ blahodárna,
hoj, moji milí — bude v izbe sparna,
keď hodím svoje básne v hladnú pec!

———

Hranice.

Mne nepristane politický šat,
  pre mňa sú neprístupné ľudu massy,
i nepoňatno, jako diplomat
  ku svojim cieľom riadi ľudí hlasy:
mňa naučil už život seba znať!
mne nepristane politický šat!

Mne nepristane oceľový meč,
  veď u nás s mečom nechodieva sláva.
Rab človek hnaný násilenstvom v seč
  za nesvobodu bratov dokonáva,
nad mrúcim zuní cudzia, chladná reč;
mne nepristojí oceľový meč!

Mne nezakynie hmoty sladká žeň,
  o prospech svoj som nikdy starosť nemal.
Viac zmárnila než nadobudla žmeň,
  keď práca drsná zvala, ja som spieval!
Včuľ stojím jako dupný v hore peň:
mne nezakynie hmoty sladká žeň.

Mne nesvedčí už ani lyry tón,
  hoc piesňou som už mnohé srdce striasol;
hruď moja bôľom bitá: ako zvon,
  čo pri požiari padnúc s veže, prasol,
a čo i v páde zavznel napokon;
mne nesvedčí už ani lyry tón!

Nie, darmo predsa nevhupol som v svet,
i mne Boh určil istý úkol žitia:
mám v hrudi, v hlave dvojný amulet,
on silí um a rýchli srdca bitia:
to láska k rodu, ducha orlý vzlet,
nie, darmo predsa nevhupol som v svet!

Vďaka.

Lev tŕň si zadrel v labu, bôľno kríva,
naň veverička útrpne sa díva:
ó, počkaj, kráľu, moje zúbky biele
ti pomôžu a zdravý budeš cele.

I vskutku, moja veverička čilá
ľva zúbkom svojím šťastne vyliečila,
tŕň vytiahnuc. Lev probovať chce labu:
pác! zabil labou veveričku slabú!

Ja nechcem veriť tejto starej báji,
v nej iste mýlka veliká sa tají:
to nebol lev, ten vladár hrdý, jarý,
lež kocúr bol to, vierolomec starý!

Romanca.

Na modrom nebi luna svieti,
cez biele pole v bodrom skoku
kôň rujný s jazdcom mladým letí
a rehce, cíťac taraj v boku.

Stíš let svoj, junák, chceš-li žiť;
ver, zradný býva lunný svit!

Strom hádže tône blízko cesty.
Oj, sladké túžby plápolanie,
veď jazdec najde u nevesty
úst koralových celovanie!
Stíš let svoj, túžby, voľný syn,
ver, zradcu kryje nočný stín!

Tá bledá luna v trasnom chvení
do okna hľadí zlostným zrakom:
tam deva mladá v roztúžení
už dávno čaká za junákom —
Stíš túžby, devo — koník sám,
bez jazdca blúdi sem i tam!

Pustokvet.

Bôľ, úzkosť plní dušu, hruď sa trasie,
jak more víchrom vzbúrené až do dna
A poznenáhla, blednúc v hmlistej kráse,
sen šťastia mizne — illusia svodná,
s tým, že sa nikdy, nikdy nenavráti!
A s ňou sa žitia môjho smysel tratí.

Jak meteor, tak vznikol cit a žiari;
či bude mať i osud meteora?
Blesk omráčil ma z devy krásnej tvári,
jas jeho padol v nízky palúk shora!

Čuš, ujdi, zmizni, suďby choré dieťa,
nie tvojím miestom, kde jej oči svieťa!

Jej oči planú blaženstvu v ústrety,
 jej jasná duša jasnú dušu hľadá,
a najde ju, hoc by ju kryly svety,
 v sne tuší ju a v sladkej dume badá!
Ja plným srdcom želám obom šťastie,
no s želaním i muka moja rastie.

No vďaka mukám, ony daly hrudi
 svet nový, veľký, nových citov vrenia!
Nuž s Bohom! kam len noha moja zblúdi,
 ja všade najdem sladkosť vytrženia!
Jed pil som, cítim, život môj už krátky;
jed pil som smrtný... ale sladký, sladký.

Ty, verš môj matný, jediným si svedkom
 tých tajností, čo muža obkľúčily,
tých illúsií svodných, ktoré letkom
 ma navždy, navždy mlčať naučily.
No, abys' nebol asnáď zradcom taje...
ta v oheň! Horíš? Konec smutnej báje.

Segedínsky plnmesiac.

Improvisácia zpoza mrežového obloka.

Už prechádzaš v hre farieb bledo-živých
od kraja obloka na druhý kraj;
pod bleskom tvojím tenie v črtách krivých
striech smesica a kochov celý háj!

Čez úzke mreže vidím hviezdy blýskať,
ich kmit sa silou ko mne zachcel tiskať,
jak volal by ma ta v ten voľný raj!
Je iste ľúto svetlám hviezdnym, čistým,
že druh ich sedí v klietke jako zver,
pod zámkom pätorakým, štátno-istým,
a po svobode húľa lumpov sber!

Ó, na svobode mnoho rabov býva,
a pod zámkami mnoho voľných duší!
Veď blbosť často zástavami kýva
a reve hromom, keď um v kúte čuší...
I svoboda nie vždy na voľnom vzduchu
stán velebný svoj stavia, v kráse poľa:
raz žila v katakombách, v dusnom puchu,
a rabstvo vládlo v múroch Kapitola.
Kto rab, či Nero v svojej zlatej sieni,
uprostred zášti, bláznovstva, ľsti, hnevov,
či mučeník za Krista vo väzení
a deva, mrúca v ostrých driapoch levov?
Či caesar, čo sa spitý s lóže díva,
či ona, ktorá mrúc o nebi sníva?!...

Ó, plnmesiac, tys' v takú dumu vnoril
mi bôľnu dušu! V dume pravdy žiar.
No predsa, predsa... čo bych jako snoril
i vyhováral, krášlil... chybí dar
od Boha daný: voľnosť údov, ruchu,
šír diaľky, očiam farba, hudba sluchu
a skvostný nádych, ktorým dýše jar...

A chybí drahých duší bratská blízkosť,
i ženy, detí úzka, zlatá páska...
Kol dokola čpí hrubo fádna nízkosť
a falše hlúpej presvitavá maska...
A nízkosť hluší každej mysle chvenie,
hnus bridko zháša každej iskry svit...
Pred tebou: posluch drábom, utrpenie
a dlhých hodín nekonečná niť.

Tak darmo, mesiac bledý segedínsky,
mi chváliš priestor, cestu voľnú, jasnú...
Mne sarkasmom je svit tvoj podivínsky,
keď veľké svetlá žitia môjho hasnú!
Nač svoboda!? I v nej ma rabstvo čaká!
Až hrob ho zničí... Za vše Bohu vďaka!

2. apríla 1893.

Ponáška na ódu.

Justum ac tenacem propositi virum...
Q. Horatius Flaccus. Liber III. Ode III.

Nech zúri tlupa občanov svedených,
nech láka vrahov orgia zhýraná,
nech hrozí temný obličaj tyrana:
muž nezanechá závetov zdedených.

Rev víchra je mu šumením zefíra,
hrom piesňou, hudbou oblakov srazenia,
noc ťažkej väzby znáša bez plazenia,
len päty jeho tkne sa rum vesmíra!!

Tou *ctnosťou* Hospoď oslávil Kollára,
ňou Šafárik náš stal sa nesmrteľným,
Štúr vedel čeliť nástrahám pekelným,
ňou spása príde do nášho chotára.

Lež kam to bežíš, Músa, v nadšenosti
a jaké mená spomínať si trúfaš?!
Len pozri na dnes! Zaplačeš a zúfaš:
Nenajdeš ani *mužov,* ani *ctnosti!*

Nová vesna.

Hviezdoslavovi.

Hej, zanemely dávno moje spevy,
jak Äolovej lutny stíchle tóny.
Len časom k divej sloke núťa hnevy
a slovenského ľudu bôľne stony.
Už závistník, čo prv bol pochlebníkom,
v bezvládnom rozhorlení tajno plesá,
že zárod sily vo mne: trpaslíkom,
že nádejný vzrast ducha môjho klesá,
že hasnem, ohník opustený v púšti,
že mriem jak osamelé vtáča v húšti!

Tu zavítala vesna svieža, skorá!
Za domcom mojím pole rovné, čisté...
Hoc ešte snehom beleje sa hora,
hoc v útlych pukoch mladej lipy listie,

už vtiahly v dušu moju jarné tóny;
i búri vo mne nových citov vrenie,
keď škovráň s výšky spevné perly roní,
keď čítam, druh môj, tvoje sladké penie,
tú tvoju mocnú, potemnistú pieseň,
v nejž hĺbka, oheň, svetlo, ples i tieseň.

Nuž Ty a vesna padli ste mi k duhu,
keď razom prišli ste mi na návštevu!
Zas cítim v biednej hrudi starú túhu,
jak láka, zove, volá, núti k spevu!
Nad Váhom ľahké pary; modré hole,
nad nimi nebo jasá v bleskoch rána,
jas objal kypré, poorané pole
i oziminou smaragdové laná.
Jak hlboká tá diaľka, šíra, jasná —
tak nádherná, jak tvoja pieseň krásna.

Tu záhrada na úbočine vŕšku,
jak Venus z vĺn, sa z oráčiny tvorí!
I beriem zase trasnou rukou tužku,
plam potuchnutý novým blkom horí:
len Tebe znejú prvé moje zvuky.
I miznú diale, spľasly v roveň Tatry —
Nuž podaj, podaj milé svoje ruky,
nech v jeden plameň vzblčia naše vatry;
nuž podaj ruky, ony mdlého kriesa,
nech darmo zúri jed a závisť plesá!

Prvé lastovice.

Jaro prišlo! Ale aké jaro
dáva nášmu Turcu Božia ruka!
Vietor líže hôľny sneh a potom
mrazným dychom dolinami fúka.
Sneh sa belie vôkol na výšinách,
nudné pece blčia po dedinách.

Smutné jaro! Myslím na sanicu,
na korčule, na červené nosy!
Razom čujem známe čvirikanie —
na súsednej streche sedí čosi —
deti zatlieskajú hlučným plesom:
»hoja Ďunďa, beda zimným Besom!«

Lastovičky prvé priletely!
To môj párik, jeho hniezdo celé
tu pod strechou! Vitajte mi, vtáčky,
veru ste mi milunké a — smelé.
Smelé ste mi, milé lastovičky,
do Turca prísť a to — bez bundičky!

Iskra.

Už hasne vatra! Iba iskra žmurká,
jak svätojanská muška v temnej hore!
Už hasne mladosť! Neharcuje búrka,
len z diaľky mumle jako hnevné more.
Hnev spravedlivý v zármutok sa mierni,
čin chabne, slovo nechce s bledej perny.

Bez echa strmia nemo chladné skaly,
kraj stupel, zmŕtvel jako na postlaní.
Váh kalné vlny rozmrzeno valí,
smrek zadumeno čuší v horskej stráni...
Čo bude, bratia, sestry moje krásne,
keď i tá iskra svätojánska zhasne?

Noc.

Noc, družka moja, tvoja tieň
mne lúčezarne v dušu svieti.
Už dávno spustla domu sieň
i stíchly moje biele deti:
dve dievčatká, tak útle, malé,
jak iskierky na pustej skale.

Ver' pustá skala život môj,
sám s vernou ženou na nej stojím.
Sám slabý som a silný boj
biť treba; ach, snáď neobstojím!
Ty spíš už, drahá, anjel Boží
nech mier a sladkosť v sen ti vloží.

Tak sám sa norím v more dúm:
tá chyžka moja plná hostí:
raz čujem ženských krokov šum —
raz slávne slovo, raz hurt zlosti;
tu stará babka — tu zas kráska,
i šľachetín, i podlá cháska.

Ba prišli ko mne z nočných chmár
  bez volania i mnohí známi;
hoj, mnohý krívi svoju tvár
  a myslí, chudák, že ma zmámi:
no o to veru málo strachu —
tri črty — môj si, milý brachu!

Noc plynie — čujem ženy vzdych —
  Mňa rozplamení čistá snaha.
Ku chvále dobrých, k hane zlých
  tys' nadchla spevca, Ida drahá,
to dobré srdce tvoje mierni
zlosť môjho, záchvev mysle čierny.

Noc plynie — čujem detí dych —
  tak sladko písať pri tom šumu —
tak voľne tečie z pera stich,
  let myšlienky sa mení v dumu —
Dych bielych detí: nápev k slovám,
čo ich len ešte v duši chovám.

Hľa, rýchlo rastie moja báj,
  tak sladko tečú moje scény!
Puls živo bije — nebodaj,
  som vínom ducha rozjarený;
figúry svoje ženiem žitím,
sám prvý jejich bôle cítim.

Krv búri sa mi, vrelý slych
  i písmo trasné o tom svedčí,

že žije iskra pravdy v nich,
že nehovoria prázdnych rečí.
Ja sám ich ľúbim, nenávidím,
ba čujem, cítim, hmatám, vidím.

Tu čvirik! čvirik! nad oknom;
to lastovičky ranostajné.
Čas občerstviť sa tichým snom.
I ľahnem. No tie svety bájne
nad poduškou sa ďalej roja,
i rozčuľujú, nepokoja.

Už predsvit hľadí oblokom —
báj bledne, sen sa na mňa chýli,
jak sladko pokochať sa v ňom
a všetko pozabudnúť v chvíli —
Tu — sotva zaspím, čujem vravu,
dva zvonné hlásky: »mama, kávu!«

Rím a Betlehem.

Borí sa už starý svet,
schne a vädne;
veľké dielo tisíc liet:
Róma — padne.
Rozsype sa v pustý rum,
zhynie systém múdrych dúm!
Už sú na dne, už sú na dne!

Zlato ztratí vábny lesk,
  život cenu;
čuješ všade bôľny stesk:
  zmenu! zmenu!
Márnosť všetko, dym a prach,
múdrym iba samovrah!
  Svety stenú, svety stenú!

Razom prišiel na svet Pán!
  Radujme sa...
Sám Boh sošiel v zemský stán,
  veseľme sa:
Rómu kryje mraku lem —
V zlatom kráži Betlehem
  k nebu pnie sa, k nebu pnie sa!

Predtucha.

Mladosť: bujná lúka nekosená,
  milý uhol žitia nášho krajny;
letným vetrom voľne rozvlnená
  skrýva v lone svojom vonné tajny.
Tiene tam i blesky v kvetnej riase,
kvapka v klenot premení sa v jase.

Ej, pokosia skoro bujnú lúku,
  všetky tajny odokryje kosa,
triezva, holá pôda dýše skuku,
  hlinu v blato zmení ranná rosa!

Od severa chladné vetry dujú:
ej, už čujem, i mne kosu kujú!

Tieseň.

Venované zapieračom.

Ja nikdy zúfania som nepel pieseň,
tma nebrala mi nádej na svitanie.
O vesne horlil som, hoc bola jeseň,
mňa nestrašilo búrky hukotanie.
Vo víchre veselé som počul tóny,
sám hrob ma k novým rozčuleniam tužil; —
až dnes sa na mňa desná ťarcha roní,
dych smelých pŕs sa k zaduseniu zúžil,
vrah neľaká ma, ja sa *svojich* bojím:
zem chcú mi podryť, na nejž sväte stojím!

Tú svätú zem, na ňuž sa pery tisly,
fľak hyzdí zrady; aké celovanie?
Pramene, čo sa krystálami blysly,
cynicky špiní hlupcov bľabotanie.
Jak zvíriť city, krýdla rozviť k letu,
keď olovené závažie ich tiesni?!
Kde nabrať sily k bojom proti svetu,
kde sladkých zvukov k nesmrteľnej piesni?
Kde čerpať vieru v budúcnosť potomstva,
keď v *svojich* vidím zárod vierolomstva!!

Óda na čap.

V útrobách sklepu sám a sám sedím,
žiaľu a strastí plná mi hruď,
z kalného oka prúdy slz cedím.
Hoj, čape sladký, chválený buď!
Ku tvojim ústam priložím perny,
pritláčam na ne ohnivý bozk:
už blednú strasti, mizne žiaľ čierny,
srdce mi mäkne v slnku jak vosk!

Láska mi vliala v dušu otravu,
sladký mi dávaš ty protijed,
ty mi nevernej devy postavu
z búrlivej mysle vytopíš hneď!
Sokovi želám blaženstvo zrutné,
nech mu je rajom guľatá zem!
Len sa mu potom zasmejem chutne,
keď prijde za mnou zradený sem!

Ohnivou dušou hľadal som slávu,
nevďak a trpký posmech som žal,
kliatby ľud sypal na moju hlavu,
zásluhy moje neuznal kráľ:
Ty si ma smieril znovu so svetom,
rozohrial si mi skrahnutú hruď,
pieseňky mojej vysokým letom,
hoj, čape sladký, chválený buď!

Slovákom!

Cudziny spevy, rečňovanky hladké,
šminky a dusnej romantiky háje
nedajú tebe života a blaha,
slovenský synku!

Vospustnou mysľou vydumané deje,
vylhaná sláva sfalšovaných postáv
zhnusí sa bridko zjasnenému ľudstvu,
modla sa zrúti.

Pravdivé deje, pokrývané lžami,
odkryje jasná prapotomkov myseľ,
Rastislav vstane z nevedomej hrobky,
Svätopluk príde!

Karpaty dumné z nadoblačnej výše,
doliny šumné, rozvlnené rieky
požehná svätým dvojramenným krížom
Metoda ramä!

Motajom!

Vám je milšie bahno, ako more,
veselí ste v dierach, nudní v hore,
špinu oblizovať — smrady ňuchať,
rozširovať temnosť, v svetlo dúchať,

ducha hasiť, telo, mäso tučiť,
nič nevedieť, ale všetkých učiť,
nič nekonať, ale chvastom blýskať,
len o sebe hrmeť, kričať, výskať,
to je vaša forsa, vaša sláva!
Vysoko čnie prázdny klas i hlava;
Motaj ale nemá ani hlavy.
Ktože nás už tejto pliagy zbaví!

Z ciest.

I.

Prolog.

Ja z malunkej som rodák viesky,
  nič nemám z úrodných jej nív,
len rozpomienku na vek detský,
  a predsa stal sa so mnou div:
Boh otvoril mi sveta brány,
dal videť mnohé cudzie strany.

Tam veľký svet mi často kynul:
  »Daj svätý pokoj úzkym hrám!
»Veď doma bys' len nudou hynul,
  »bez ruchu, slávy, živých drám!
»Len suchá ťa tam čaká smidka
»a voda k plavbe príliš plytká!«

»Lež u nás v jasnom, veľkom svete
»rozšíriť môžeš krýdel pár!
»Nič nezhatí ťa v silnom lete
»a, možno, čaká slávy žiar.
»Kto sám sa v temnom kúte kryje,
»nikdy sa k svetlu neprebije.«

A predsa slávim Božiu lásku,
že vrátila ma v rodný kraj,
že nadviazal som starú pásku
pradedov svojich, nebodaj!
Tak sedím v tichej Turca stráni
a spievam rodu o svitaní.

Veď, možno, všetko zmyjú časy,
čo pošlo z mojich slabých rúk,
že farieb mojich zblednú krásy
a zmĺknu stony mojich múk.
No nepohltí časov more
môj hrdý spev o blízkej zore!!

II.

Zasnúbenie.

Na brehy baltické suďba ma sáče,
dýna ma pieščitá radostne víta,
v ústrety sestrica — vlna mi skáče,
thalassa šumom sa pútnika pýta:
Zkadiaľže, šuhajko mladý?
Poznám ťa! Majme sa radi!

Chybilas', mýliš sa, hladina soľná,
prvý raz videl som výšinu mora.
Otčinou mojou je pevnina bôľna,
nevalné potoky, borová hora.
  Ostatne, lásku za lásku,
  spojme sa v manželskom sväzku!

Širina bez hraníc milá je duši,
farbisté jaganie milé je oku,
hlbina tajomná poetu sluší,
zavíri milerád v búrlivom skoku!
  Čistota, veľkosť nás pojí . .
  Thalassa, buďmeže svoji!!

III.

Na brehoch Havoly,

keď som urny hľadal.

Široko sa rozprestiera braniborské pole,
riedke žitko, tenké raže, pažiť, piesky holé.
Miestami sa chudokrevný hájik-ostrov najde:
samé štíhle borovice, volajú to: hajde.

S oceľovým prútom v ruke, s motyčkou na pleci
chodieval som ku Havole pre podivné veci:
keď som našiel pod návrším utúlenú lúčku,
zatkýňal som do nej prút svoj až po samú rúčku.

Narazil môj prút na kameň, motyčkou som túril,
kopal, hrabal, až sa zo mňa oblak potu kúril.
Tu je kameň — pod kameňom popolnica sedí —
dvíham, dvíham, vyberám ju od radosti bledý.

V tom sa nebo zkabonilo, zajagalo bleskom,
nad hlavou sa nahnevano hrmot ozval treskom,
jako bičmi dážď ma šľahal, krútil víchor búrny:
iste, že som nepokojil vlastných dedov urny!!

IV.

Kolo.

U Cavtatu hudba zuní,
až sa záliv striasa.
Tancuje tam rujné kolo
dalmatínska chasa.

Krásne devy Konavlianky,
ako mladé ľvice,
vetrom letí čierny vrkoč,
purpurom plá líce.

Hrdí momci Kotoranci,
ako mladí turi,
zadupkajú, zem sa trasie
a more sa búri.

Rujné kolo, rujné vínce,
rujné dinom-dánom!
No mne slza líce rosí,
Šváb že vaším pánom!

V.

Okkupácia.

1878.

Slúžil som kráľovi,
verndlovku nosil,
horúce skaly som
slzami rosil...
hej, háj!
Pomáhal ujarmiť bratov,
nevoľný pomocník katov!
hej, háj!

Za verným príkladom
veľkého otca
veril som na slovo
jasného Vodca,
hej, háj!
Za to mi svobodu vzali,
Segedín, Vacov mi dali!!
hej, háj!!

VI.

Amerikáncom.

Bôľ plní dušu, keď vás vidím ťahať,
jak divé husi v nevedomý kraj!
Viem, v ťažkú prácu budú vás tam priahať,
to ostatné je temnej suďby taj:
či zaskveje sa žitia lepšia zora,
či nikdy neprídete zpoza mora.

No Boh vás žehnaj, šťastní ste mi predsa,
mne ľúto, že som k zemi prikutý!
Hoc vidím kraj môj v jasnej kráse skvieť sa,
mňa i ten jasot k smrti zasmúti!
Veď v jarme stonem, vraha cítim zlobu,
a závidím vám i tú voľnosť... hrobu!!

Karlovarské šumy.

1906 v máji.

I.

Hirschensprung.

S vysočiznej skaly
zadumaný, vážny
Peter Veľký hľadí,
ako orol strážny.

Silou prse dmú sa,
oko duchom blýska,
strach i lásku cítiš,
keď naň pozreš zblízka.

Nad ním gigantický
kríž sa k nebu spína,
ramenami volá
milosť Hospodina!

Dobre, Petre, dobre,
že si mramorový,
necítiš, že povstal
obrat časov nový!

Necítiš, jak hubia
Tvoje veľké dielo,
nevidíš, jak strašno
nad Moskvou sa stmelo!

Kebys' cítil, videl
rodu svojho muky,
kebys' počul hlúpe
epigonov zvuky:

Hromom by si zreval,
napnul hrozné svaly,
rozpukaly by sa
tieto švábske skaly!

Striasly by sa hory,
zsuly na hromadu,
nik by nechodil viac
sem do Karlsbadu!

Tvoje hrozné slovo
zvrátilo by umy,
nebolo by treba
liberálnej Dumy.

Dobre, svätý krížu,
rozpínajže ramä,
bo len milosť Božia
slávske putá zláme.

II.

Precházka.

Zubaté slniečko,
vetierok studený,
Teplá rujno šumí
po hnedom kamení.

Hora len že puká,
ďatle v duby kujú,
kukulienka kuká,
Nemci švandrkujú.

Angličianky bledé
s konopnými vlásky
melú, miaučia, melú,
nečuť spoluhlásky.

V mäkkej mlhe rannej
zlaté ruské bane,
srdce bolesť cíti,
keď sa pozreš na ne.

Veľké, tučné dámy
hovoria po česky,
za nimi Žid poľský
s prašivými pejsky.

Švihák vedie psíka,
však sú nerozluční,
jednako sú hladkí,
jednako sú tuční.

Oba prespokojní,
ospalého ducha,
majú malé duše,
ale veľké bruchá.

Najhnusnejší pohľad
sa mi často pridá:
na lavici vidím
moskovského Žida.

Dávno shodil kaftan,
ostrihal si pejsky,
stal sa patriotom,
robí ruské vresky.

Zalepené oči,
nosisko jak sova,
kričí celý v ráži:
»niet už Dubasova!«

»Nasi budú v Dume,
budú ministrami,
z Kremľa narobíme
samé khošer krámy.«

»S trónu nebeského
sosadíme Boga,
z Chrámu Spasiteľa
bude synagoga.«

»Židule sa pýšiť
budú, ako morky,
cáricou je Sára,
cárom bude Gorkij.«

»Celý ruský národ
bude Židom slúžiť,
celý svet je khošer,
neni po čom túžiť.«

A veru má pravdu
moskovský môj židko:
Slavianstvo keď padne,
bude svetu bridko!

Slavianstvo keď padne
v hroznej borby vrení,
celá zemeguľa
na cesnak sa zmení.

Detvan.

K Věšínovmu obrazu.

Spí ten ľud náš krásny,
no i v noci kvitne:
kedyže už jasný
deň i jemu svitne?

Kedy osvobodí
Boh slovenské ruky,
kedy Detva zrodí
pre nás Čierne pluky?

Fašiangy.

Nuž sláva, sláva, prišiel tanca čas!
Hor! zapriahnite v sane vrancov pár,
huč, basa, škripky z futerála von,
nech piští skôr už ostrý klarinet!

Dvorana jasá morom drahých sviec,
kraj južný skytol kvetov ozdoby,
girlanda skvostná vlaje s podlahy,
dych parfýmov sa nežný rozostrel,
sál vlní sa už riekou šumných dám
a fúzy krúťac kreská kavalír!

Tak inde! U nás pôst a večný pôst!
Tak ticho, plavno šedý ide čas,
huk basy bol by mukou svedomia
a šípom bôľu husieľ ladný tón.
Nech veselí sa zpupný renegát,
nech krivou nohou čardáš depčí Žid,
nám pristane len práce komôrka
a tichý plač nad mrúcim národom!

Voľby.

My chabo nedali sme v lono ruky,
nás neobjala letargická lieň,
hoc nevedieme k urne ľudu pluky
a nechválime voľby klamnú sieň!

My nevyhli sa borbe zo zúfalstva,
sľub nezmámil, strach nepokoril nás...
Len hlasuj, krikľúň, heros samochválstva!
My doma sme, a čakáme svoj čas!

My zasadli sme na breh svojho mora
  a jasné oko hľadí smelo v diaľ:
jak chumelí sa ťažký oblak shora,
  jak kŕdeľ čajek letí z dumných skál...!

Pomiluj!

Jak obstojíme? Na nás rúti sa už
nielen sverepá sila, ale i rozumu úkladná moc;
umelo, výdatne hľadá smrť našu,
zadusí, Bože náš, poslednú iskru,
poslednú iskierku zažatú Tebou?
Nielen tmou, svetlami zhášajú plameň,
a Tys' ho zapálil, Hospodin, v nás!
Zhášajú plameň bleskotom svetiel,
bludičky spojili v mohutný discus,
on svieti a blýska, až reže oči!
Naučil si nás s temnosťou válčiť,
nauč nás, Pane, s bleskotom falše!
Ó, mnohé oči slepí už jas,
vrhajú nám ho do tvári, ulica
plní sa lúčami, nie s nebies výšin,
lež z vyhne pekla — no svieťa predsa.
Dom náš už neistý, oblokom preniká
v svätyňu rodiny cudzoty blesk.
Opustil si nás? Ach, nie, len zkusuješ,
či mocná hruď naša oproti nevere,

či silný pancier oproti zúfaniu!
No slabnú ramená, klesáme, klesáme. .
Hospodi zástupov, smiluj sa, odpusti...!
Hospodi, pomiluj!

Marko.

(Št. D—ovi.)

Slnce zašlo, vyšiel mesiac biely,
zavolala Víla s hrdej skaly,
až ta k dvoru Marka hlas sa nesie,
zavolala hlasno, ale žiaľno:
»Počuj, Marko, tiene padly s neba,
skala moja celá v nich sa kúpe,
nestačí ich zahnať mesiac biely,
v jeho zradných lúčoch smrť sa blíži!«
Pozrel Marko nahor orlím zrakom,
uzrel v tôni skalu, ako skláňa
s hrdej výše starú svoju hlavu,
uzrel v lúčoch luny smrť sa blížiť.
Neblyslo sa slzou orlie oko,
ale zajagalo silným ohňom,
ako mihot hviezdy padajúcej!
»S Bohom, Víla, verná posestrica,
rád sa lúčim, veď ma sláva volá;
s Bohom, skala, obraz vysokosti,
rád sa lúčim, veď ma nebo čaká,
smrť ma nikdy strachom nedojala!«

Pozrel Marko nadol po dolinách,
hneď sa slzou blyslo orlie oko,
hneď sa ťažkým tieňom zamútilo:
»S Bohom, rod môj! Strašné rozlúčenie!
Úzkosť sviera dušu rozbolenú,
smrtná bázeň srdcom zlomcovala:
mriem a rod môj v bridkom hlivie jarme!«
Slnce zašlo, vyšiel mesiac biely,
zaplakala Víla na výšine,
až ta k dvoru Marka plač sa nesie,
naklonila skala hrdú hlavu,
po dolinách zhustly ťažké tiene...
R. 1892.

Lamanskému.

Diaľ neoslabí otras Tvojho hlasu,
on zuní čisto, jasno až po Tatry,
tam, kde si mladý, za lepšieho času,
sám videl horeť tie slovenské vatry.

Tys' prišiel s mora na náš ostrov malý
a srdce Tvoje láskou ku nám vzplálo,
čas neschladil ho, suďby inam zvaly,
no ono pri nás verne vytrvalo.

Tak môže genij pri mále byť verným,
tak boháč dušou slabých môže ľúbiť,
a navzdor búram, biedam, suďbám čiernym
i s biednym bratom pred svetmi sa chlúbiť!
R. 1892.

Turcu.

V tme nočnej sneh sa vkradol v naše kraje,
no posypal len šumné Turca hole.
Tudolu zelenie sa luh i pole,
tamhore biela rúška k nebu vlaje.
Tu Mudroňov park v smaragdovom šate,
tamhore blýska krystal inovate.

Si krásny Turec! Sladká domovina!
Raj, trochu chladný, ako hrdá kňažna.
Jak hromosvod nad tebou ihla strážna
Kriváňa trčí, Lysec bujno zpína
sa ako ľvica, naprúžená k skoku,
a rieka tvoja šumí v strmom toku.

A riavy tvoje skáču dolinami,
dážď drobných periel sypú vodopády,
nad dolinami tri mohutné hrady,
jak starci sedia, trasúc šedinami,
k nim nezaletí iba havran bludný,
ich nezbudí už ani len deň súdny.

No ľud sa budí zo sna tisícletia,
a dobre vie už, zkadiaľ príde spása.
Reč jeho s harmoniou tónov hrá sa
a piesne priamo pred trón Boží letia.
Len jedna v tebe, šumný Turec, špata:
zrak gánivý a štekot renegáta.

Óda.

Mater tak sa neteší, keď jej z diale
dávno ždaný vráti sa synček v zdraví,
jak sa teším, zmučený rabstva ťarchou,
hodine voľnej!

Temné hádže na dušu tiene brána,
vrzgot kľúčov zhnusených, nuda s túžbou,
bolesť drobných pichaní, denne nová
kramola zvonku!

Všetko vnorím svobodnou rukou v Lethe;
smelo pozrem v jasnotu slnka, šťastný,
prse, spľaslé stonami, vdýchnu smädno
voľnosti vozduch!!

Kam to radosť zabieha?! Stiahni kantár,
Pegaz márne spína sa, úzdou stŕply:
Úzke rabstvo zanecháš, Tatry synku,
v národné letíš!!

13/2 1894 v Segedíne.

K dielu!

Nie planý výkrik zavznel z hustej hory,
nie žblnkot vĺn na rozbúrenom mori:
k vám heslo mlunnou pálčivosťou letí;
čas dozrel, k dielu, Tatier jasné deti!

Zem naša celá zimnične sa trasie,
z hôr blesky zjagajú sa v čudnom jase,
sŕdc studená sa kôra razom láme:
nad hlavami sa vznáša staré znamä.

Svieža vlna.

Hrdo pnú sa hory k nebu, tiene hádžu husté...
Zôkol-vôkol tma a tieseň, žitie bohopusté,
podlosť v každom kúte čuší, ako zradná zmija,
česť a túžba jasných ľudí pod bičom sa svíja.

Hrdo šumí chladné more, vlny hádže búrne,
cvalom v diaľ sa rozletely, ako kone zdurné.
Moja duša ku nim letí, vrelej túžby plná,
volá, volá: zahoj ranu, mora svieža vlna!

To bych nebol nikdy myslel, že na tomto svete
ešte raz sa v suché žitie krásna zeleň vpletie,
nemotu že prerve jasot z rozohnenej hrudi,
tisíce ráz oklamaný uverím zas v ľudí!

To bych nebol nikdy myslel: moje srdce staré
zašumelo, zabúchalo, ako v žitia jare —
rudá krv sa rozohriala, horkosť v duši sladla
a do temnej noci žitia jasná žiara padla.

V deň žatvy.

Robotný národ, pracuješ mnoho,
hoc málo dobra užiješ z toho.

Súžený ľud môj, potíš sa krvou, —
spokojný s' pritom s chlebíka mrvou.

Zmorený ľud môj, napínaš sily, —
až bolí chrbát, práskajú žily.

Drotuješ, kupčíš, pltníčiš, mlátiš:
tretinu z toho na dane splatíš.

Robíš na krajnu, úžeru, pána,
neskoro líhaš, vstávaš za rána.

Nuž pracuj, ľud môj, s Bohom i ďalej —
Hospodin v žily sily ti nalej!

Neustaň ešte! Svitne ti zora,
Boh vernú prácu požehná shora!

Ščasnému.

Oj, neraz ťažkou dumou klesla hlava,
i viera slabla, v duši nádej bľadla,
keď v tichú chyžu moju blbá vrava
svetom sprznenej luzy našej padla!
Odi profanum — zavolal som v hneve,
alebo dušu v horkom topil speve.

Tu kmeť sa razom v diaľnej diaľke zjaví:
vlas striebrom planie, svätým ohňom zraky,
lúč aureoly vidím vôkol hlavy,
i cítim Božej prítomnosti znaky.
I rastie viera, nádej zorou horí!
Keď sám Boh stavia, diabol darmo borí!

Na tretieho augusta 1887.

(Venujem otcovi.)

Veterán nám píše z tichej viesky:
»Veľké dielo, synci, počali ste!
»No keď ciele vedú veľké, čisté
»mysli vaše, nedbajte na vresky
»luzy žurnálnej i odrodilej,
»základ váš sú žuly, jejich piesky;
»oni stíchnu! Práci bohumilej
»požehnanie Pán udelí z výše!
»Pripočíta vám to spravodlivý,
»Otec milosrdný, dobrotivý
»v knihu zásluh bôle naše vpíše!

»Hlas váš čul som, hoci pokoj staria
»môjho lotri búria intrigami,
»jak psi krvní slieďa za stopami,
»v skrivodlivom súde pomstu varia!
»No hlas čul som, zuní novým ránom,
»v silnej viere letím k vašim stánom.«

Hor za orlom starým v bujné lety,
podte, vidzte, čujte zvonné hlasy,
verte, nové, nové bronia časy,
v jejich zore zjagajú sa svety!
Poďte, vidzte, v krásnych foriem smesi
neomylná žitia nádej jasá,
v barvách horí vernosť, pravda, krása,
dobro víťazí a hynú besi,
dobro víťazí a svetlo planie,
vítajte! Tu rodu z mŕtvych vstanie!

Veselé

dňa 24. oktobra 1797.

† Štefanovi Moysesovi.

Buď požehnaná, ó dedinko tichá,
nad tebou anjel letel pred sto roky!
Tys' Betlehem náš, slasť naša i pýcha,
dnes všetkých spevcov sladko-zvuké sloky
len tebe znejú, srdcia millionov
dnes blíža sa ku rovni tvojich honov!

Boh žehnaj s neba tvoje milé strechy,
i oblôčky i dvercia tvojich domkov;
daj dušiam radosť, zažeň zlosť i hriechy,
daj blahé časy mieru pre potomkov
ďalekých ešte, až na obdiv ľudí
náš celý národ k svobode sa vzbudí!

Boh žehnaj pole tvoje klasohojné,
i horu tvoju, záhumnie i lúky!
Nech plemä tvoje milé, bohabojné
prežíva letá bez bôľu a muky!
Nech s tebou, viesko naša, národ celý
už skoro triumfom sa rozveselí!!

Vianoce v Turci.

Hory naše smutno čnely, smaragd ich už dávno zmiznul,
keď ich tichou nocou mrázik po vysokých hlavách liznul:
holé hlavy, smutné hlavy, plešivé jak próbne bábky,
darmo, darmo želaly si peknej, zimnej bielej čiapky...

Dole blato, tma a šedosť, cesty ťažké, bezvýchodné,
na stolíku redaktora čmudná lampa horí vo dne,
tma a šedosť na ulici, nebo kalné, husté mlhy,
radosť krátka, ale smútok otupný a dlhý, dlhý.

Ale všetko má svoj konec, chvalabohu, že i smútok:
zavial razom čerstvý vietor od Lubochne i od Vrútok;
zjasnilo sa, očerstvelo, mlhy razom odletely
a tie moje milé hory v biely plášť sa zaodely.

Dobre, dobre, milé hory, už som veru tajne smútil,
či vás azda dáky diabol nezkazil a nepomútil,

či vás azda nenaviedol dáky mladý modernista,
aby ste vo všednom rúchu privítaly Jezu Krista?

Dobre, dobre, milé hory! Brillantami horia stráne,
keď to sporé zimné slnko lúčom svojím hodí na ne.
Sviatočný háv obliekly ste, vítať slávu Betlehema!
Blatu, mlhám, tmám a smútku: anathema,
anathema!

Puškinovi.

1799—1899.

Viem, Tebe v poctu jaré zunia lutny,
veliký národ navzdor mĺkvym časom
v jas jubilejný vďačne priodeje
tretinu celú nášho kontinentu...
I farisejským, zdvorilým však slovom
akademie cudzie prívet nesú,
jak obeť dlžnú geniovi. I kto
z nás, tvojich bratov, živú kožu derie
a meno Rusi s jedom vyslovuje
mongolským, biednym, hlasnejšie Ťa bude
chváliť, než brat tvoj krvný, olúpený...
Čo ty, syn Tatry, spevec msty a bôľu,
skuvaný, opustený celým svetom,
i rodným, cudzím, humánnym i voľným,
čo pridáš k piesni hlučnej jubilejnej?
Niet hlasu. Jazyk schne na ďasne, slychy
plameňom horia, ruka ohnivami

lomcuje, klesá! More, more šumí,
vyschýňa ručaj opustený v púšti!!

Slovensko moje!

S dvoch strán sa rúťa: harpya a striga
na teba, radosť moja, moje všetko!
Striga je veľká, čierna, krvobažná,
má v ruke ostré zbrane: lož a faleš,
svet lži sa korí, faleš oslavuje...
Harpya s mladou tvárou, ľudským hlasom,
s prelesťou ženských prsú mramorových,
na vtáka končí sa a driapy brúsi,
za zbojom piští, za korisťou kráča
a vlastné hniezdo výkalami hnusí.
Nie tvojich výšin, ó, Slovensko moje,
sú obe plodom; zostaň jasné, krásne,
a čisté dušou, veľké myšlienkami —
i príde spása, Boh sám ti ju skytne,
v zem čiernu prepadne sa lživá striga,
harpya odletí ta, zkadiaľ prišla.

Leto v Turci.

Slnko hreje — na moj' pravdu, cele vážne
pomýšľa už i náš gazda v Turci na žne. —

Prachu vidno na ulici hodne, hodne,
zohreješ sa i bez pece — no, len vo dne!

Môžeš mestom bez zimníka, letno — módne,
ale pozor, milý synku, to len vo dne.

Slamený si klobúk vezmi, bratku milý —
ale iba čez poludnie, v jasnej chvíli.

Slnko hreje — na moj' pravdu, cele vážne
pomýšľa už i náš gazda v Turci na žne. —

Brúste kosy, von do poľa rýchlym behom —
by vám raže nezapadly novým snehom!

Na betlehemskú hviezdu.

»Duch že unynia, ľubonačalia i prazdnoslovia
otžeň ot meňa!«

(Zo staro-slovenskej, cyrillskej modlitby.)

Ako husté, čierne mraky, z ktorých mrazný lejak šumí,
tak na naše mysle klesly duchomorné, smutné dumy!
Kam len dozrie zvlhlé oko, nepekný sa obraz javí,
kam len čujné ucho siaha, nepekné sa ozvú vravy!
Odznel milý, plný súzvuk, hrmia nízke, prázdne slová,
miesto činu v skromnom duchu, panovačnosť chvastúnova!

Veselie, ten jasný odblesk duše čistej, nezkalenej,
v unylosť sa premenilo duše zlobou rozpálenej.
Tam, kde niekdy slávik zvonil, počuť sykotanie
hada,
tam, kde verné srdcia bily, zakráda sa podlá
zrada.
Z hlbokosti, z uníženia k Tebe volám, Bože
svätý:
Pomôž, zachráň, zažeň mraky, spas môj národ
milý, zlatý!
Odžeň duchov panovačných, prázdnoslovných
odžeň katov.
Od unylých, smutných myslí osvoboď nám
verných bratov!
Nech nám s neba zavznie pieseň: radujte sa!
zvesť nám prišla:
I pre vás už betlehemská jasná hviezda spásy
vyšla!

Nápis na dome.

Pýtaš sa, cudzinče: čí je to dom?
Odpoviem pravdivo: ja bývam v ňom!
Môj je on i nenie, oddám ho ďalej
druhému, tretiemu po chvíli malej.
Tretí ho popustí štvrtému v smútku,
piateho najde smrť v ukrytom kútku. —
Pýtaš sa, cudzinče: čí je to dom?
Boží je, ja som len hofierom v ňom.

Milým Vianociam.

1905.

Vás ospevujú toľké veky,
z vás žije vlastne zimná skazka
a každoročne o preteky
vám hymnu nôti drobná cháska.
Sám neznaboh sa zbožne tvári
a zapaľuje voskovice,
a radosť z neho čudná žiari
a rozohrieva tupé líce.
A vždy ste svieže, vždy ste nové,
i staré srdce tíško mladne,
veď rozpomienka mocne zove
až v detstva nášho chvíle ladné...
Tak mnohé v svete zunuje sa,
ľud novoty len búrno žiada:
vám v ústrety však ticho plesá
a staré zvyky srdcom hľadá.
To bájna sila pravdy večnej
len sama volá, prosí, núti;
a z diale, z výše nekonečnej
jak slnečný lúč k nám sa rúti!
Ó, milý sviatok: ave, ave!
Ó, zdvihni srdcia naše k Pánu,
noc dlhá bola! K Jeho sláve
daj svitnúť skorej Svojmu ránu;
daj vyroniť sa Svojmu jasnu,
nech bleskotami kraj náš zrosí!

Hľa, vzhliadni na mlaď našu krásnu:
veď spieva, modlí sa a prosí!

Vysťahovalec.

Vlní sa more lahodno, hladko,
trepocú čajky okolo sťažňa...
Vetierok tichý povieva sladko.
Okolo-vôkol diaľava vlažná.
Loď rýchlo letí...
Ach, v cudzie svety!

Opustil ženu i detí dvoje,
opustil domček v slovenskom kútku.
Čože ho čaká? Horúce znoje,
robota ťažká pri ťažkom smútku.
Loď prísno letí...
Ach! žena... deti!

Búri sa more, zúrivo hučí,
kníše sa koráb, praští a stená...
Vetrisko divé o laná skučí,
palubou tečie syčiaca pena...
Loď vráz sa skrúti!!!
V priepasť sa rúti.

Rozmary slnka.

Mám, bratia, niekdy chvíle krásne,
len hanba hatí rujno výsknuť!
Ja všetko vidím v zlatom jasne
a chcel bych všetkých v náruč tisknúť.
Sletelo so mňa bremä rokov,
svet v menistých sa farbách lisne.
Už vidím Spásu na pár krokov —
hľa, sama sa k nám milá tisne!!

Mám, bratia, niekdy chvíle smútku,
stud iba hatí plačom kvíliť!
I kryjem žiale v tichom kútku,
bo nechcem iných šťastie mýliť.
Slz prúdy trasnou sotrem rukou,
vzdych nesmie, nesmie z mojej hrudi!
Sám s utajenou stojím mukou
a s bázňou čakám Božie súdy!!

Tak niekdy slnko rujno vstáva:
len kečkou ponad horu zizne,
už krajom letí svetla riava
a všetko temné razom mizne.
A indy: chmúri sa i zora,
sám východ v kale, západ v tôni,
hmla po dolinách, šedo shora,
mrak veží sa — — a slzy roní!!

Renegátovi kňazovi.

Na hnoj hodil desať prikázaní.
Drzou nohou stal na Písmo sväté...
V kamži depčí spitý, šprihá, haní,
za ním hajno za groš prenajaté.
Strhol rúšku s oltárneho stola...
»krv! krv!« — volá.

Katov meč má v ruke miesto kríža,
šibenica jeho kanceľ; v kázni
miesto modlitby a požehnania
rúha sa, udáva, jačí, blázni,
z úst mu jedovatá pena syčí...
»krv! krv!« — kričí.

Miesto tabličiek mu povraz katov
na neverných prsiach visí dolu.
Ním by tak rád stiahol hrdlo bratov,
keby mali jedno hrdlo spolu!
Jak mu hľadí z oka, líca, brvy
smäd po krvi!

Miesto lásky seje zášť a zlobu.
Palmový list premenil na šabľu.
Nie k životu zove, ale k hrobu,
Bohu neslúži, lež slúži diablu.
Bratia, vedzte: Ten, komu on slúži,
už ho drží!

»Siroty«.

Darmo rabujete deti zpod chotárov,
nebudete z nich mať nových janičiarov.

Darmo rabujete deti z matiek klina,
nebude viac plodnou vaša meluzína!

Darmo rabujete deti otcom biednym,
nebude viac zdravá krv pod srdcom zjedným.

Darmo rabujete deti nášho roda —
možno, vychováte ešte Vallenroda!

Matičná budova v Martine.

V rumoch, špine, pavučinách štvrťstoletia nám
tu stála,
od tých čias, čo kradmá ruka zo škrupiny jadro
vzala.
Voda tiekla do teremu, v museume myši, mole
študovaly rukopisy, potkan kráčal hore-dole.
Nečistoty tiekly múrom na shabané knižné
sklady,
šváby, prusy, ploštíc pluky robily si promenády:
aby videl svet i národ výkvet renegátskych
ctností,
aby videl, jak si vláda váži chrámy vzdelanosti!

No to málo pomáhalo, z ruín »mene thekel«
znelo,
vraha voždy straší, ľaká bezvládne hoc, mŕtve
telo.
Pochovať ho tedy treba: budovu tak preobraziť,
aby viacej nesmela už apetit a sen im kaziť!
Ale i to márna snaha, vystavte hoc Quirinále,
Alhambry a Trokadéra, mešity a kriminále,
sýpky, sklady, lebo sebe vilných slastí eldoráda:
kliatba hriechu, krivdy, hanby nikdy s budov
neodpadá!
A keď všetko prestavíte, tá zem svätá za groš
vdovy
pokropený slzou, potom, odobratá Nábotovi,
tá zem svätá pod palácom dutým zahlaholí
krikom:
Mene thekel, mene thekel tyranom a násilníkom!

Nemesida.

1848.

Všetkým svitla razom jasná zora rannia,
precítli sme i my z hlbokého spania!
Hor' sa, ľud môj sladký, sotri slzu s líca!!
A čo prišlo? Šibenica!

1861.

A zase sa broní, všetci k žitiu chvácu...
Rozhorlili sme sa za kultúrnu prácu.
Tu máš, ľud môj, ústav, tu máš školy,
mládež!
A čo prišlo? Zboj a krádež!

1906.

Vari zase zore? Neviem, bratia moji.
Už to staré srdce radovať sa bojí!
Ale oheň vidím, blkoce a hára!
Ide, ide: Božia kára!!

Abdéry.

Len dajte pokoj hluchým vieskam,
hoc v mŕtvej hlivia driemote!
Keď dostanú sa k pravým stezkám,
vyniknú v rodnom živote:
veď neztratily obraz Boží
a nevyliezly z vlastných koží!

Lež akú nádej srdcu dáva
rad našich starých pyšných miest?
Hľa, hrdé sú na svoje práva,
na jubky, fraky, mrav a česť!
A jaký prospech dajú rodu?
Chmatkajú za chvost podlú módu!!

Nedávno latin mátožila:
»rogo« a »servus« bolo fajn!
O chvíľu Švábska zvíťazila:
»Kisthand«, »hob'ehr« a »bitt' herajn!«
A teraz, nech ich čerti berú,
»alásolgájom« huby derú!!

Morál:

Sto ráz je vyššia vieska hluchá,
než vaše umy, vaše bruchá!!

Jairus.

Evangelium sv. Marka, kap. V.

Poď, majstre drahý, dcérka moja hasne,
ó, polož na ňu ruky tvoje jasné,
a uzdraví sa...
dieťatko krásne!

Mlč, nebav majstra, umrelo už dieťa,
u hlávky smrtné sviece bledo svieťa,
družice s plačom
sypú jej kvieťa.

Von, neveriaci! Márne vaše dumy!
oslepły zášťou hrdé vaše umy:
dievčatko drieme:
thalita kumi!!

Hľa, majstre, naša slovenčina milá
na smrtnom lôžku údy rozložila,
vrah ľúty reve:
umrela, zhnila!!

No nech sa všetko hrotí v márne rumy,
krv horúca v jej krásnych ňádrach zšumí,
len Ty jej riekni:
thalita kumi!!

17/4. 1906.

Oľge Dobrianskej.

Zvuk sladký celú dušu moju zvlnil,
mne zdá sa, čujem starej báje zvesti:
Had, ktorý hanbou hory, doly plnil,
na úteku už šupinami chrestí!
Snáď meč ho zahnal, pomsta rozohriata?
Či hrozná sila bohatierskej pästi?
Veď vidím zimou triasť sa renegáta,
čo na teplej sa zrade dlho slnil.
Nad ním neblýska meč sa archanjela,
len snežným svitom devy ruka biela.

Z tmy rabstva zdvíham k tebe, Oľga, zraky.
Šum slabej piesne tvoje meno volá!
Jar prišla, škrován zapel, pod oblaky
sup vyletel i voľné láme kolá.
Lež pre nás, tvojich rodných, vesna diaľna!
Hoc lúka kvitne — naša lúčka holá —

hoc jasný Váh náš — žitia rieka kalná —
hoc nebo modré — dušu kryjú mraky:
bo u nás zradných Petrov celé pluky —
ach, kde sú, Oľga, tvoje biele ruky!

Rumunom!

Nám dnes už cudzo zvučí vaša reč,
hoc v našich písmen svätý šat sa halí,
to všetko, čo vám staré veky daly,
a nazad dobyl podunajský meč.

Vy »pomiluj« ste odhodili preč,
tú radu iste vrahovia vám dali,
bo radi sú, keď vôkol samí malí,
a nesvorní pre blízku, hroznú seč!

No cudzie zvuky možno svorne sliať,
a »pomiluj« zas ožiť v zbožnej hrudi,
hoc iná vaša, iná naša mať!

Veď macocha nám jedna a jej hnev
v nás jednu veľkú svätú túžbu budí:
by v jeden súzvuk zavznel oboch spev!

Po slávnostiach.

16., 17. a 18. augusta 1902.

Hej, veseliť sa vieme! To dar Boží,
z čiel chmúrnych nikdy blaho nepovstalo;

no povstal hnev a podlosť, tyrannia,
jak vídame u Hunnov čierno-brvých...
Hej, veseliť sa vieme! Milosť Božia
nám sviežosť ducha, mysle zachovala.
No teraz, keď už znemel cymbal zvučný
a trávnica už odznela, jak sladký
sen vrátila sa v lono dolín našich:
príď k nám, ó Pane, s tvrdým dňom a nemou
i prísnou prácou, hĺbkou rozmýšľania!
Hrad nech sa dvíha silnou rukou zdený,
nech šiance rastú na čierťažach našich,
by chránily nás pred besnotou čudskou.
Príď, Pane, prísnosť nalej v duše naše,
riad obnov, sputnaj roztratené mysle,
daj žilám pružnosť, mier daj dušiam našim,
daj svätosť námerom a činom zdaru!

Holub a Šulek.

Vrie klokočami strašné mrákav chumelenie,
nad priepasťami kúr a dym sa vznáša hustý,
a v neurčite-neforemnom víre chmúrnom
na tisíce sa hemží tieňov ľahko-vzdušných...

A dva sa blíža smutné... Poďte bližej, bratia!
Môj meč vám krvi teplej dúšok nezabráni;
nie od vás živý želám tajov vyjavenie,
lež sám vám nesiem zprávu k vášmu ukojeniu:
váš vrah, čo žinku plietol vám na väzy mladé

a odňal žitia kvetúceho sladkú prelesť,
sám desnou smrťou hrdúsený bôľne stene,
a skoro tieňom sletí v Hades, radujte sa!

No tiene dva sa mrakom hustým skabonily
a kvíľba jako vetru hukot nad priepasťou
sa z hrdiel tisícerých vyronila hrozná:
»Krv naša volá, kričí, hromom hrmí k nebu,
»bo darmo, posiaľ darmo polievala pôdu,
»z nej nevyrástol mstiteľ kostí našich biednych,
»ba ani vďačný hrobár umučeným telám.«

Lukáčovi.

Ty stojíš zase, nový Stylites,
na stĺpe hunského pravosúdia...
I pečie slnko straníckej pravdy
na obnaženú hlavu. Znám jeho lúče!
Kosť v hrobe, matky posledná útecha,
zdarné, zdravé dieťa, groš vdovy,
sirôt bôľné slzy, mozole vyhnatých
biedou z vlasti, krv na poli vyliata
je len ľahkým puchom pre spyšnelú šťastím
chásku!
Cit a viera ztratila hodnotu,
šum bujnej ulice, pokrik bláznov
a temná chtíčov nečistých motolica
skrútila modzgy, dušu zajala v mrákavu.
Ty znáš srdcom, odkiaľ prší dážď svetla,

ty znáš umom, kde rodí sa jasavá zornica...
Preč pochybnosti! Východ skvie sa!
Nazad od tieňov západu chmúrnych!

Bratom Románom!

Snáď v posledný už boj nás trúba volá,
snáď nedohľadný ešte borby konec --
to všetko jedno! Nech i zrak nás klame
a často vychádza už trpelivosť,
to jedno sväté je a isté, verné,
tak isté jako slnko, mesiac, hviezdy,
tak verné jako pevnosť skalnej pôdy:
že padne intríg hradba, perfídia,
čo žerie ľud i národ, česť i slávu,
jak bublinka sa tresne ponad nami,
len kvapka špiny po nej pozostane!
Nám život kynie! K nebu jasné zraky!!

Assecuratio vitae.

Ballada.*)

Tá detvianska hora hustá,
kráča cez ňu samotár,
hnusné telo, duša pustá,
v oku hrozných myslí žiar.

---

*) Nejaký Grünbaum zavraždil pútnika vo Zvolenskej a chcel vyzdvihnúť prémiu assekuračnú, ako by to on bol ten zavraždený.

Slnko sadá, hora tmí sa,
desno strojná šepce tisa,
desno v prsiach muža znelo:
  »Telo chcem ja, ľudské telo!«

Rozškúlené oči chvatom
  v temnejúci hľadia les;
pištoľ skrýva pod kabátom
  úžerníctva divý bes.
Zločin rodí duša čierna,
lež modlitbu šepce perna,
po modlitbe zadunelo:
  »Telo chcem ja, ľudské telo!«

Unavený pútnik sadne
  na rakyty nízky peň,
chladia čelo vetry ladné,
  hlavu mámi polosen,
v ňom: ďalekej obraz ženy,
detí roj a svojské steny —
v tom z húštiny zašumelo:
  »Telo chcem ja, ľudské telo!«

Padla rana zákerníka,
  s pňa sa rúti pútnik náš,
žiaľno pozre na zbojníka:
  »Chceš peniaze? tu ich máš!
A či hnev máš na mňa vratký?
Odpusť, daruj život sladký!«
V odpoveď mu duto znelo:
  »Telo chcem ja, tvoje telo!«

Tu ukrutným nožom začne
rezať v telo hanby znak,
roztúžený za bohatstvom
krvolačný vlkolak.
Oceľ zvoní, krv sa roní,
smrtné znejú horou stony,
do nárekov zadunelo:
»Tvoje mením v svoje telo!«

Už mrtvola leží nahá,
schladlé údy oheň páľ!
Prémia už čaká vraha,
čo na život vyjednal.
Rozplakaná, roztúžená
k telu dôjde jeho žena,
povie súdu v oči smelo:
»To je môjho muža telo!«

A ten muž sa Váhom plaví,
usmieva sa krivá tvár,
Jehovovi mrmlom vraví:
»Vďak za krásny diela zdar!«
Bankoviek sa kopa kmitá
jeho mysľou, on ich číta,
nové plány stavia smelo
»na to telo, na to telo«.

Ale Váh náš krásny, juný
rozzúril sa v desný hnev;
zvírily sa čisté vlny,
zanôtily strašný spev:

»Nevytrpí naša vlaha
Žida vraha, Žida vraha
na breh, v putá drzé čelo
  za to telo, za to telo!«

Požehnávam, Váhu juný,
  tvoj hrdinský samolet!
Požehnávam tvoje vlny,
  že vydaly vraha hneď.
Slzou brehy tvoje rosím,
na kolenách vrúcne prosím:
Obmy z celej špiny smelo
  naše telo, naše telo!

Špion.

Znajte, poslucháči: rozdiel je i v pekle
medzi čerty; pokým jeden hreší vztekle,
druhý sa tam v smrade po čertovsky modlí,
a to je ten horší, pľuhavý a podlý.

Tomuto sa toť raz zunovalo boriť,
chcel jak Pán Boh v raji človeka tiež stvoriť,
vzal do svojich driapov pekelnej kus hliny,
pľul cez tri dni na ňu smradné svoje sliny,
primiešal v to zlobu, hlúposť, chabosť, zradu,
podlosť, prázdnu pýchu, špinu, skúposť, svadu,
vdýchnul z tlamy v hmotu dušu renegáta —
»Hotový som«, kričí homunculus, »tata!«

»»Čím chceš byť, môj zlatý — asnáď kráľom
v báji?««
»Špionom len, tatko, v tom slovenskom kraji!«

Komenskému.

Svet celý ide sláviť Tvoje meno!
Svár odložily národy v deň sviatku,
jak rodina sa cíťa vôkol otca.
Hľa, hrdý Nemec pomníky Ti stavia
a s Frankom svorne jednu hymnu spieva,
syn Itálie, bohom drahej, plesá,
a Hispan s ním Ťa chváli jedným tónom,
hlas Brita počuť zuneť zpoza mora,
on s ruským spevom prvý raz sa mieša
a nevrčí to! Tvoji súkmenovci
Ti dušou, srdcom, citom, umom svojím
stavajú v rozochvení monumenty!
Nad morami i zemami sa vznáša
zvuk mena Tvojho, zem je celá svorná,
a zápolí len v jednom: uctiť génia!
No darmo, nikto viac ho nevyvýši,
viac neuctí a krajšie neoslávi,
jak oslávil ho filister za Lajtou,
Gauč, skvostná duša! Pomyslite, bratia!
On vypovedal zo škôl Komenského!

Hosudarovi na mohylu.

Monarchie, republiky,
cisár, králi, princi, kňazia
v rukách vence zlatokuté
v Petrohrad si cestu razia...
Hymnou letí jejich chvála
až ku hmlistej nebies báni:
že bol štítom mieru sveta,
preto cára slávia páni.
No my skromní na mohylu
rozsievame Tatier kvety,
že i v mieri skvúce držal
Izmailské bajonety.

Súdia...

...respice finem!

Súdia, súdia, odsudzujú,
plnia súdne lavice,
žaloby a tresty kujú,
nestačia už temnice.

Rozvádzajú mužov od žien,
deťom otcov skrývajú...
Fiškusi sa rozhuľali
v rozpustilom hurhaju!

Slzy — to ich sladký nektar,
vzdych — zábava radostná,
nárek bitých, ukrivdených
hudba k tancu vospustná.

Skryl sa Pán náš za oblaky,
odvrátil On svoju tvár:
Hollá, hurrá na národy...
život nám, im smrtný kar!

Súdia, súdia, odsudzujú,
nestačia už temnice...
V tichom, trápnom rozčulení
hľadia na to tisíce...

V tichom trápnom rozčulení
veliká sa rodí vec...
Súdia, súdia, odsudzujú
a nehľadia na konec!!

Hôrny ohník.

Mladému bratovi J.

Veru temno! Stráň sa kúpa
v hustom mori hmly a tmiska.
Veru dusno! Z bahna stúpa
zkazený vzduch priepadliska.

Tma sa spája s výparami,
listie padá, vädne tráva,
pusto, nemo pod horami:
Slovensko už dokonáva!?

To, čo v divom rozzúrení
sotreť nemôž' vražia muka,
trhá, kmáše, hyzdí, plieni,
že vraj »milujúca« ruka!

Cudzí chlap ku nám sa plúži,
lieta krajom, vábi, šudí,
že za groše vrahom slúži,
nebadá len sám kto blúdi.

Nebadá, bo videť nechce,
jak chlap trávi jedom mládež,
nepočuje jak sa rechce,
keď už spáchal svätokrádež!

Temno, dusno! Razom v stráni
hôrny ohník zaplápolá,
v krystálovom trblietaní
jasné vôkol hádže kolá!

Tvoj to ohník, bratku mladý,
čakaný mnou dlho, žiaľne!
Verím, zmiznú temné zrady,
vyschne skoro bahno kalné.

---

24. septembra 1900.

Jak plesajú, jak tešia sa, že chmatli nás do väzenia, v rabov premenili svobodných ľudí! Jeden potmehúdol až kotrmelec prehodil a výska!

Jak plesajú, že na mesiace trudné
vytrhli ľudí z práce, rodín sväzky
neronským rozhodnutím roztrhali!
Jak plesajú, že na mesiace trudné
vzali nám jasné slnka trblietanie
a dôkladne nám vyprázdnili vačky.
Nuž tešte sa len, tešte! Odpusť, Bože,
a nepomsti nás celou Tvojou pravdou,
bo tá by hrozne vrahov takých stihla:
no zapáľ skoro vysoký jej Pharos
nad naším drahým národom, nech svieti
mu k žitiu, sláve, vrahom k zahanbeniu!

Svätojánske slnko.

24/6. 1906.

Ó, veľké rany zadal si mi, Pane:
nad rakvami som milých nemo stál
a dcérka moja v praďalekej strane
jak púpä útle zvädla. Mrazná diaľ
i hrobček úzky tají ju a kryje,
že neraz myslím: neumrela, žije!

A načo, Pane, lávy žhúce plály
v útrobe, až ma rozžal jejich pal,
keď bezforemné vidiny ma zvaly,
bych formu im a život daroval?
Ja mukou svíjal sa i plakal, klesal:
lhár ceril zuby, hanil, tupil, plesal.

Hľa, podliak-lhár si voľne svetom chodí,
mne kynie trpký osamelý kút,
noc nemá! No, hľa: už sa v ružiach rodí
zdroj večný svetla. Ligotavý prúd
sa riavou udrel o slovenské skaly,
až, tuším, striasly sa a rozpukaly!!

Ó, slnko, veľké, slávne svätojánske,
bi rozpálenou strelou v mŕtvy kraj,
až zavzdychajú hĺbky podtatránske
a odokryjú suďby našej taj,
až odpovedia: či nám život kynie,
či rod náš v bahne tejto krajny zhynie!?

Williamovi Ritterovi.

Čiže mi ozaj prišlo z očí?
Takzvaný braček od nás bočí.
Či dobre vidím? Ó, žiaľbohu,
vrahovi stíska pravú... nohu!
Nohu — čo veľkopánsky kope.
Oprsky sbiera, resty slope,
oprsky s table, tajno-hbite
vyciedza fľašky nedopité!

A zase: s dušou zachovalou
muž kráča z krásnej zeme Gallov,
muž cudzí rečou, diaľny rodom
zasedá k biednym našim hodom;

chlieb suchý, voda pramenistá
to hostina: no svoja, čistá!
A s nami spieva, s nami smúti,
dar biedny bohato mu chutí!

Čert nás o blízku lásku sdiera,
Boh poslal z diaľky bohatiera!

K druhému vydaniu »Zpod jarma«.

Tak rád bych zmeniť titul knižky tesnej —
  veď tvrdý je on, horký, žalujúci;
rád pridať k žiaľom nótu básne plesnej,
  ku temným farbám purpur jagajúci!
Už dvadsať rokov rýchlych uletelo,
  čo zpod jarma sa tisly tieto zvuky...
Lež načo meniť? V jarme ešte telo
  a poviazané húžvou naše ruky.

Preč, pochybnosti! Choďte, piesne moje,
  patinou stária zelenou sa skvejte.
Krieste a búrte! Zvite v mužné boje
  a *hrdý smútok* v rodné duše lejte!
Z hrdého bôľu smelý čin sa tvorí...
  Nie...! dvadsať rokov neubehlo darmo!
Ja vidím duchom, že už zora horí,
  a čujem práskať staré naše jarmo.

III.

Hymna.

Sláva Ti najvyšší v nebeskej jasnote,
života veliký dar si nám dal.
Priletel dämon zla v búri a mrákote,
svobodu z neho nám úkladne vzal.

Proti nám búri sa smrteľná záplava,
porobou hrozí nám víťazný vrah.
V zúfaní od Teba kynie nám úľava,
pred Tvojou velebou padáme v prach!

V úžase súženia voláme skrúšene:
Hospodi, vyočuj prosebný hlas,
životom celým ti slúžime nadšene.
Smiluj sa nad nami v posledný čas:
Navráť nám ztratenú svobodu zas!

Poetovi.

Nie keď ti srdce sviežim bôľom bije,
nie v chvíľu riedku slasti počni spev,
nie v chvíľu nadšenia a illusie,
nie keď ti hruďou búri čierny hnev!
Len keď už bôľ sa tratí, ale nyje
ti dušou jeho mrúci epilog,
prúd slasti v tichý premenil sa tok,
dá Boh ti veľkú milosť harmonie!

Pax detestata...

Mier našich dedín, melké ticho miest
tak bôľne dotýka sa mojej duše!
Už i tá búra, nemajúc čo smiesť,
len tupo zmumle, a zas ďalej kluše!
Bez odporu a boja, nemé stáda,
nás v jatku ženie suďby temná vláda.

Nie tragédiou je náš strašný bôľ —
v tej býva zápas, hrdé umieranie!
Nie oceľ, šibeň, galéra a kôl,
nie divých hnevov smelé hukotanie —
my mrieme, jak by podrezal nám žily,
krv steká plavno a s ňou miznú sily...

A sami v hriechoch; ba sme samá lieň,
keď dobro klope na zavreté dvere —
no činnosť kypí, keď zla tmavá tieň
sa medzi bratov zadným vchodom derie;
hoj, proti vrahu mieru vlajka veje,
a proti svojim zášti pal nás hreje!

Mier našich dedín, melké ticho miest
ja nenávidím z celej, vrelej duše!
Ach, kedy zhrmí súrna, búrna zvesť:
že smrtný šíp už letí z hroznej kuše!
Zem duní krokom branných millionov,
až k nebu reve hukot diel a zvonov!

Zvon poplach bije, delo hučí bas,
kam podela sa razom hrdá chasa,
čo smelou nohou tlačila náš väz?
Ach, ona ušla alebo k nám zná sa!
To všetko sen — hľa, dedín more v mieri,
i melknú mestá bez sily a viery!

Smutná jar.

Na hrdle šál a kapce na nohách,
tak lúdi k nám sa strojná víla Vesna;
tudolu pľušte, snehy na hoľach,
a nocou vyje Meluzína besná!
Pluh odpočíva jako na Hromnice,
mráz kvety sadí okien na tablice.

Za vlažným vzduchom túži biedna hruď,
za zeleňou až plačú naše zraky,
kalendár šudí, klame v rúre rtuť,
hviezd chorovod i gazdov staré znaky;
i Jozef sklamal nás, náš patron jara,
a darmo sa mu básnik prihovára.

Len jedno chybí — časov divný let —
snáď oklame nás i deň nášho Ďura —
ach, potom darmo čakáš prvý kvet,
keď treba pre pec svieža dreva fúra!
No žartov dosť už, Vesna roztomilá,
shoď šál a vyzuj kapce, strojná víla!

Čez tmy...

Nás všetkých mučí tajný, žravý bôľ,
jak deti malé nevieme si rady;
jak nočná búrka z potemnelých hôľ,
nás straší predcit nevidomej zrady,
nás trápna túžba týra nekonečná
a berie silu k činom prítomnosti,
keď duša vzplanie v ideáloch večna,
pal skoro zmrazí nádych mrzutosti.
Hoc v hĺbke hruďnej nádej nevymiera,
ba istá viera na náš krásny svet,
nás pochybnosti tuhá krútka sviera
a do snov sladkých kvapká horký jed.
Kto verný — razom klesá nečakane,
kto čistý — razom páše temný hriech,
kto ohnivý — vráz chladom ľadu vanie,
kto vážny — razom slúži za posmech,
kto prácou trudnou celé žitie plnil,
hľa, klesá divno v hnusnú, smradnú lieň,
kto v jasných dumách hrdú hlavu slnil,
hľa, letí jako sova v mračnú tieň...
Zem svetlú, krásnu, sviežu ani raj,
hneď jako zkrsol z tvorčej ruky Boha,
hmla dusná plní, sotva poznáš kraj,
kam kročiť nezná vo hmle bludná noha!
Krás ideály blednú v mihotaní,
až pokonný už zhasol v diaľke svit...
len osteň zostal, čo tak bôľno raní,
nie srdce len, no dušu, myseľ, byt!

No muč len, týraj, tajný žravý bôľ,
veď v slastiach nerodí mať svoje deti —
čez muky, mlhy, tiene vidím kol,
jak povstávajú nové, veľké svety!!

Vajanské vatry.

Ó, dieťa moje, pýtaš sa ma zase,
čo značí každoročne ľudu divný zvyk,
že hory naše v svätojánskom čase
blesk vatier jasní, s lúk sa ozve devíc krik,
tudolu s iskrami sa hrajú devy,
tamhore junov zahlaholia spevy.

»Noc dlhá ľahla na hruď nášho rodu,
»tma hustá zavalila jasný niekdy deň;
»čo prospeje mu žiara od východu,
»keď dušu tríma v rabstve matný tuhý sen!
»čo prospeje mu slnko lúčom vrelým,
»keď mrzne biedny, s srdcom zmeravelým!

»Na Jána spomenie si na deň dávny,
»precítne rozpomienkou zo sna svojich múk,
»po vŕškoch zajagá sa plameň slávny,
»iskrami razom spestrie zeleň tichých lúk,
»tie ohne, iskry v staré časy svieťa
»a nové veštia! Ver im, moje dieťa!«

Veža novo-babylonská.

Už blíži sa čas blízkych preporodov,
slasť omrzela, bôľ svoj osteň ztratil;
vež novo-babylonská neba svodov
ver' nedosiahne, už sa v bezdnu zvrátil
nejeden staviteľ s jej smelých schodov!

Už blíži sa čas ťažkých vajataní,
ktorými k žitiu idea sa hlási;
v jej lučezarnom, jasnom ligotaní
my zazreli sme nový symbol spásy
a veríme jej v silnom upovaní!

Už blíži sa čas, v ktorom s hromovitým
rachotom klesne stará stavba klamu,
a na jej mieste duchom vzdorovitým
postaví národ nový základ chrámu
a počne dýchať a žiť novým žitím.

Nuž rúť sa v rumy, nech sa prašné chmúry
zo ssutín tvojich zdvihnú k nebies báni,
nech červotoč sa z trámov tvojich zkúri,
až slnko Božie zastrie na svitaní:
dosť vystál rod môj za tvojimi múry!!

Vesna.

Hviezdoslavovi.

A zase jaro ide. Jako vrelo
v přs vulkanickej útrobe pred časom,
keď prvý ľavný vietor oprel smelo
lahodnú peruť na brál snežné čelo
a prvý škovrán zapel zvučným hlasom!

Jak rástla divá láska moja k ľudu,
i k zemi, v ktorej tlejú otcov kosti!
Jak skyprenú som k ústam tisol hrudu
a vítal krikom rannú zoru rudú
i jasal z duše tajných hlbokostí!

Ach, zase jaro ide — a ja temný
bez poryvov a rozčulenia stojím,
hoc mocne zove k sebe šumot zemný
i rozpomienky slasť, i záchvev jemný:
no ja sa spomienok i slasti bojím.

Ja bojím sa už nadšenia i zvukov,
a Tebe predsa posvätil som pieseň.
Hľa, prišla, prišla s celou svojou mukou
i siahla v dušu chladnou svojou rukou
tá neželaná, prísna žitia jeseň.

A keď už jeseň — aby boly plody!
No plodov niet, niet potešenia z diela,
len chvíľkou omámia ťa divé hody,
a s blbcom márny boj a svár bez shody...
Tak pustne duša v biednej schránke tela...

Modlitba.

Ó, prídi, prídi, sväté okamženie,
a zapáľ v duši pustej vrúci plam,
až v zúfanie ma všedná nuda ženie,
bo darmo hľadí oko ku horám,
i na výšiny, sídla jasných hviezd.
Ja všade vidím potupu a klam,
a biedu dedín, hlúpu tuposť miest
a miesto žitia samé živorenie!
Ó, prídi, prídi, rosa nebies chladná,
oj, ovlaž zaschlú utrpením hruď,
len kvapku malú prosí duša smädná,
a potom rád chcem navždy zamĺknuť!
Daj, Bože, aby moje slovo slávy
rod milý tuhým vzňalo plameňom,
ja, nemý, tichý, až po kurhan tmavý
kochať sa budem večne, večne v ňom!
Nech zhynie mena môjho ohlas slabý
a iné tóny temná skryje noc —
to slovo jedno vynajde si žľaby
a príde razom mojim na pomoc.
Hľa, hruď sa búri, silno sluchy bijú,
nadšenie letí v moju biednu chyž!
Už čujem jasnú slávy melodiu,
ó, zvuky sladké, leťte blíž a blíž!

Naša muka.

Už málokedy blysne dušou radosť,
tá svieža, čistá, život zmladzujúca!
Ó, mizne útecha a hynie mladosť,
svet milých túžob v rum a prach sa rúca.
Už fantásia skvelé farby tratí,
v šat temný oblieka sa jako vdova,
jej nikdy, nikdy viacej nenavráti
čas krásu postáv, zvučnú silu slova!
Cit stvrdol, neprijíma dojmov krásy,
len vtedy mäkne, keď sa muka hlási!

A hlási sa tak často a tak silno,
za družku žitia sa nám večne núka!
Tu nad poduškou stráži, hladí pilno
horúce čelo mrazivá jej ruka.
Ba po ulici za nami sa vlečie,
do cvengu čaše príhlas jej sa mieša,
oblakom letí, bystrou riekou tečie,
i putná nohy, na plecia sa vešia,
vzduch dýše ňou, i vonia jarné kvieťa,
ňou zuní hrom, i hviezdy nebies svieťa!

Keď spŕchne na nás krásy riedka rosa,
snáď z jasných očú, lebo veľkej duše,
tu žihadlom nás kole jako osa,
jak jedovatá strela z pružnej kuše!

Keď útechu nám veľká myseľ dáva,
namieša do nej jedov pochybnosti,
keď časom blysne blízkych časov sláva:
neverte, volá, piesni budúcnosti,
vy odsúdenci, korisť večných stínov,
vy deti rabov, otci rabských synov!

A keď už zastrie celé moje nebe
jej hustý závoj, duch sa k smrti chýli...
ó, poesia, priblížim sa k tebe,
hoc viem, že noha pravú cestu mýli!
Tys' ďaleká, ba nedostižná ruke,
o vrelý objem darmo prosím, darmo!
Ó, nedaj vraždiť aspoň vôľu muke,
nedovoľ dušu skuvať v tvrdé jarmo —
daj krýdla, uvoľň tieňov závoj mračný,
nech darmo plesá vrah môj krvolačný!

Dalmatinská rozpomienka.

O vápenisté, ostrohranné skaly
vôd búrna záplava sa s šumom bije,
loď bielou plachtou mihne sa raz v diali,
raz za vodami Adrie sa kryje.
Na pevnej skale istý som a smelý,
mne sladko počuť hudbu morských vĺn —
Ó, kto si v púšti vodnej osamelý,
kam ženie víchor neistý tvoj čln?

Snáď na milého čaká štíhla deva
a úzkostlivo hľadí v šíre more:
jak hrozne sápe sa a búrno hnevá,
jak priečiť chce sa rozkatenej bóre!
Snáď mladá žena s detskom na ramene
už dávno čaká, kedy príde muž —
Snáď dobrú matku strach o syna ženie
na úzke molo z tichých, krásnych Grúž!

Mne smutno! Slza, dávno nepoznaná,
nevdojak zmáča rozpálené líce!
Hrom huhle v diaľke, tmie sa južná strana
a čez tmu mrakov planú blýskavice.
Už mizla barka, iba bielu penu
osvieti časom blesku modrý pás,
na strmú Sŕdž sa husté mraky ženú —
od mora duní tiahly, mrúci hlas!

Oj, dávno, čo som prežil onú chvíľu —
čas svial už so mňa kvetný pel a nehu,
dnes chladnokrvne zrel bych mať i milú,
i ženu s detskom stáť na skalnom brehu!
No keď ma úzkosť žitia strašná schytí
a ľútosť nad tým, čo mi vyrval čas,
ja čujem more v búrnom vlnobití
a zo tmy duní tiahly, mrúci hlas...

Mĺkvo.

Nie —! žalovať sa na tiaž hrubej hmoty
už zunoval som! Je to márna vec!
Len utíšiť sa, páliť vlastné ploty
a čakať trpelivo na konec!
Nech dme sa sytá saňa puchom zjedným
a ssaje z útrob krvi vrelý mok,
nech z lebky pije modzog dúškom smädným
a dáva z hojnej table odpadok!

Nie —! žalovať sa na tiaž suďby ľútej
už zunoval som! Možno, kliatba tak;
už nezašumí v hrudi uvädnutej
vzdych bôľny, ani vzdoru hnevný jak!
Už melkne rieka búrlivého žitia,
už silu tratí roztočitý prúd —
ich skoro hĺbky morské v náruč schytia —
jak sladko v hĺbke morskej utonúť!

R a ž.

Hej, ešte raže stoja na koreni,
jak striebro beleje sa ťažký klas —
vzduch trasie sa a mihoce a mení,
to srdcu môjmu najmilší je čas!

Keď padne raž a strnísk drobné oči
raz pozrú k nebu — už ma schytí strach,
že skoro jaseň s šedej hole skočí
a za ňou zima — veliký môj vrah!
Ó, dajte srok! — No darmo spevec prosí:
už padá raž pod vzmachom krutej kosy!

Zúfalec.

Nad siným morom diaľna mhla,
  čln môj len sám, daň vodným hrám,
už ruka klesá s kormidla,
  a ja tak sám, na mori sám!
Ó, prileť, búra, desný rev,
  nech zhučí val i hromu pal,
ta v priepasť, v hrozný mora hnev,
  toň duše žiaľ, môj smrtný žiaľ!

Nad temným morom hustý mrak,
  čln môj len sám, daň nočným tmám —
už padá sťažeň, v slabý vrak
  prúd jačí vĺn — už klesá čln!
Ó, otvor náruč, hĺbka vôd,
  zvlaž žitia pal, zmy hriechu kal,
daj mieru sladký, večný plod!
  Už tíchne žiaľ — môj smrtný žiaľ...!

Sonety.

I.

Prolog.

Keď vtip sa víri, Satyr zlostný blúdi,
bič sarkasmu keď ľudskú hlúposť šľahá,
po dumnej znelke ruka moja siaha,
tak ženie v jasnú rieku kalné prúdy.

Veď dobre! Niekdy v rujnom karnevale
so strašnou kázňou prísny mních sa zjavil,
a neraz vesnou mrazný víchor zavyl,
smrť zavítala v divom bachanále.

Med samotoký taji osteň včely,
kvet belladony chová strašný jed,
lúč smútku v jasnom plápoláva zraku!

Ja s medom jed som vssal na život celý,
otravnou vôňou omámil ma svet:
jak možno spievať veselosť a vďaku?

II.

Skvost a hruď.

Že perly jasnia tvoju bielu šiju?
ó, never, krásna, studený ich skvost
hruď tvoja prijala len na milosť,
ňou črepy mŕtve — vrelým žitím žijú.

Im ona dáva bleskov harmoniu;
a perly, ako dobrý, vďačný hosť,
len odrážajú hrdla bielu ctnosť
a pokorne sa vôkol neho vijú.

A každá perla, mora pyšná dcéra,
hneď pozabudne svoju vodnú vlasť,
jej zdá sa, v raj že razom prešla večný —

Bo cíti hĺbku, čo nik nevymerá,
i krystálovej nehy čistú slasť,
vĺn citných príboj búrny, nekonečný.

III.

Pred pomníkom Puškinovým v Moskve.

Onegin tvoj mi tiché noci búri,
mňa obájila nežnosť tvojej Táni,
tvoj Fontan šumí v čulom šepotaní,
boj poltavský mi celou mysľou zúri...

I Petra vidím v pušiek hustom kúri,
dych cítim ruskej zimy pri svitaní —
vôd nevských čujem valy v hukotaní,
i vzburou hrmia Kremľa sväté múry...

Svet citov, bariev v slokách tvojich žije,
plá náruživých ohňov plamä večné,
jak hudba sfér znie hlahol sladkých zvukov...

Mne bôľno, túžbou biedne srdce nyje,
ním otrasy sa chvejú nekonečné...
Ty stojíš chladno, k hrudi siahnuc rukou!

IV.

Prísaha.

Viem, že môj národ temer nemá mena;
viem, že ho rodní bratia málo znajú;
viem, bez neho sa deje odihrajú
a malým bude, i keď príde zmena.

Viem, že je špatný, biedny, svetom blúdi
a doma chabo znáša vrahov rany;
že na hrob môj tiež stokne znamä hany,
hoc vylial by som krv zaň z vernej hrudi!

Viem, že môj silný hlas mrie bez ozveny,
hoc by sa niesol jak spev cherubína!
Viem, že je márna žertva môjho žitia...

Poslednej chaty zakiaľ stoja steny,
v nejž hlaholila sladká slovenčina:
s tou chatou sviažem obsah svojho bytia.

V.

Recidiva.

Prešly, prešly hlúpe okamženia,
keď nás v zablúdenie hnala krev,
láska hriala, v pôtku rútil hnev,
žížeň slávy hnala v opojenia.

Včuľ už našla vášeň ukojenia,
stíchol strasti nepokorný rev,
zmĺkol túžby nesplnenej spev:
tak sa časy, tak sa mravy menia!

Deň za dňom sa plúži, prázdny zmätku,
ide hodín nudných priamy stroj
pekne-rúče, ticho po poriadku...

Tak sa míňa, tratí žitie skúpe...
Ale časom, odpusť, Bože môj,
nazad volám okamženia hlúpe!

VI.

Bahno a vosk.

Čo je krása, čože je tá krása?
povedz už raz, neklam, urči jasne,
nefantasuj, neklep plytké básne,
povedz: komu hus a komu prasa.

Málo komu zvonný verš tvoj zdá sa,
hlúpy hreší, umný ticho žasne,
že tak hubíš žitia chvíle krásne,
ďaleká púť, synku, do Parnassa!

Čo je krása? Slnko jasných detí
lúčom teplým na zem chladnú páli,
i do bahna, i do vosku svieti. .

Rozdiel v tom, že bahno bleskom stvrdne,
no vosk zmäkne, do foriem sa halí,
jasné dieťa tvrdým bahnom zhrdne.

VII.

Bez odvety.

Tak často pýtaš sa, ó milý druhu,
čo hrozí nám, a čo nás ešte čaká,
čo tlačí, nádej berie, žrie a ľaká
a dĺži bôľov nekonečnú stuhu?

A pýtaš sa: kde pomoc? Asnáď s juhu,
snáď od severa zavíta nám vďaka,
či západ skántri stohlavého draka,
či východ sklenie jasnú spásy dúhu?

Ja nemý stojím: Tvoje slovo zuní
a bez odvety letí v pustú diaľ,
jak vetra šum, čo prahorami duní...

Sfinx nechce odkryť tajné písmo rúny,
ju neobmäkčí millionov žiaľ:
jak má ju pohnúť nárek mojej struny!?

VIII.

Tatránska víla.

Hôr našich hrdá krása ta ma tiahla,
kde krystalový zdroj pod starým bukom
tak často omámil ma svojím zvukom,
až bôľna hlava nad vodu sa nahla.

Dnes čo to? Hĺbka otvára sa v zdroji,
zrak padá v jasnú priepasť, šíro-šíru —
a v čudných bleskov mihotavom víru
jak oživená socha — víla stojí!

To dennice lúč krotký na svitaní —
jej oči: perleti lom matný, jemný
spád temných vlasov bielu šiju šatí;

Zvuk zdroja tíchne v mrúcom šepotaní,
vôd krystal sám sa zahanbí a stemní,
keď víla Tatier dušu moju zláti!

IX.

Slzám!

Tak čudno plynie žitia môjho rieka,
má zákruty i tišiny, i prúdy.
Raz zamúti sa hlenom zemnej hrudy,
raz jako krystal vodopádom steká.

Raz víchrom zvlnená sa divo vzteká,
a zase klesá v ruslo mĺkvej nudy,
a melknúc, rovňou krotko ďalej blúdi,
až mizne v piesku, hynúc bez náreka!

Ja nežialim. Veď mnoho v nej sa krylo;
veď pnul sa nad ňou idyllický breh
i strašno stály hory naše voľné!

Čo ľud môj cíti, v nej sa zrkadlilo,
sĺz jeho dažde zrýchlily jej beh
a posvätily slzy tvoje bôľne.

X.

Otcovi.

Už tretie jaro pozakryje trávou
hrob osamelý Tvoj tam v temnom kraji...
Na blízku zrada, nevďak, lesť sa tají,
i hnusná klebiet záplava vrie vravou.

A to len preto, žes' bol veľký hlavou
a čistý srdcom jako anjel v raji,
a jasný dušou jako slnko v máji
a smelý v behu za národa slávou.

Ó, víchre jarné, nárekami zhučte
a hnevným hlukom straste temný kút,
až viny svojej pozná hrozné bremä...

Ó, víchre jarné, aspoň vy raz učte
môj krátkozraký, rozospalý ľud,
kto v žltej prsti Hlbokého drieme!!

XI.

Zkadiaľ riava?

Darmo hútam, jak bych v umné chlady
vnoril rozpálenú dušu moju,
jak bych prišiel, búrny, ku pokoju!
Darmo hútam, neviem si už rady.

Jako hľadeť tupo v oka vnady,
smädný neísť k striebristému zdroju,
doma sedeť, keď zve trúba k boju,
nezúriť, keď vidím triumf zrady?

Rieka vlní sa a v prudkom behu
ruslo svoje časom zanecháva,
trhá kusy z čarovného brehu,

násyp váľa silou svojich ramien.
Zkadiaľ vznikla rozuzdená riava?
Vyšej, vyšej! Najdeš čistý prameň.

XII.

Palma.

Smrť čujúc blízko, pútnik klesol žiaľny
na vrelý piesok k nohám krásnej palmy.
Smum počal spievať desné svoje žalmy,
rev leva zavznel hladný, kolossálny...

Sup v rudom vzduchu nad palmou už krúži!
Ó, pútnik, prse tvoje zráňa klovom!
Ten vrelý piesok bude tvojím rovom,
a nikto nad ním žiaľom nezatúži! — —

I tajde žitie... už sa nenavráti...
na palmu krásnu hľadí matný zrak,
a tíško láme sa a tíško hasne...

Jej krásou smrtný bôľ svoj osteň tratí,
sup ostrie spárov, hrúzu leva jak,
a Samum spieva piesne ľúbohlasné!

XIII.

Kôň a osol.

Venované dobroprajným.

Či sonet môj sa s tónom bájky znesie?
No pokúsim sa: Rozohnený kôň,
a pyšný na jazdca i jasnú broň,
o závod s víchrom údolím sa nesie.

Dul hrivou vietor, voľný stepi posol,
podkova zo skál bila iskier jas.
Kôň v behu potkol sa... a kýsi ďas
chcel, by to uzrel neomýlny osol.

»Ó, hanba!« zreval, »to je pekná jazda!
»Ja nepotknem sa celý Boží deň;
»veď by mi dal môj akurátny gazda!!»

»Čuš,« riekol tátoš, »hlúpe tvoje škreky,
»že nepotkneš sa, vinou tvoja lieň;
»no oslom si, a zostaneš na veky!«

XIV.

Krása.

Tak márni človek skúpe žitia časy
a darmo nesie bôľov horkú tiaž,
i zamotá sa v bezvýchodný kráž,
keď ženie sa za ideálom krásy.

Už Asrael mu žitia kahan hasí,
už klesá vysilením mužná páž:
on predsa verne drží svätú stráž
a s mukou, jako dieťa s mačkou, hrá si.

A ukrýva sa, keď sa jatrí rana,
i ďalej beží v krásy bájne kraje,
až zastaví beh cintorína brána...

Ja nebanujem, že môj beh ta túži,
mne krása časom javí svoje taje,
a viacej človek smrtný nezaslúži.

XV.

Step.

Step nedohľadná v sparnom leta znoji
strie koberec svoj pestro vyšívaný,
po prse trávou brodí koník vranný,
na modrom nebi orol bodom stojí.

Kôň rehce rujno, krýdlo orla šumí
a voľnosť vetrom dýše, volá z diale:
»Syn úzkych dolín, poď, tu stíchnu žiale,
»ston tajný zmĺkne, zmiznú bôľne dumy!

»Leť stepou voľnou na ohnivom koni
»a s mysľou jasnou daj sa s orlom v boj,
»a s vetrom rušaj v krásnej mužnej dobe!!«

Ach, márny prívet! Puto cengom zvoní,
prác duchamorných tečie nudný znoj,
a bôľ môj tajný zmĺkne iba v hrobe.

XVI.

Neznáma ozvena.

Nik neozve sa na hlboké stony,
krem drzou hanou nízky nedouk.
Pot chladný: rosa osamelých múk
sa nikým nevidená čelom roní...

No časom predsa kýsi ohlas zvoní...
Na hriešnej hlave cítim teplo rúk,
i čujem chyžou tiahly, citný zvuk,
jak nárek unášanej Persefony.

Dve divné mysle mojou hlavou letia,
dva divné city sovrú moju hruď —
tam temnosť rúti sa — tu blesky svieťa:

Či jasný anjel s aureoly slávou
príbytkom mojím koná blahú púť,
či dämon krýdlom zavial ponad hlavou?

XVII.

Fantásia.

Kraj fantastický razom sa mi javí,
to éden kýsi divný, jasno-kalný:
tok rieky mutnej vidím luno-valný,
doň rúti sa jaz krystalovej riavy.

Nad riekou palmy klonia jasné hlavy,
no chmúrno v nebo pnie sa končiar skalný,
rev hydry čujem hrozivý a diaľny,
i sladkých vtákov švitor klokotavý.

Tu z mysle miznú všetky dojmy sveta,
šľak posledný už bledne zemských dúm,
hmla hustá s prahôr v divný éden slieta,

a celým bytím jeden cit len zmieta,
len jeden obraz vidí mrúci um:
tvoj krásny obraz, krásne moje dieťa!

XVIII.

Hrozno.

J. S.

Že trpká suďba bije literáta,
to pravdu píšeš! Tma sa valí naň,
on dáva žitiu horkých hodín daň,
keď iní žnú, on v ríšu vzdušnú chváta.

Keď iný za groš pracuje a ráta,
na neho zíva biedy divá saň,
až mukou horí nevenčená skráň,
dom pustne, trávou zarastajú vráta.

A preto milá rozpomienka tvoja,
nie za to, že dal Hospod hroznu zreť,
nie za to, že sa ono zlatom jasá. .

Lež za to, že znám krystal toho zdroja,
z ktorého prýšti hrozna tvojho med:
duch dobrý, mäkká hruď a duše krása.

XIX.

Môjmu Turcu.

Keď zima na perutiach vetra vletí
v náš Turec, srdce moje divno zplesá:
ja vidím, ako tlstý Lysec pnie sa,
jak úbelovým snehom Kriváň svieti.

A hory blíža sa, jak v jasnom lete
dno morské; formy vrchov čisto, jasno,
sťa hautrelief sa zračia. Šíro, riasno
stráň stele koberec svoj ku ich päte.

Svod nebies za nimi sa spúšťa nadol
a prehlbuje v šedú, ľahkú diaľ,
stín Tlstej ostro do doliny padol. . .

A ticho, ticho jako v prázdnom chráme,
niet ruchu, hnutia v tomto raji skál:
len kaňúr kolá nad Minčovom láme.

XX.

Bohatýr ducha.

V ňom búri ešte sopky temný hluk,
i žhavý plameň veľkú dušu páli!
Ó, predarmo ste kalné prúdy liali
a tešili sa z jeho hriešnych múk.

Vrie v jeho hrudi Prometheusa cit,
a hrdá hlava ako slnko svieti,
a silná noha v mäkkom kráča kvieti,
hoc tŕnie pod ňu hádže parasit.

Hoc nedostižná krásnej túžbe výška
a často tvrdý bôľ sa v dušu vrýva,
až stoná tajným, nepočutým hlasom:

Raz zajagá sa jeho biedna chyžka,
i oddá poklad, čo tak dávno skrýva,
vám, rodu svojmu, i budúcim časom!

XXI.

Eremit.

On askesou chce dobyť venec spasy,
v jask hôrsky skryje sa a Bohu slúži,
jie korienky a bičom telo súži,
smäd trápny slzou kajúcnosti hasí.

On ani kraja nechce videť krásy,
jas slnka hrá — on po ňom nezatúži;
v tmu vlhkej chodby šedú hlavu hrúži,
keď luna bezoblačným nebom plá si.

Ja neverím, že askét temnosť ľúbi,
že podaromne s drahým ihrá žitím,
že z márnosti sa pôstom prísnym chlúbi.

Kde chlúba, ktorú vidí iba skala,
hra nikdy nejde celým živobytím —
ó, v temnosti mu svetlo duše sála.

XXII.

Suďbe.

Mňa zlostná suďba v čudný uhol vtisla,
let vôle smelej ochromila z mladi;
jak svárlivá sa baba so mnou vadí
a vytápa ma z diery jako sysla.

Jej sekatúr už ani nieto čísla!
Keď rozohním sa, sarkasmom ma chladí,
keď zúrim, z ľadu obkladok mi radí,
keď smútim dušou, usmieva sa zkysla.

Jej utiecť... nikam! Čo sa jako mučím,
jak vlastný tieň sa všade za mnou vlečie,
tak zdá sa, miluje ma v svojej zlobe.

No pomsta príde, za to strige ručím,
a pomsta hrozná, ktorej neutečie:
ja zmiznem pred ňou v zabudnutom hrobe.

XXIII.

Osud vysokých.

Z vôd morských kolmo vypína sa skala,
vĺn príboj búrny zúri u jej päty,
mrak čierny nad ňou šíro rozopätý
jej tvrdú lebku mlunnou strelou kála.

Už neznosná jej hromu strašná páľa,
»ó, milosť, milosť, Hospodine svätý,
»daj, nech ma more v chladnú náruč schváti!«
tak, omámená hromom, zaplakala.

»Stoj!« zhrmel Pán, »ty v jasný äter noríš
»leb pyšnú, s vetrom vedieš rozhovory,
»chór hviezd ťa striebri, ľúba mesiac biely!

»Ty v rannom slnku čírym zlatom horíš,
»si majákom na šíro-pustom mori,
»nuž znášaj, milá, neba môjho strely!«

XXIV.

Noc.

Noc plavno tečie, kút môj tichý, tichý...
bdiem sám a v duši úzkosť nevýslovná;
nač o nej spievať — nikto nevyrovná
boj vnútorný a nepočuje vzdychy.

Nik nevie, čo ma stoja moje stichy,
a práca zdá sa bezúčelná, skrovná,
keď zastaví sa ruka nešikovná:
»to z lieni,« vravia, »lebo z hlúpej pýchy!«

Boh prísnu čierťaž pre každého značí,
on dáva hrivnu odmeranú prísne,
sám podržal si právo účet žiadať...

Okolo mňa sa temná noc už mračí
a ťarcha žitia dušu v jarmo tisne,
kto stúpal vozvýš, musí, musí padať!

XXV.

Duch národa.

Nás dusí moc, nás ťažká hmota tlačí,
raz číslo, móda, zaplatená česť;
nás opustili prznitelia hniezd,
hniezd vlastných, najhorší druh celej vtači.

Na groše ľudu Ahasverus slačí,
na útlu mládež Herodesa päsť,
a keď sa národ voľbou ide vzniesť:
tu vyvolený svojich zradiť stačí!

A predsa, predsa i v tej hroznej chvíli,
keď duša zúfa, myseľ matie hnev,
keď celý človek v ťažkej muke kvíli;

keď plameň žravý úzko verných sviera:
ja čujem rodu môjho silný spev:
»Hrad prepevný je silná v Boha viera!«

XXVI.

Priateľovi.

Ó, darmo žiadaš svieže srdca tóny,
veď ono, brat môj, zatícha a stárne!
Čuj radu múdrych: všetko bolo márne,
ja vinný som, a praví boli oni.

Zvuk mladý odznel, slabé echo zvoní,
len z diaľky temno, mdlo a suchopárne
v tmu hustú hodil bol som blesky žiarne,
no ony zhasly skoro v šedej tôni.

Ja vidím v duchu kopeň osamelý,
i čujem šumot vetra v jeho tráve,
i vidím, jak sa nad ním hadia strely.

Viem, ty raz prídeš v búrnom, divom čase
a položíš naň, ta ku samej hlave,
kvet poľných ruží v plnej letnej kráse!

XXVII.

Rusku.

Hlas synov tvojich príkro ušiam zneje,
on raní srdce, dušu rozboľastí,
jak Lazar ukazuje hnis a chrasty,
i ten, kto slávu tvoju hrdo peje!

I Gogoľ tvoj sa z bôľov tvojich smeje,
sám Puškin túži v deda svojho vlasti,
Turgenev sníva večne o priepasti,
a lučavku do žitia Tolstoj leje...

Dosť smutných tónov, horkosť dušu zmučí!
Smiech britký zmĺkni, Satyr ztrať sa v lese!
Bôľ, skry sa v hĺbku gigantických stínov —

Nech sedem morí slávnou hymnou zhučí,
zem celá zatrasie sa v rujnom plese
a v *jasnom* speve veľkých tvojich synov!

XXVIII.

Epilog.

Nuž s Bohom, znelky! Verný bol som sľubu.
Rád som, že výsmech nepočuly uši;
on možno v múdrych hlavách ešte čuší
a razom objaví sa zpoza lubu.

Snáď ostrá strela z kávového klubu
do mäkkých bokov piesni bôľno búši,
a podozrenie vznikne v nežnej duši,
že hľadal spevec slávu, zisk a chlúbu.

Tak hútam v strachu, znajúc svoju slabosť,
a preklínam už všetky dané sľuby,
i veršov ťažkých rýmy rovnobežné!

Tu Musa moja šepne: aká chabosť!
veď znelky tvoje nečítajú kluby,
ni múdre hlavy, ani duše nežné!

Poetom.

Vám súdeno je v ťažkej borbe žiť,
vám odpúšťa Boh napred všetky viny,
vám nepotrebno voľnú hlavu kryť,
keď pršia nízkej luzy zjedné sliny;

ved ony padnú na ich vlastné tváre, —
vy deti svetla, bratia rannej žiare!

Vás neobrazí klebiet zlostný šum,
ni sýtej hávedi hlas hromohlasný,
vás chráni svätosť nadpozemských dúm,
sám Tvorca duše vaše dychom jasní,
sám Tvorca dal vám čiastku svojej sily
a nalial bodrosť v útrobu i žily.

Vám ranný vietor — sladkej hudby tón,
vám rosa — more samých brilliantov,
vám potešením hromu desný ston,
vám sviežosť kynie z vetchých foliantov,
vám chaos skytá čistých foriem krásy,
vám v nemote zvuk zuní striebrohlasý!

Step suchá dáva vlahu v smädný ret,
púšť morská rodí ústam sladkú mannu,
tma dovoľuje všetko jasno zrieť,
zlosť v slávu mení hodenú vám hanu —
No kliatba, hanba, tma a smrti muka,
keď v zradnú strunu siahne vaša ruka!

Geniu.

(Príležitosťou koncertu.)

List posledný s líp chladný trhá víchor,
vrán hajno s hôr sa na dediny spúšťa,
ich krákot zneje ako chrapot smrti,

ňouž mrie a stene oslabená jeseň,
už pohotove zmeniť sa na zimu!
Hoc rieka naša posiaľ ešte voľná,
už nad ňou putom zvonia ranné mrazy,
a chcú ju zakuť v krystalovú väzbu.
Už biela plachta snežná s príkrych bedier
hôľ do dolín sa tichých sošinula
a skoro pokryje i roveň našu
a zhasne mihot posledného kvietka!

Vzdor mrazným víchrom cítim nádych jara,
vzdor snežným holiam mäkké tepla vanie —
vzdor krákotu vrán jemné, luzné tóny,
jak labute po čistom plese tiahnu
pred mojím sluchom, dušu ohrievajú
a potriasajú sladkým rozochvením —

Tak mení zimu v jasné leto človek,
keď poslušný je duchu! Tak nad mrazom,
nad spustou snežnou, nad ľadom i zhubou
víťazí duše äterická sila
a tvorí stánky umeniu a pravde;
tak duša topí to, čo telom skrahlo,
tak duša stavia tam, kde búra hmota,
tak duša blaží tam, kde morí krivda,
tak duša povznáša, čo zlosťou padlo,
tak duša žehná tam, kde kľaje mäso!

Ó, genius, ó, duch, ó, duše krása,
daj nám už tvojho vanu mocné prúdy,

nech vniknú razom v celý, celý národ
a premenia sa v skutky peknoduché!

Ó, genius ty biely rodu môjho,
nuž povznes, povznes naklonenú hlavu,
smútiacu veky nad zomdletým ľudom!
Už povznes jasné čelo, jasným bleskom
nech zaiskria sa tvoje milé zraky,
lúč radosti nech sletí priamo s neba
a rozpŕchne sa celým naším krajom
jak zlatý dážď, jak manna, jako rosa,
a skropí svetlom najtemnejší kútik!

Ó, genius ty biely rodu môjho,
šír krajom rodným prúdy äterické,
nech hmota obživne a slúži duši,
nech slúži kráse, dobru, pravde svätej!

Vianoce.

I zazvučala s nebies divná zvesť:
vám zatrateným zrodila sa spasa!
Ó, iďte ta, do neúhľadných miest
Betléma, hviezda nad stajňou sa jasá,
tam v jasľach Márie syn malý drieme,
to on, čo sníme s ľudstva hriechu bremä.

No, ktože veril v taký slávny hlas?
snáď fariseov posvätené sbory,
snáď námestníka purpurový jas,
snáď saducei a ich pyšné dvory,
snáď božský August, imperátor Romy,
snáď filosofi, patriciov domy?

Nie, uveril len samý prostý ľud,
pasáci oviec, oslov pohoniči,
a Herodes. Bo ostrý sluch má blud,
keď pravda rodí sa a temno ničí.
Vrah veril a kul vražedlné zbroje,
ľud uveril a niesol dary svoje.

I naša pravda, bratia, v tichý kút
poslala prvé blesky svojho jasu,
um biednych, slabých svobodil sa z pút,
zrak slzou mutný uzrel pravdy krásu,
no neverili mocní, žírni, svätí,
a kto z nich veril: iba samí kati.

Vrah uveril a uveril náš ľud,
ľud ticho chráni svätý závet otcov —
Vrah herodeský na nás volá súd
a reže deti, kmeťov, ženy, vodcov!
No, neboj, synku, i nám Egypt kynie,
vrah červami a smradným hnisom hynie!

Nitre.

Kde duch je Nitry starej skvelý,
čo nadchnul i náš hôrny kraj?
Už krýdla jeho zmalátnely
a všetky ohne povytlely,
a skutok klesol v lož a báj?!

Tam žírnych nív sa tiahnu pásy,
i vín sa rodí samotok;
tam hlen náš dáva pre vás klasy,
bo rieka s hôr ho nadol tasí,
nám nechá skalín holý bok.

Čo za tie nevdojaké dary
vy, bratia drahí, dáte nám?
Za oheň, čo nám z duší žiari?
Snáď pohľad hrdý, slovo káry,
snáď posmech na náš vrúci plam?

Duch Brezovej a Myjavenky
snáď vytuchol už napokon?
Kde piesní vašich vonné vienky,
kde bohatýrske rozpomienky
na boja národného shon?

Vy ste sa v hrtan smrti hnali,
len nôž vám blýskal v pravici,
vrah dvíhal svoje samopaly,
vy proti nemu iba skaly,
vy prví naši vojníci!

Má zbabieť kraj váš požehnaný,
kde devy predtým išly v boj,
má mrtvota tam rozbiť stány,
kde krvácaly prvé rany,
kde tiekla krv za národ svoj?

Nad Javorinou mraky čierne,
tam pod ňou duní temný ston;
kdeže ste, srdcia mužné, verné,
už čas je krátky do utierne,
už bije v poplach ranný zvon!

Ó, vzbuď sa, Nitra! v tebe sila,
buď pravicou zas pre náš rod!
Už raz si prvá boje bila,
zem našu prvá zkrvavila.
Zas ide búra. Na pochod!

Istá karriéra.

Verný je jako had,
stály jako luna,
ľútostný jako kat,
pevný jak vlna,
krotký jak hyena,
chrabrý jak zajac,
svojský jak ozvena,
vážny jak pajác,

čistý jak kloaka,
vrelý jak ľad,
o toho panáka
niet sa čo báť!

Epištola do Čiech.

Jak doznie ohlas z diaľnych, horkých Tatier,
až k požehnaným nivám českej zeme, —
jak zblúdiť môže iskra našich vatier
a padnúť v oddelené vaše plemä?
Oj, biedna — hasne prv, než oheň zjatrí,
a ohlas našich grúňov mrie a zčuší!
Už pustým slovom: »milujte sa, bratri«,
už staré ohne povytuchly z duší;
i zostal rozum, hraníc zhubná čiara,
snáď úklad tiež, a účet prospechára!

No hory naše, keď sa slnko kloní,
jak krvou obliate, tak rudo horia,
Váh spevným šumom dolinou sa roní,
noc príde: smrečiny sa rozhovoria.
Tá samá vôňa, jak za dávnych časov,
z tých dolín našich veje sviežim vaním;
i rozvaliny hradov bujnou krásou
pnú sa nad riekou, slávne spomínaním,
a v dolách, skromných chatách duše vrelé,
no, pomiluj Boh — bôľom rozochvelé!

Kamže to zašly bôľne moje vzdychy,
kam zaletely citov temné roje?
Hoj, Tatry synu, opustený, tichý,
páč: proti tebe silných vrahov voje!
Ty zhynieš! Nože iným nekaľ zoru,
keď ona sa tak usmevavo jasní.
A ked už hynieš, zbitý do úmoru,
nač kvíľbou mýliť pokrik plesu hlasný?
Nuž pohrob svoje kvíľby v horskom tichu,
nech vietor len zná o bolestnom vzdychu.

Nie, nehynieme! Svätý oheň horí,
hoc dusí jeho plamy drsná ruka!
Ó, bratia — z našich hôr sa život borí,
náš koreň silný, on i žulu spuká.
My hruďou ľahli na tie naše bralá
a nik nás viacej od nich neodtrhne,
nás magneticky drží Tatry skala —
a silný vietor iba plevu svrhne;
a hlboké sú našich grúňov svahy,
a vrahu nieto z našich dolín dráhy!

Lež či i vaše rovné, žírne polia
val cudzej búrky zdolejú a zhatia?
My biedni — no nás pre vás srdcia bolia,
Slavianstva ohrožení naši bratia!
Bôľ rastie, keď váš syn už samovoľne
pod cudzie jarmo ducha hlavu kloní
a, opovrhnúc vlastné kvety poľné,
za exotickým pichláčom sa honí...

No jestli žírne polia slabou haťou —
je pre vás miesto: tu pod Tatrou svätou!

Biblia sacra.

Renegátom.

Vo chvíľach trápnych, v bojoch špatno-nízkych
so zlobou vrahov, s vlastných hriechov ťarchou,
rád hľadím v svätú knihu patriarchov,
kde hnevy chrlia na rodných a blízkych,

kde prorokujú vrelý kúpeľ v krvi,
tu zkazu mesta, tam smrť zlého kráľa,
i vidia, jak sa celý národ váľa
ta v hroznú priepasť, i drobí sa v mrvy.

Na rovné viny rovná kliatba sluší —
vrah náš už spáchal judských zlostí summu:
i vidím plameň, smrť a hory rumu,
i čujem nárek — a teším sa v duši.

Na smrť
Alexandra II. Osvoboditeľa.

Starým putom znevoľnený
povzdychol si ruský ľud,
Ty si, cáre, počul vzdychy,
pevný vôľou, skromný, tichý,
vedels' puto roztrhnúť.

Turským zverstvom umučený
  pozastonal južný brat.
Ty si, cáre, počul stony,
poslals' svoje legiony:
  v prah sa zrútil vilný kat!

Teraz v zlatej ležíš rakvi;
  odpustenie žltá tvár
samým Tvojim vrahom hlása,
nad dŕžavnou hlavou jasá
  mučeníckej slávy žiar.

Osvobodils' nevoľníctvo,
  v plen ťa jala vrahov zlosť!
Predčasne si umrel, cáre,
pozri z nebies jasnej žiare:
  nevoľníkov ešte dosť!

Tri sloky.

On celou dušou rodu svojmu žije,
  s ním plesá pri zábleskoch predsvitania,
s ním v bôľoch kvíli, smutnou dumou nyje,
  keď príde rad na biedy, na strádania.
I nieto preňho hrozby, sľubu, priazne,
  niet prelesti a vábnej slasti v svete —
On rovno ide žitím, prázdny bázne,
  a vernosť zachová až brehom Lethe.
Nuž tomu sloka prvá! Nebies báň
nech hviezdnym bleskom venčí jeho skráň!

On v mladom veku blčal plápolaním
a zdravé ramä vysúkal ku dielu —
oduševnenie rozpáleným vaním
od srdca šumelo až hore k čelu.
No prišiel tvrdý život, vír sa stočil,
zval pyšný prospech, zvala česť i sláva;
on najprv len tak málo pozabočil —
za prvým krokom — druhý: klesla hlava.
Nuž tomu sloka druhá! Bludný brat,
tys' opustil ľud, čo zná odpúšťať.

On prijal od Boha žeň dobrých darov
i ľahko našiel pravú, dobrú cestu:
je plná vďaky, cti a krásnych zdarov,
zvuk mena letí od mesta ku mestu.
Bár temné mraky ľahly na rod celý,
ostatný prúžok svetla preňho planie.
Lieň sladká, mäsa tiaž mu čušať velí,
veď pôžitok neľúbi hrmot zbrane.
Nuž tomu sloka tretia! Mrak a tieň...
Rod môj! i meno jeho zapomeň!

Tercíny.

I.

Za Dantem.

Jak reťaz kvetná tercína sa vinie,
jak vlny morské tiahnu šíky slok
v trojzvučnom verši zlatej Ausonie.

Či smie sa ihrať slabý potomok
za božským Dantem trojrýmovým zvukom,
za jeho letom matný riadiť krok?

Nuž kto mu bráni zostať nedoukom?

— —

II.

Ó, vzmuž sa, rod môj!

Ach, darmo u nás v poplach bije zvon,
hlas jeho umre v granitovej stráni!
nadarmo zuní búrnej piesne tón!

Nás pred záhubou nikto nezachráni,
ba ani povesť nespomenie rod,
čo napadnutý kvílbou len sa bráni.

Nik nezastaví prísnej suďby chod,
nás ona ťahá do tmy zabudnutia,
už práska stavby bohumilej svod,

už prvé stĺpy s podstavcov sa rúťa,
až k nebu kundolí sa s ssutín prach,
a nad ním hladní krkavci sa krúťa.

Kde pozreš, samá slabosť, samý strach,
sbor silných otcov klesol do mohyly,
sbor našich umných blúdi v pustých snách.

V kút bezpečný sa už i mládež chýli,
jej strašná borba, hrozný v potu deň —
mier bez borby je vítaný a milý.

I milá neha, milá mäkká lieň,
dar majetku a plná čaša slasti,
vín potecha a celovanie žien...

Nech národ ide hoci ku priepasti,
nech orgiou si bláha vrahov pluk,
nech ľud náš hynie v zákerníckej pasti...

Nech rozhostí sa celé peklo múk
a dämon tmy nech svetlo naše hasí,
nám obranný štít padá z chabých rúk —

My tešíme sa! inu, také časy,
tak súdeno nám, taký sveta beh,
kto proti toľkým tupú oceľ tasí?

My v púšti morskej, ďaleký nám breh,
čln slabý — nuž nech voľno vetrom letí,
smrť naša ich a nie náš bude hriech!

Ó, beda, beda, slávnych otcov deti,
ó, spomeňte si na prešlosti jas,
z nej mužná sila do slabých dňov svieti.

Ó, vzmuž sa, rod môj! Svrchovaný čas!

III.

Slnku!

To Božie slnko zpoza šedých hôr
tak znechuteno, s kyslou tvárou vstáva,
kol neho chladných mrakov fádny chór!

I dňom sa nudí, mračí, požmurkáva,
jak túžilo by čím skôr na pokoj,
ta, kde ho slncová mať očakáva.

Ó, slnko, žitia nášho čistý zdroj,
ó, počuj prosbu úbohého syna
a pošli ešte vrelých lúčov roj...

Posledná mrazom klesla georgína,
sneh pokryl hole, mrazný veje van,
v ňom nocou skučí striga Meluzína...

Ó, slnko, nebež z našich pekných strán,
veď krajších nemáš v žiadnom pásme sveta,
len malú chvíľku rozlož u nás stán:

Daj milostive kus babieho leta!

IV.

»Tatry a more«.

Hviezdoslavovi.

Už zase všetko zmĺklo! Strašné časy!
Oj, čul som dušou niekdy onemenie
a vydal v bôli neumelé hlasy.

Ach, jaké bolo moje zadivenie,
že hluchá skala dala odpovede,
v tme ziskrilo sa bleskov mrholenie.

Duch podňal sa, a jako z čistej mede
zvuk rozhostil sa po slovenskom kraji,
rod zatúžil po kráse, farbe, vede!

Nie mne, nie mne, tak duch môj kričal v taji,
nie mne, len mojim, Bože, buď mi svedkom,
to odprisahám žitia na pokraji!

Čo smrti strela bodne v prse letkom,
nie mne, ó, Pane, sladkosť toho zdroja,
ja v horkosti rád pôjdem k svojim predkom...

Len keď viem, že tá biedna lyra moja
cit dobrý, pozaspalý zobudila
a národ vyrušila v hurhaj boja!

Ó, strastná, hrozná žitia môjho chvíľa,
už zase všetko nemé! — Strašné časy,
mňa fantásia šaľbou omámila ..

Zas všetko mlčí! Diaľny záblesk spasy!
Už zúfať chcel by rozum zatemnelý,
s ním neznosný bôľ jako s žertvou hrá si!

No, razom silné tóny pozavznely...
Ó, tvoje tóny, hlboké a sladké,
druh nedružný a spevec osamelý!

A nové kvety kvitnú v tvojej hriadke,
ty nepýtaš sa, jak ich vôňa chutí,
či tlieskať budú umy plytko-hladké,

či bolesť tvoja chladných pozasmúti
a obraz tvoj sa slepým pestro zjaví,
či kázeň tvoja vinných pokormúti!

Ty nepýtaš sa, či ti venec slávy,
či venec z tŕňov rozmar času chystá,
a spievaš jako slávik bez únavy!

Dosť! Tebou i mne nesmrteľnosť istá!

V.

Už šumí . . .

Čas letí, letí — bez krivúľ a zmätku,
len Boh mu pánom, on len Jemu slúži,
je jeden, celý, večný, bez počiatku.

On z neistoty, z chaosu sa hrúži,
kam ani myseľ nikdy nedoletí,
a zase v chaos, v neistotu túži . . .

No v jeho prísnom behu rastú svety,
a zase hynú v ustavičnom vrení,
sám rodí a sám hltá vlastné deti.

Rod náš ho čaká v búrnom rozochvení,
čas ešte túžbu jeho nesrozumel,
ľud čaká, čaká v strašnom utrpení...

Mne zdá sa, čas už nad ním pozašumel!

VI.

Ruským spevcom.

Čo? Vari závisť v srdce moje padla?

Veď stráni sa jej, jako zlého hada,
a nikdy sa mu ešte neprikradla,
keď vábil mamon, sila, skvost a vláda.

A predsa razom závisť srdcom zvládla,
i horí ohňom veľkým, plamenistým,
i darmo prosím, aby povychladla.

Nie slávu vašu, celou dušou istím,
nie pamätníkov vašich bronzu hrdú,
nie čelá kryté lauru skvelým listím —

snáď závidím vám, žreci svojho ľudu!
No ľútosť bôľna v dušu moju letí,
že prikutý som na mizernú hrudu...

Vám, bratia, kynú veľké, voľné svety!

Slovenčina.

Stance.

Ja v hybkú stancu, ako v nový šat,
chcem obliecť slovenčiny milé zvuky!
Ó, nerob, nerob! Volá umný brat,
kvet nevynútiš tam, kde nie sú puky.
Náš údel robota a rabské muky,
nám nepristane verša pyšný tón,
strún zlatých nech sa netýkajú ruky,
veď nám už smutno hučí smrtný zvon,
nás čaká chladný hrob a posmech napokon!

Veď mäkkých, jemných rythmov naša reč,
múk tisícročných dcéra, nepoznala;
nad ňou sa zvíjal vraha ťažký meč,
keď iné hlaholily, ona spala...
Keď iné v terem vôľa kráľa zvala,
ju sácal každý lakaj v temný kút!
No dosť už! Ona ako Lazar vstala,
Boh sám ju vzkriesil, ako zrno z hrúd —
Nás čaká žitia jar — a spása verný ľud!

Trochej a jamb.

I.

Vážne kráča trochej v čistom poli,
ide cestou rovnou, zkoľajenou;
jambus skáče divo v rujnej vôli,
jarkami a horou zahájenou.

Učili ma trocheicky chodiť,
ukázali cestu rovnú, hladkú;
ja som volil radšej horou brodiť,
preskakovať jarky bez poriadku.

Jambus ihrá, ako víno tuhé,
ako tátoš neskrotený cvála —
pestrie sa jak sedem farieb v dúhe,
lavinou sa s vysočiny váľa...

Trochej zvoní, ako sklená hrana,
šumí hladko, ako voda riečna.
Mne je milšia búra rozihraná,
divou stepou jazda nebezpečná...

II.

My jazyk svoj sme zlatým putom stiahli,
prúd jeho vtisli v ruslo granitové,
tak na svobodu zdedenú sme siahli
a vykresali z neho formy nové.

Veď ľúbo znely voľné kolísania
vín roztočitých v neviazanom behu,
keď spevec hronský dal sa do plesania
a krivým veršom prelesť sial a nehu!

Ach, večne ušly otcov časy zlaté!
duch mocný lámal foriem zákon jasný,
a predsa zkrsly tóny prebohaté
a život sálal z bezprízvučných básní!

No vôľa voľná právo má len vesnou,
keď klíčia prvé kvety, škrováň spieva...
Už leto ide, novou zvučí piesňou
a v nový, šumný šat ju zaodieva.

Dve chvíle.

Čuj! veď zlý duch mi klope na vereje:
už hnevom strašným hruď sa rozohreje
a srdcom čierna krv sa búrno prúdi,
zášť rastie, zkrsá pohŕdanie ľudí,
bôľ reže útrobu a svetlo hasne.

I slza žravá kalí oko jasné!

Duch dobrý zavial — mäkne srdce v hrudi,
hnev tíši sa a milota sa budí,
chýb odpustenie, zabudnutie viny —
jas rozmohol sa, odstupujú stíny —
i teplo šíri sa a dušu blaží...

I slza krotká jemno oko vlaží!

Príde surma!

Prišly jaré, dobré chvíle,
  okrial duch náš plesom;
hymna nová zuní mile
  dolami i lesom.

Nádeje, jak zlaté hviezdy,
vzošly v našej duši:
a ten ľud náš?
Čuší! — —

Prišly ťažké, smutné časy,
srdce žiaľom puká;
čo deň hýria biedni rasi,
čo noc, nová muka.
Pilná ruka nastavala,
vilná ruka ruší:
a ten ľud náš?
Čuší! — —

No, veď prídu iné chvíle,
príde surma búrna,
roztrepaná v črepy hnilé
padne vaša urna!
Rozpadne sa ťažká reťaz,
čo Slováka kruší:
a ten vrah náš?
Zčuší! — —

Na okamih.

Jak páli slnko, v ľahký závoj skryté,
až zrumenilo tvoje biele líce —
list nepohne sa, sláčky pozavité,
na suchú slivku sadly lastovice

a štebotajú striebornými hlásky;
o čom tak asi? Snáď o dobe lásky.

Ó, sadni v trávu, čujme čvirik pestrý...
ó, nemrač, krásna, oblé svoje čielko!
Ja u nôh tvojich, jak u rodnej sestry...
tu podávam ti maľované skielko;
hľaď cezeň, milá, na kraj, lúky, hory!
Hľa, ružovými blesky všetko horí!

I horí rieka roztopenou lávou,
i tráva suchá zkvitla purpurami,
i šedé nebo zrudlo, ponad hlavou
jak gobelin sa stele priestorami...
Dosť jednej chvíľky! Skielko s oka klesá,
púšť bezfarebná okolo nás strie sa!

»Dom«.

»Keď prišla Vesna, šumno podkasaná,
  keď zahorelo purpurom jej líce,
jak svižné strielky za bieleho rána
  za krásnou priletely lastovice,
pod známou strechou hniezdo vystavily,
dom celý spevom krotkým oživily.

Tu prišli tuční rozškrečaní vrabci,
  — videli, jak si lastovičky hovia —
pred orlom naším voždy podlí chabci,
  no voči ptencom krotkým — hrdinovia —

vyhnali z hniezda vtáčky milohlasé,
oddali hniezdo svojej vrabčej chase.

A naše hniezdo hneď sa premenilo:
prv čisté, cudné, smradom teraz dýše;
prv strieborný tam švitor zunel milo,
včuľ sprostý bľabot chrčí hnusno s výše,
prv útulné, jak domček pod horama,
včuľ visí z neho pazderie a slama!

V zobáčkoch útlych nanosily hmotu
ku svojmu hniezdu družné lastovičky,
krýdelkom pilným odvievaly psotu
a staraly sa svoje o detičky.
Vrah priletel a po deťoch je veta!
i otcov vyhnal do chladného sveta.

Len chvíľku malú vtáčky žalostily
na suchej vetvi striebornými hlásky,
že vrahovia sa špinou rozhostili
tam, kde bol kútik čistoty a lásky;
no život neprestajne vrie a zove:
podňaly krýdla stavať hniezdo nové.

A Boh dá času, pohody a sily!
my k nemu zrieme úzkostlivým zrakom,
ó, daj nám, Bože, v ťažkej žitia chvíli
Svoj záchvev tvorčí! Ukáž jasným znakom,
že neopustíš v pustom vrahov ruchu
toho, kto stavia v Tvojom svätom duchu!«

Tak znely vzdychy hrudi rozochvelej,
  keď múr sa milý dvíhať počal znízka...
Dom stojí už — spln túžby veľmi smelej,
  a vkusný, frontom nádherno sa blýska —
To dosť? Ó, bratia, bez ducha a sily
len hŕbu skáľa sme si nanosili!

Ó, udelils' nám pomoc, Pane milý,
  daj nám i ducha uznať Tvoje dary,
čo národ staval v hroznej ťažkej chvíli,
  nech nerozbúra chlad a zášť a sváry!
Zvráť myseľ bujnú, dobrotu daj duši,
ó, zažeň všetko, čo mier srdca ruší...

Ó, zažeň chlad a neveru a chabosť,
  v nás veľká sila razom vznikne znova,
žiaľ úpenlivý zmení sa nám v radosť
  a svobodou tiaž bude otrokova,
a všetko zmizne, čo nás tlačí, chromí,
nie »dom« len, zkrsnú u nás jasné »dómy«!

Krajinka.

Skál nevidíš, ni srázov romantických,
hrad nečnie šedým múrom do vysoka,
slov netreba ti, bratku, patetických,
len zdravý smysel, ostrý pozor oka:

tu roveň; role bežia jako stuhy,
tam mierny briežok, pod ním poľná cesta,
na šedom nebi riasnych mráčkov pruhy,
dym komínov nad diaľnym pásmom mesta,
hôľ krivolaká línia sa vinie
a kontrastuje v svetle žltej zory,
tma od východu valí sa na hory,
pás žltej zory úži sa a — zhynie...

Naša tragédia.

Prosa.

Mať porodila syna; srdcom vrúcim
ho plekala. On rástol, stal sa súcim
a veľmi čulým chlapcom. Otec vraví:
no, stará, keď som išiel od Náplavy,
kde bujno rastie ovos náš i jačmeň,
pán rechtor stretnul ma. »Deň dobrý«, začnem,
»tak ďaleko pán rechtor v pole chodí,
»hľa, teší ich tiež pozreť na úrody?«
A slovo k slovu; naraz rechtor rečie:
»hľa, milý Krkoš, čas tak rýchlo tečie,
»že nebadáte, jak váš synček rastie,
»vy nemyslíte snáď na jeho šťastie?
»Váš Janko, to je umné, milé dieťa,
»tak sľubne jeho modré oči svieťa,
»tak rozumne vždy v škole odpovedá —
»ej, u vás nenie o groš valná bieda,

»nuž čo? ej, škoda! Kúštik dobrej vôle,
»on bude sedeť vo vysokej škole!«
Mať rudé ruky pod zásterku skryla,
jak jed sa v dušu mužova reč vryla,
do srdca bodlo čosi, ako ihla,
i bojazlivo vlhkým okom mihla...

Syn išiel do škôl; otec ďalej stíska,
mať hrdluje sa — synček v svete výska,
mať tichou nocou roztúžením plače —
syn v rujnom chóre spieva si a skáče,
mať modlí sa a vzdychá v tajnom bôli —
syn drzo hreší v rozuzdenej vôli!

Dlh za dlhom sa na chalupu valí,
už čiastku rolí domu odorvali,
už schudly volky, humno prázdne stojí...
no syna majú! On im rany zhojí!

Ba pekne zhojil! Odrodil sa cele,
reč cudziu huba nestydatá mele,
jak nákazy sa materčiny ľaká,
jak podlec chabý pred modlami kľaká,
jak chabý odroň zabudol na nivu,
jak nevďačník na chleba čiernu skyvu,
jak Kain brata vraždí, otca haní,
jak divé zviera matke srdce raní!

Dar Boží, talent zdedený po matke,
on nesie cudzím! Otca meno sladké

už stalo sa mu nepekným a tvrdým,
keď počal dvoriť frýnam sveta hrdým,
keď chcel mať slovo bujnom na rákoši,
z Krkoša stal sa razom Karákoši.

Že fádna pieseň? Veru strašne fádna,
no osudnejšie pre nás neznie žiadna,
jak umieraček kvíli s našej veže,
jak ostrá oceľ v dušu sa mi reže!

Slovenčina — Popeluška.

Oktávy.

(Jaroslavovi Vlčkovi.)

Šat skvelý posledné nech sloky zdobí,
nech skončí oktávami zvonný chór.
Už práska puto macochinej zloby,
nímž Popelušku brala na závor!
Už idú, idú vytúžené doby,
keď ona na bál pôjde v cársky dvor!
Viem, keď raz skromná v jasný terem vkročí,
oslepí krásou dvoranínov oči.

Princ sám sa razom k skromnej kráske skloní
a láskou zblčí mladá jeho tvár,
veď ona všetky dámy krásou zroní,
jak hviezdy z rána slnka silná žiar...
No darmo princ môj sladkým slovom zvoní
a darmo kúpil snubný prsteň v dar,

veď ona sa mu o polnoci skryla.
Snáď meteorom do zeme sa vryla?

Nie do zeme, ó, hrdá dvorná chasa!
Tam v äteri, hra, mihotavý roj!
tam slovenčina v harmoniach jasá
a pije lahôd Božích čistý zdroj;
tam ona s cheruvami milo hrá sa
a učí piesňam nebies svetlý voj,
tam nad ránom si peruť svieži pelom
a potom v Tatry chváta v lete smelom.

A keď už sletí k našej rodnej chate,
zas v Popelušku premení sa vráz!
Kde švandry chodia v hodvábe a zlate,
tam ona v handrách trpí hlad i mráz.
Jej božské údy v rozodranom šate,
v púšť hluchú zuní nebeský jej hlas,
on zuní plavno, sladkú nótu snuje,
no darmo, darmo, málo kto ju čuje!

A sú v nej tóny, ako v lyre zlatej,
spia tichým snom, jak v lone ladných strún,
princ spevec, blíž sa k nej len v chvíli svätej
a pieseň piesní pej jak Šalamún,
pej pieseň v chvíli, čistým ohňom zhriatej,
pej jako príboj večných morských lún,
nech iný spieva spev, čo zemi slúži:
reč naša nádherná zas k nebu túži!

Nálada.

Hukoty z dolín nesú sa k bralám,
rachotí hromom ozvena vzteklá,
čeliadka čierna hrnie sa z pekla,
jačí a reve, trasie sa »állam«!

Rodáci drahí, povedzte, kde sme?
Lahoda krásna otčiny zmizla!
Škulavým okom bosorky zizla
akási veďma, volá sa »esme«.

Odporná mlha z jaskýň sa vzniesla,
spálila umy, zkazila mysle,
zemiaky hnijú, hrozno je kyslé.
Diablu sme boli dlžni tie heslá!

Ján Hollý.

* 24. 3. 1785.

Spev milohlasý ku oslave zuní
z čias starých i z dňov našich rozorvaných,
ó, básnik, tebe! Slabé moje struny,
nič nepridajú k tónom povolaných;
či bublot riečky pridá sily hromu,
či mušky krýdlo víchra zväčší víry?!
A sláva tvoja podobná je stromu,
čo rok za rokom mohutno sa šíri,
hľa, samorostom do výšavy planie,
už temenom sa týka nebies bane.

No predsa spievať vďačné srdce núti:
  sto rokov prešlo, čos' nám Bohom daný.
Archanjel Michal bielej na peruti
  sniesol ťa z nebies na pozemské strany,
on s dušou tvojou zastal ponad svetom
  a riekol: ta s ňou, kde je najviac bôľu,
i rovným, plavným rozšumel sa letom
  a zastal rovno Tatier na vrcholu.
Nad rodom naším zastal, hlavu sklonil,
nad tisícročnou mukou slzy ronil.

I rástlo chlápä v hustom, temnom boru,
  mládenec v ťažkú dumu skláňa hlavu.
Hoc temno vôkol, on už čuje zoru,
  hoc hana vôkol, on už tuší slávu.
I siahne v struny, nemé tisíc rokov,
  z nich zhučia divné rozvlnené tóny,
čuť ozvenu od mrtvých Tatier bokov,
  čo spala v horách hluchých čez äony!
Oj, sladký starče, veľa nám to, veľa!
Ó, básnik, prorok, ó, dar archanjela!

Nuž očuj hrdosť našu málo slovy:
  Tys' kosťou z našej kosti, telo z tela,
my po teba sme nešli k súsedovi,
  čo pyšno vraví, že my nič, on veľa!
Tys' meno otca svojho verne nosil,
  ľud unížený bola tvoja chlúba,
svoj národ zvelebils', za ľud svoj prosil
  pred oltárom i v tieni svojho duba!

Tak sláva tvoja do výšavy planie!
Hľa! temenom sa týka nebies bane!

Predcit.

Už dosť je žalôb! Citný hlas náš mierniť treba!
Hoc mnohé srdce za nás búrne zabúšilo,
keď zazunela pieseň naša tiahlym tónom, —
dosť spevov smutných! Verím, hrobné ticho
v kraji,
búr hrozných bude istým proroctvom i splnom.
A v tichu príprav nech sa ťahá nemá rada
až po prípravu k smrti doma lebo v cudzom
svete,
či umučením rukou odvekého vraha, ktorý plesá
a usmieva sa teraz hrdým sľutovaním
nad bezpomocným stádom slovenského rodu,
či premožením v borbe nerovnej, no smelej.
Už dosť je žalôb! Idylly čas prešiel i nám,
čas lyriky a poetických vdochnovení,
nám chystať treba ramená ku dráme veľkej;
bo verte, čas sa blíži celkom iný, nový;
zem smädná žiada krv a za korisťou mäsa
už hajno vrán a kaviek hladno kráče v poli.
Vzduch, presýtený miasmami, požaduje
van búrnych víchrov, oheň striel a hromu revy.
Už dosť je žalôb! V ťažkú dumu klesá hlava
a horkosť blenu plní celú bôľnu dušu.

Milujte spevcov!

Kamkoľvek noha tvoja vkročí,
zrak iste samých vrahov zočí.
Či hľadáš pravdu, pass pre voly,
či platíš daň od vlastnej roli.

Choď na ulicu, tam sa hmíria,
po promenáde zápach šíria,
ryng zuní barbarským ich škrekom,
sál stoličný ich divým vztekom.

V chrám ideš: odrod s kancľa hrmí;
vo škole: Iškariót kŕmi
cudzotou tvoje vlastné dietky.
Snem? Intriguje, rečni pletky.

Na klinci v krčme fádne visí
zdrap potlačený. Čo v ňom? Kýsi
zbeh udáva tam, zrádza, špiní,
so stĺpcov besné kvapčia sliny.

A preto, drahí bratia moji,
kto pri vás celou dušou stojí;
kto lyrou rodnou k vám sa bere:
ó, otvorte mu svoje dvere!

Kto zlatou piesňou národ silí,
ó, priviňte ho, bratia milí;
on znovu zdvihne, čo vrah zruší,
veď on je dušou vašich duší!!

——

Kde zrak? kde sluch? kde cit?

16. 11. 1906.

(Karol Kuzmány.)

Či nečujete? z hrobky zunia hlasy;
či nevidíte? s neba blčia jasy;
či nehnete sa? zem celá sa svíja,
že národ znovu spevca odzabíja.

Či nečujete? prorok hromom hrmí:
či nevidíte? osten smrti strmí;
či nehnete sa? peklo zemou striasa,
a vy ste flegmatická pigra massa!

Dal dušu vám, i um, i bôľne telo,
dal piesne, múdrosť, smelé, mužné čelo,
krv srdca svojho vylial bez reptania,
a u vás nenie ani spomínania??

Ha! stras sa, Gája, trasom nadpekelným!
Ó, beda slepým, hluchým, neciteľným!!

Vianoce.

1906.

Spev novorodzeniatok:

Anjelia počali vianočné spievanky,
pastieri počuli prví ich hlas.
Odvtedy zunely dohviezdne vítanky
výročne, sviatočne million ráz!

Starcovia, detušky, devy i matróny,
poeti nadšení, poeti zlí
tisli sa k jasličkám spevnými ozony,
pripojme i my k nim hlások náš mdlý!
Spasiteľ, dieťatko, vrstovník milený
posvätil, oslávil útly náš vzrast.
Žehnaj nás, pomáhaj, hviezdičkou zjasnený,
hotuj nám, Ježiško, nebeskú vlasť!

Hrnec.

G. P.

»Krásny som a tučný, okrúhle mám ucho,
utešené líce a bachraté brucho.

Z dobrej som ja hliny, glasúru mám jasnú,
pevné dno a dieru veľkú, hromohlasnú.

Všetko vo mne zovre, všetko sa i zvarí,
vojde do mňa hrúza všelijakej váry.

Nepýtam sa, odkiaľ sa tá vára vzala,
smrdela-li hodne abo či voňala.

Nepýtam sa, na čiej ona rástla roli,
abo z akej pošla pajty či stodoly.

Schlamcú, zhltnú všetko moje hrubé perny,
nedbám, že som s oboch bokov taký čierny.«

Tak sa chvastal hrnec, nadul sa a mľaskol,
v tom sa smrady zdvihly: hrnec biedne praskol.

Po zemi sa váľa jeho veľké ucho,
pevné dno i huba i to čierne brucho!

Fetiš.

Zevs, Osiris, Isis, s Astarte a Baalom
žertv nezhltli toľko v svojom hlade stálom,
ako zhltol fetiš, pustá skala hluchá:
milliony mizly v priepasť jeho brucha!

Nemá ani hlavy, ani srdca v hrudi,
predsa drží berlu nad hrbami ľudí;
nemá umu, citu, ani sily v rukách,
predsa mrú ním ľudia v nekonečných mukách.

Hltá celé kraje, pije celé rieky,
mliaždi raže, žitá, seje svár a vzteky,
väzní nevinného, vraždí malé deti,
zahasíňa všetko, čo len trochu svieti.

Bez duše a citu, bez krvi a svalov,
ideál mu bahno, bohom mu je válov.
Kedyže mu, diable, smrtnú ranu vlepíš?
kedy s tebou v peklo prepadne sa fetiš?

Rabulistom.

»Sľuby sa sľubujú...«

Neplaš sa, horí-li, ale hybaj hasiť,
padne kto do vody, nekrič, lež skoč spasiť.

Nehubuj, nešvindluj, bár svet ľúbi klamy,
statočné a dobré najdú bez reklamy.

Nesľubuj popredku, aké skutky spácháš,
preveliká hanba, výnde-li: že tlácháš!!

Ľahko je vystaviť konto budúcnosti —
preťažko zaplatiť účet prítomnosti.

Márno je slávu žať za sľúbené diela,
neprijdú: zastaneš, jak pred bránou teľa.

Hotovým platí sa v duchovnom revíre,
zmenky tam neprijmú i pri dobrom žíre.

Nedriemaj!

Keď sa ti otvorí cintorína brána,
budeš, synku, driemať i v noci i z rána!
Keď sa ti otvorí temná jama hrobu,
budeš spať, synu môj, nekonečnú dobu!
Keď ti hrob pokryje zimzeleň a tráva,
vo večnom pokoji spočinie ti hlava!
Dosť sa vyspíš, synu, v chladnej zeme hrudi,
kým ťa anjel Pána zlatou trúbou vzbudí.
A preto dnes nelež, pokiaľ srdce bije,
rob, bojuj, tvor, hýb sa, bo len hybnosť žije!
S ľuďmi ži po ľudsky, miluj, teš sa, plesaj,
raz do výšky jasaj, raz do hĺbky klesaj!
S národom ži v láske, na vraha hľaď s hnevom,
plačom smúť za mŕtvym, živých vítaj spevom.

Krásu dušou hltaj, teš sa vôni ruží,
ucti nehu ženy, rytierom buď s muži.
A ked zvečerí sa, a noc príde srázne,
poruč dušu Bohu, bez ľaku a bázne.

Máj.

1907.

Taký si mi svieži, akýs' niekdy býval,
keď som sa na teba okom chlapca díval.
Taký si mi nežný v chladnej Turca strane,
ako pod Lovčenom lebo na Rujane.
Taký si mi mladý, kde sa Lysec vzpína,
ako tam, kde smúti šedá Javorina.
Darmo chceš ma zroniť, šedivý vlas v brade,
srdce moje svieže, nežné je a mladé.
Darmo bolesť bolí, hnev na podlosť tiesni:
dobré city vrú mi v útrobe i v piesni!
Darmo hlúposť chce mi posledné dni mútiť:
ja nebudem predsa žalostiť a smútiť.
Pri východe slnka chodím si do hája,
veselím sa rujno z krás mladého mája.
Veselím sa rujno s ružoprstým ránom,
chválim Hospodina spolu so škovránom!

Sloka.

Už mrká, prešiel žitia deň,
na myseľ klesá šedá tieň,
a predsa ešte ľúbim spevy,
i búrnu lásku, búrne hnevy.

Už dávno prešla žitia jar
a leta vrúca zhasla žiar,
i jaseň moja hynie, hynie:
a predsa spev sa z hrudi vinie.

Driev noc sa musí s neba sniesť,
až potom vidno krásu hviezd.

Spevcova kliatba.

24. 12. 1907.

Jestli ďalej pôjdete na bludárskej ceste,
kliatba strašná stihne vás v dedine i meste,
kliatba spevca verného, mohutného slovom:
ani vtáča nešibne ponad vaším krovom!

Jestli mučiť budete bohumilé rody,
jed vám bude vyvierať zo skál miesto vody;
jestli tráviť budete duše našich detí,
roľa vaša miesto zŕn plodiť bude smeti.

Jestli przniť budete naše rodné zvuky,
všetky žitia radosti premenia sa v muky.
Miesto Vianoc ľúbezných horké dni vám svitnú,
synia vaši zkazia sa, dcéry nedokvitnú.

Jestli hroby chystáte slovenskému slovu:
to vás stiahne za nohy do temného rovu,
upírom sa do lože vašej v noci vlúdi,
všetku krv vám vyssaje z vašej zlostnej hrudi!

Skald.

Björnstjernovi Björnsonovi.

Neznali nás, a ktorí nás znali,
pot a krv a dane iba brali;
odznal nás i mnohý, krvou blízky:
boli sme mu »odtrhnutí«, nízki.

Deti žral nám šarkan večne hladný,
nezastal nás brat náš svetovládny.
Reč nám rvali z ubolených ďasní,
mlčal Juh náš vrelý, slnco-jasný.

Razom z diaľky mocný ozon duní,
severné sa more búrno zluní,
rozbolené Váhu na akkordy
ozvaly sa skandinávske fjordy.

Hviezdo jasná polárneho neba,
biely kmete, Boh nám poslal Teba!
Vďaka naša v ústrety Ti letí,
ale najviac láska našich detí!

Pokrokár.

Však ste hlúpi, zaostalí,
dobre, že vás hroby vzaly,
že ležíte hore brady,
tmári, blbci, retrográdi!
Čo vie dobre každý šušeň,
Sokrat nevie, čo je rušeň!
Opýtajte sa Platóna:
čo je železničná zóna?
Spýtajte sa Xenofona
o tajnostiach telefona?
Hoci sú to grécke slová,
budú mlčať ako sova,
zahanbí ich gymnasista,
nielen múdry realista,
zahanbí ich proletár,
žurnalist a pokrokár!
Lykurga zje parlament,
Homera zje dekadent,
a na pospas psia stonoha
zhltne ešte Pána Boha!

Bačkor.

Slovenská krv v žilách jeho prúdi sa,
ale on jak panský chvostík krúti sa,
slovenská mu hunka kryje údy,
ale jeho bačkor hriešne blúdi!

Slovenská ho biedna matka zrodila,
slovenská zem preňho chleba splodila,
v slovenskú zem klesne na ostatku,
ale bačkor zrádza zem i matku!

Ó, národ náš, chráň sa panských ocasov,
chráň sa podlých, popanštených mamľasov
viac než drakov, šarkanov a potvor!!
Zahyň večnou kliatbou, zradný bačkor!

Somolický mladému básnikovi.

Čo v prsiach žije, žiada svetla,
či vo dne, a či keď sa stmilo,
to všetko, čo sa skrýva v duši,
vždy žiada tavon, aby žilo!

Ja pozdravujem tvoju prácu,
tvoj veršík nový v jamboch chabých,
rým tvoj je tupý, prosodia
na nohách stojí hodne slabých!

Náš Hanzlík vraví: »V trochäusoch
Slováci krásu zvelebujú,
i keď sa krivda po nich plazí,
len »Nitra milá« vyspevujú«.

A pravdu má on, ale móda
akási do nás uderila,
a cudzina sa v naše verše
tak ukradomky vteperila.

Nie vari radno požičiavať
si v cudzom háji cudzie tóny,
či nebolo by príjemnejšie
počúvať iba svojské zvony?

Len trochej dáva hudbu piesni,
i srdce pri ňom krajšie spieva;
nuž či si počul, aby v poli
si v jamby vliala city deva?

Vajanský Somolickému:

Máš svätú pravdu, žehnaj, Bože,
brat sladký, tvoje spevné gamby!
Lež prečo vlial si polemiku
tak umnú v samé krásne jamby?

Východ.

Slniečko vychádza
  nad pyšnou Vysokou,
bleskami víťazí
  nad tmou černookou.

Šafranové zore,
  jagotná modrina,
a v modrine nebies
  tajomná hlbina.

Škovrán, lastovička,
  kvetiny i tráva:
všetko Pánu Bohu
  teplú vďaku vzdáva!

V tomto punkte iba
  ja robím výnimku:
ja by som si ešte
  pospal za hodinku.

Ale prísny rozkaz
  môjho kapitána
vojačka chudáčka
  so štrozaku sháňa!

Nech čert vezme zore,
  kvety i škovrána,
ale predovšetkým
  môjho kapitána.

Matkino šťastie.

(K Věšínovmu obrazu.)

Nie ľahko odkryť krásy nášho ľudu:
škrupina biedy, závoj pohanenia,
zlosť posmeváčov, schválny prepych bludu
vtisly mu na tvár pečať unímženia!
No pod škrupinou bystré tvoje oko
vynašlo jasot farieb premenistých,
a nazrúc v život ľudu prehlboko
pokochalo sa v črtách ladných, čistých!
Tvoj štetec verný upevnil to chvenie,
On zjasnil žitia nášho tajné vrenie.

Oj, matka mladá, rozkoš v tvojej tvári,
nám, potlačeným, je tak milá, blízka!
Len teš sa v decku! Slnko teplo žiari!
trávová plachta, mäkká je kolíska!
Len teš sa, matko, už nebude rabom,
keď šuhaj silný z neho povyrastie,
už umieračkom vyzváňajú drábom,
ty právo máš už na materské šťastie.
On voľný bude, ver mi, tvojmu veštcu,
ver svobodnému Věšínovmu štetcu!

Epilog.

Jozefovi Škultétymu.

Velieniu Božiju, o muza, buď poslušna:
Obidy ne strašas, ne trebuja vienca,
Chvalu i klevetu prijemli ravnodušno
I ne osparivaj glupca.
Puškin.

Tam v šedej nekonečnej diaľke býva,
za horami a dolami sa skrýva
(pre krátky, suchý zrak len prázdna jama,
pre hlúpeho len jarok pod nohama)
zdroj krystálový. Zlatá zora rania
v ňom zhliada sa, blesk luny sa mu klania,
i slnko poludnie, keď hrdo jasá,
doň najzlatejšie blesky svoje striasa.

Hoj, chlapec bol som, a už túžba smelá
za ním sa niesla jako šibká strela;
za ním som túžil jako smädné sŕňa,
keď k bystrine sa drie cez hôrske tŕňa;
za ním som ronil slzy v tajnom smútku,
báj o ňom bájil v potemnistom kútku,
a keď ma v prósu surový deň sácal,
ja nocou vo sne dlh som túžbe splácal.

A keď už s očú detstva závoj padol,
hlas harmonický zavznel s výše nadol,
hlas ľúbezný i svodný, prísno-žiaľny —
i silný, jako rohu ozon diaľny.

hlas kovový! Tak iste vzdušná víla
z hôr svojim spevným slepcom hlaholila:

»Ta k zdroju, šuhaj! Odhoď všednú masku!
Boh rozžal v hrudi tvojej rodolásku
a pridal ku nej spevu ťažké skvosty,
a dá i požehnania z vysokosti!
Ta k zdroju! Napred za ním v šedé diale;
veď z matky bielych pŕs už ideále
si vssal, a nad kolískou ladné stíny
ti prestieraly ruky heroiny!!
Ta k zdroju smelo za hory a doly,
veď dedi tvoji ctní už mužia boli,
im horel v hrudi požiar predvečerný:
v tme boli ešte — a už roduverní,
a prvé zorné blesky našej slávy
už aureolou ovily ich hlavy.

Za zorou, lunou, slnkom k zdroju smelo:
tvoj otec slávou pokryl jasné čelo,
keď všetko tlelo v mĺkvosti a tôni,
on ukázal, jak oceľ k sláve zvoní!
A keď už vierolomstvom všetko kleslo,
on skutkom vydal žitia nové heslo,
on boril sa jak Titán v štyri strany,
nevďakou svojich k vieske prikovaný,
on boril sa za národ z hluchej jamy
a duchom páril ponad oblakami,
jak Prometheus pribitý na Tatru,
že roznietil pre národ žitia vatru!!

Nuž, synku: predkov krv i v tebe prúdi,
hľa, cesta! Kto cti otcov, nezablúdi!«

I šiel som napred cez doly a hory:
hruď svätým ohňom zapálená horí,
a darmo vábi neha mäkkým lonom,
i darmo volá márnosť búrnym zvonom;
i darmo hojnosť k žírnym láka hodom —
ja k zdroju otcov rovným šiel som chodom.

Hľa, krystálový zdroj sa vlní, blýska,
a nad ním šémy, deje, vidoviská,
a nad ním citov veľkých zápolenie,
pal lásky, surma žitia, bôľne mrenie,
šum mora, Tatry nadoblačný efir,
hôr vôňa, divý orkán, tichý zefír.

I načriem čistej vlahy trasnou rukou;
i pijem radosť nebies s pekla mukou,
i cítim hory ľadu s vrelou lávou,
i sŕkam hanu hlupcov s jasnou slávou!

Pri veľkosti sa drobná háveď plazí,
čo súcit zohrial, ona chladom mrazí,
a k tomu víťazný vrah v dušu hrmí:
tvoj národ celý klesne v žiaľne rumy,
a všetko, čo si dumal, spieval, sníval,
odnesie v bezdnu nových časov príval;
a sami tvoji blízki v túto dobu,
nenajdú potom stezky k tvojmu hrobu!

Ja predsa letím cez doly a hory:
hruď dvojmo ohňom sväto-janským horí,
a svetlo moje tebe, rod môj svieti,
za teba prosba k Hospodinu letí...

Ja predsa letím cez doly a hory,
mňa ani nevďak svojich nepokorí,
a jestli spev môj teraz hluchým zvoní:
on čujno zvučať bude čez äony!

Nie, nezroní ma hlupca škrek a vrava,
vysoko nad ním tenie orla sláva;
on strhať môže so mňa všedné šaty,
môj sviatočný háv bude rodu svätý;
nech zapomína, hanobí a brojí:
žiť budem v národe, kým Tatra stojí!

OBSAH.

III.

Tercíny.

